

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Rusnė Izabelė Paulavičiūtė
Taikomosios kalbotyros MA studijų programa

NEIGIAMO PABĖGĖLIŲ ĮVAIZDŽIO KALBINĖ RAIŠKA NAUJIENŲ PORTALE *DELFI*
M a g i s t r o d a r b a s

Darbo vadovė dr. asist. Eglė Gudavičienė

Vilnius, 2018

Rusnė Izabelė Paulavičiūtė, *Neigiamo pabėgėlių įvaizdžio kalbinė raiška naujienų portale Delfi. Magistro darbas*, vadovė dr. asist. Eglė Gudavičienė, Vilniaus universitetas, Lituanistinių studijų katedra, 2018, 84 p.

Raktiniai žodžiai: pabėgėlis, neigiamas įvaizdis, žiniasklaida, nuomonės formavimas, neapykantos kalba, kritinė diskurso analizė.

ANOTACIJA

Darbo tema – neigiamo pabėgėlių įvaizdžio kalbinė raiška naujienų portale *Delfi*. Visuomenėje vyrauja neigiamas požiūris apie pabėgėlius iš Artimųjų Rytų, prie tokių nuostatų formavimo stipriai prisideda žiniasklaida. Šiame darbe analizuojami populiariausio Lietuvos naujienų portalo *Delfi* straipsniai apie pabėgėlius. Darbo tikslas – išanalizavus iš lemos *pabėgėlis* ir neigiamai konotuojamų daiktavardžių sudarytų kolokacijų platesnį kontekstą (pagal dažniausiai šalia einančius žodžius / žodžių junginius) nustatyti, kokiomis kalbinėmis priemonėmis formuojamas neigiamas pabėgėlių įvaizdis, atskleisti, kokie neapykantos kalbos elementai tam pasitelkiami. Darbe derinami kiekybiniai (tekstynų lingvistikos) ir kokybiniai tiriamosios medžiagos analizės metodai. Tiriamąją medžiagą sudaro darbo autorės sudarytas baigtinis 2 963 152 žodžių tekstynas, apimantis visus 2011–2017 lapkričio mėn. publikuotus *Delfi* straipsnius, kuriuose bent kartą pavartota lema *pabėgėlis*. Tekstynas saugomas Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Taikomosios kalbotyros instituto Lituanistinių studijų katedroje. Rezultatai rodo, kad neigiamas pabėgėlių įvaizdis yra formuojamas juos gretinant su teroristais, vaizduojant kaip grupę ar masę, o ne kaip individus, įvardijant kaip daiktus, kuriuos galima dalinti (*dalintis pabėgėlių krizės našta*), vartojant vandens metaforas (*bangą, srautas, antplūdis, plūsti, užplūdo*), kuriomis sukliamas nesustabdomos ir visa griauinančios jėgos įspūdis. Taip pat atskleista, kad pabėgėliai vaizduojami daugiausia neigiamame kontekste, skelbiant apie juos naujienas pateikiama dalinė ar tikrovės neatitinkanti informacija, jie neretai įvardijami šalia to meto neigiamų realiųjų (plg. *terorizmo išpuoliai, ekonominiai migrantai*). Atskleista, kad pabėgėliai vaizduojami kaip keliantys grėsmę ir pavojų visuomenei, neigiamai konotuota leksika kurstoma baimė dėl saugumo (plg. *realus pavojus, potenciali grėsmė*). Šis darbas galėtų būti naudingas lingvistams, sociologams ir žurnalistams ir prisidėti prie pabėgėlio įvaizdžio gerinimo, dėmesį atkreipiant į žiniasklaidoje ir viešai valstybės atstovų vartojamą leksiką.

Turinys

Įvadas.....	5
1. Teorinės tyrimo prielaidos	10
1.1. Nuomonės formavimas internetinėje žiniasklaidoje	10
1.1.1. Žurnalistų kalba internetinėje žiniasklaidoje	12
1.1.2. Politikų kalba internetinėje žiniasklaidoje	14
1.2. Neigiamas pabėgėlio įvaizdis internetinėje žiniasklaidoje.....	16
1.3. Neapykantos kalba kaip tam tikra neigiamos nuomonės formavimo raiška	22
1.4. Kontekstinė konotacija.....	25
1.5. Kritinė diskurso analizė.....	26
2. Neigiamo pabėgėlių įvaizdžio kalbinės raiškos naujienų portale <i>Delfi</i> tyrimas.....	29
2.1. Tiriamoji medžiaga	29
2.2. Žodžių dažnumo tyrimas.....	31
2.3. Žodžių konotacijos tyrimas	34
2.4. Dažniausios kolokacijos su lema <i>pabėgėlis</i> ir neigiamai konotuotais daiktavardžiais	36
2.5. Kolokacijų <i>karo pabėgėlis, pabėgėlių problema, pabėgėlių krizė</i> analizė	38
2.5.1. Kolokacija <i>karo pabėgėliai</i>	41
2.5.1.1. <i>Ekonominiai migrantai</i>	41
2.5.1.2. <i>Tikrieji</i>	47
2.5.1.3. <i>Suteikti pagalbą</i>	50
2.5.1.4. <i>Priimti</i>	51
2.5.2. Kolokacija <i>pabėgėlių problema</i>	52
2.5.2.1. <i>Spręsti</i>	53
2.5.2.2. <i>Opi</i>	54
2.5.3. Kolokacija <i>pabėgėlių krizė</i>	55
2.5.3.1. <i>Terorizmas</i>	55
2.5.3.2. <i>Našta</i>	60
2.5.3.3. <i>Susidoroti</i>	62
2.5.3.4. <i>Suvaldyti</i>	64
2.5.3.5. <i>Pasinaudoti</i>	66
2.5.3.6. <i>Krečianti</i>	68

2.5.3.7. <i>Gilējanti</i>	69
2.5.3.8. <i>Spreṣti</i>	70
Išvados	75
Literatūra	79
Summary.....	84

Įvadas

Temos aktualumas ir naujumas. Teroristiniai išpuoliai Artimuosiuose Rytuose verčia gyventojus palikti savo šalį ir ieškoti prieglobsčio Europos šalyse, kurios yra įpareigosos juos priimti pagal nurodytas kvotas. Šaltiniuose teigiama, kad Lietuva buvo įpareigota priimti 1105 pabėgėlius, prieglobsčio prašė 671¹, iš kurių jis suteiktas 382 pabėgėliams². Vietiniai gyventojai prieš pabėgėlius nusiteikę priešišškai, nors retas kuris yra turėjęs su jais kokį kontaktą, nes atvykę pabėgėliai apgyvendinami specialiose įstaigose. 2015 m. pabaigoje Lietuvoje buvo atliktas *Spinter* tyrimas, kuriuo buvo siekta sužinoti, kokia yra Lietuvos gyventojų nuomonė apie pabėgėlius. Rezultatai parodė, kad tik kas šeštas lietuvis į pabėgėlių priėmimą reaguoja teigiamai, tiksliau sakant – ne neigiamai³. Užsienio tyrimai rodo, kad žiniasklaidoje vyraujantis požiūris ir kuriamas likimo mažumų⁴ įvaizdis yra neigiamas, vyrauja stereotipai, išankstinės nuostatos, jie neretai vaizduojami neigiamuose kontekstuose. Visuomenėje vyraujantys negatyvūs nusistatymai sunkina ir į šią šalį atvykusių pabėgėlių visapusę integraciją.

Apie žiniasklaidos esminį vaidmenį formuojant neigiamą pabėgėlių įvaizdį diskutuota šių metų kovo 19 dieną Atviros Lietuvos fondo surengtoje paskaitoje „Musulmonai Lietuvoje ir Europoje. Ko (ne)žinome ir (ne)bijome?“⁵ (žr. 16 p.). Temos aktualumą rodo ir šių metų gegužės 17 dieną LRT laidoje „Anapus čia ir dabar“ vykusioje diskusijoje su Žurnalistų sąjungos pirmininku Dainiumi Radzevičiumi apie etišką kritiką ir neapykantos kurstymą⁶ (žr. 18 p.).

Apie žiniasklaidos įtaką formuojant pabėgėlių įvaizdį yra publikuota nemažai straipsnių ir atlikta tyrimų įvairiose pasaulio šalyse. Banu Akdenizli, Eugene J. Dionne, Martin Kaplan, Tom Rosenstiel, Roberto Suro (2008) parengė ataskaitą apie tai, kokią įtaką politiniam diskursui ir nuomonės formavimui apie pabėgėlius daro žiniasklaida. Nustatyta, kad ji rodo nepakankamai dėmesio pabėgėlių problemai, liberaliųjų pažiūrų žiniasklaida į šią temą buvo mažiau įsitraukusi nei

---

¹ *Euronews.com*, prieiga internetu: <http://www.euronews.com/2017/09/26/fact-check-how-many-refugees-has-each-eu-country-taken-in> (žiūrėta 2018 05 02).

² *Ec.europa.eu*, prieiga internetu: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/lithuania-reforms-to-accelerate-refugee-relocation-and-inclusion> (žiūrėta 2018 05 02).

³ *Spinter* rezultatai rodo, kad 10,90 proc. atsakė „Taip, jie vis tiek neliks Lietuvoje“, 10,20 proc. atsakė „Taip, tai teisingas ir humaniškas sprendimas“, 6,70 proc. atsakė „Taip, turime solidarizuotis su Europa“, 25,20 proc. atsakė „Ne, nes Lietuva nepajėgi jų integruoti“, 20,90 proc. atsakė „Ne, mane gąsdina migracijos mastai į Europą, 15,20 proc. atsakė „Ne, nes tikrų pabėgėlių ten mažuma, 2,20 proc. pasirinko „Kita“, 8,70 proc. „Nežino / neatsakė“. Plačiau žr.: http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis_noslide/menutop/9/home/publish/NzYyOzk7OzA= (žiūrėta 2017 11 17).

⁴ Likimo mažumos – pabėgėliai (darbo autorės įsivesta sąvoka).

⁵ Atviros Lietuvos fondas, „Musulmonai Lietuvoje ir Europoje. Ko (ne)žinome ir (ne)bijome?“, 2018, prieiga internete: <http://olf.lt/event/musulmonai-lietuvoje-ir-europoje-ko-nezinome-ir-nebijome/>.

⁶ LRT laida „Anapus čia ir dabar. Etiška kritika“ (žiūrėta 2018 05 17).

konservatyviųjų pažiūrų. Kaarina Nikunen ir Karina Horsti (2013) nagrinėjo, kokią įtaką nuomonės formavimui Suomijoje turėjo populiariosios žiniasklaidos ir socialinių portalų sąveika. Tyrimas parodė, kad žiniasklaidoje nėra taikoma žurnalizmo etika, sukuriama konfliktinė aplinka, kurioje aptariamoms socialinėms problemoms ir taip pabrėžiamas neigiamas požiūris į problemą. Nuomonės formavimo apraiškos tirtos ir antraštėse. Anna Berbers (2015) analizavo, kaip olandų ir flamandų laikraščių antraštėse formuojama nuomonė apie pabėgėlius iš Sirijos. Tyrimas parodė, kad pabėgėliai žiniasklaidoje yra pateikiami tokiose temose, kaip *terorizmas*, įvardijami kaip *aukos* ir *kenčiantys*.

Užsienio tyrimuose domėtasi ir žiniasklaidoje vartojamų terminų specifika. Mokslininkai Ivan Leudar, Jaquelin Hayes, Jiri Nekvapil ir Johanna Turner Baker (2008) žurnale *Discourse & Society* publikavo straipsnį apie vietinių gyventojų formuojamo priešiško atvykusiems pabėgėliams veiksnio Jungtinėje Karalystėje, buvo tirtos portalų *Daily Mail* ir *The Guardian* antraštės su žodžiais „pabėgėlis“ (angl. *refugee*) „prieglobsčio ieškotojas“ (angl. *asylum-seeker*) ir „migrantas“ (angl. *migrant*). Išsiaiškinta, kad pabėgėliai, prieglobsčio ieškotojai vaizduojami priešiškosiose temose, ir ne tik tai – tokios temos pateisina pabėgėlių atskyrimą nuo bendruomenės. Hoyer Ariana (2016) tyrė Ispanijos žiniasklaidos naujienas apie Sirijos pabėgėlius ir jiems įvardyti parenkamas sąvokas (isp. *refugiados* (liet. pabėgėliai), *demandantes de asilo* (liet. prieglobsčio prašytojai) ir *migrantes* (liet. migrantai)). Berry Mike, Garcia-Blanco Inaki, Moore Kerry (2015) atliko UNHCR⁷ užsakytą tyrimą, kuriame ištyrė, kokį pabėgėlių įvaizdį pateikia žiniasklaida Ispanijoje, Italijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Švedijoje, analizavo, kokiose šalyse kokios sąvokos dažniau vartojamos pabėgėliams įvardyti ir kodėl, kokios temos apie pabėgėlius vyravo šių šalių žiniasklaidoje. Tyrimas parodė, kad visais aspektais švedų žiniasklaida yra palankiausia pabėgėlių atžvilgiu. Paul Baker, Costas Gabrielatos ir Tony McEnery (2012) tyrė 1998–2009 metų žiniasklaidos (*The Sun*, *The Mirror*, *The Guardian*, *The Independent* ir kt.) straipsniuose žodžio „musulmonas“ (angl. *muslim*) kolokacijas. Šiuo tyrimu norėjo išsiaiškinti, kaip žiniasklaida kuria šios religinės grupės įvaizdį. Analizei atlikti taikė tekstynų lingvistikos ir turinio analizės metodus. Kiekybinė analizė parodė, kad musulmonai vaizduojami kaip homogeniška grupė ir siejami su konfliktais. Kokybinis tyrimas atskleidė, kad musulmonų pasaulis (angl. *Muslim world*) ir musulmonų bendruomenė (angl. *Muslim community*) yra atskirta nuo kitų visuomenių, žmonės linkę įsižeisti, jautriai reaguoti, siejant su Vakarų pasauliu (angl. *West world*); dažnai vaizduojami kaip „kiti“. Mokslininkė Vesna Lazović (2017) kritinės diskurso analizės metodu analizavo naujienų portalų *The Guardian*, *The Telegraph* ir *The Independent*

---

⁷ *United Nations High Commissioner for Refugees* (JT Pabėgėlių agentūra), prieiga internete: <http://www.unhcr.org/niu/lt/>.

straipsnius, apimančius 2015 m. rugsėjo 1–15 d. Sudariusi 40 000 žodžių tekstyną, *Antconc* programa tyrė žodžių dažnumus ir kolokacijas trimis aspektais: tyrė žodžių *migrantas* ir *pabėgėlis* reikšmes ir kada kuri sąvoka vartojama, taip pat kalbinę straipsnių raišką ir kokios metaforos vartojamos migrantams apibūdinti bei kokį jos gali turėti poveikį visuomenės požiūriui. Rezultatai parodė, kad yra itin svarbu vartoti tinkamus terminus (*pabėgėlis*, *migrantas*, *prieglobsčio ieškotojas*, *nelegalas*), nes žodžių parinkimas gali turėti įtakos formuojant skaitytojo požiūrį į šiuos žmones. Jei vartojami netinkamai, visuomenės pozicija tampa neigiama.

Samuel Parker (2015) atliktas tyrimas siekė prisidėti prie diskursyvosios psichologijos tiesiogiai lyginant, kaip žiniasklaida Australijoje ir Jungtinėje Karalystėje konstruoja prieglobsčio ieškotojų ir pabėgėlių įvaizdį. Analizės pagrindiniai klausimai: 1. Kaip žiniasklaida JK ir Australijoje konstruoja pabėgėlių ir prieglobsčio ieškotojų įvaizdį? 2. Koks efektas pasiekiamas taip konstruojant pabėgėlių ir prieglobsčio ieškotojų įvaizdį? S. Parker (2015) ištyrė, kad žiniasklaidoje dažnai vartojamos kriminalinės ir vandens metaforos. Išanalizuota 40 Australijos ir JK žiniasklaidoje publikuotų straipsnių, apimančių 2001–2010 metus ir iširta, kad žiniasklaidos pabėgėlių ir prieglobsčio ieškotojų reprezentavimas nėra tikrovės atspindys, bet aktyviai konstruojama realybė. Joanos Kosho (2016) tyrime analizuojama socialiniams pokyčiams ir visuomenės nuomonei apie imigraciją žiniasklaidos daromą poveikį. Tyrimas parodė, kad žiniasklaida galimai naudojasi egzistuojančia abejone ir įtampa dėl imigracijos politikos ir elgesiu su imigrantais ir pabėgėliais, taip kurdama krizės pojūtį, kuriame šios grupės vaizduojamos kaip „priešai prie vartų“ (angl. *enemies at the gate*), kurie neva siekia užgrobti Vakarų tautas. Toks vaizdavimas patraukia visuomenės dėmesį, tad žiniasklaida imasi „įspėjančiojo dėl galimo pavojaus“ vaidmens. Tokiu būdu abejone, įtampa ir politine padėtimi žiniasklaida gali naudotis ir pateikti visuomenei transformuotus eilinius įvykius.

Tyrėjas Roy Greenslade (2005) publikavo straipsnių rinkinį, kuriame skatinama keistis idėjomis apie migracijos problemas ir empiriniais duomenimis, kurie padėtų atskleisti migracijos priežastis skirtingose šalyse ir imigracijos poveikį kitoms šalims. Straipsnių rinkinyje autorius pateikia ydingo rato teoriją, kuria aiškinama, kaip žiniasklaida formuoja nuomonę apie pabėgėlius, akcentuodama nusikaltimus, neigiamas temas (pvz., pabėgėlių stovyklas, teroro išpuolius ir kt.). Taigi įvairūs užsienio tyrimai rodo, kad pabėgėlių diskursas yra gana plačiai tiriamas. Analizuojama, kokios yra žurnalistų vartojamos leksinės priemonės, tiriama, kaip formuojama skaitytojo nuomonė apie pabėgėlius įvairiose užsienio šalyse. Kadangi karas Artimuosiuose Rytuose yra neabejotinai neigiamas reiškinys ir šimtai tūkstančių savo namus paliekančių tų šalių gyventojų yra iššūkis Europos šalims,

žiniasklaida čia atlieka itin svarbų vaidmenį ne tik informuodama apie įvykius, bet ir tos informacijos pateikimo pasirinkimu, t. y. leksikos pasirinkimu.

Lietuviškos žiniasklaidos formuojama nuomonė apie pabėgėlius Lietuvoje dar tik pradedama analizuoti. 2016 m. Ieva Balsiūnaitė publikavo straipsnį, kuriame analizavo neapykantos kalbos raiškos atvejus Lietuvos naujienų portalų *Delfi*, *15min.*, *Lrytas*, *Alfa* aktualijose apie pabėgėlius. Tyrimui atlikti pasirinktos 143 aktualijos, kuriose aptikti 176 neapykantos kalbos atvejai. Rezultatai parodė, kad pabėgėliai dažniausiai aprašomi pasitelkiant išankstines nuostatas ir stereotipus. Tad šio darbo tema yra aktuali, nauja ir originali, nes, pirma, Lietuvoje dar nebuvo tirta, kokiomis kalbinėmis priemonėmis žiniasklaidoje kuriamas neigiamas pabėgėlių įvaizdis, antra, siekiama nustatyti, kokie neapykantos kalbos elementai tam pasitelkiami.

Šio magistro **darbo objektas** – naujienų portalų *Delfi* (www.delfi.lt) straipsniai apie pabėgėlius.

Darbo tikslas – išanalizavus iš lemos *pabėgėlis* ir neigiamai konotuočių daiktavardžių sudarytų kolokacijų platesnį kontekstą (pagal dažniausiai šalia einančius žodžius / žodžių junginius) nustatyti, kokiomis kalbinėmis priemonėmis formuojamas neigiamas pabėgėlių įvaizdis, taip pat atskleisti, kokie neapykantos kalbos elementai tam pasitelkiami. Šiam tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) sukaupti *Delfi* 2011–2017 m. publikuotus straipsnius, kuriuose bent kartą pavartota lema *pabėgėlis* ir sudaryti tekstyną;
- 2) tekstyno pagrindu sugeneruoti dažniausių žodžių sąrašą ir suklasifikuoti dažniausių žodžių sąrašo žodžius pagal kalbos dalis: 100 daiktavardžių, 100 veiksmažodžių ir 50 būdvardžių;
- 3) įvertinti juos pagal konotaciją: neutralią, teigiamą, neigiamą;
- 4) iširti, kokie neigiamai konotuoti daiktavardžiai sudaro kolokacijas su lema *pabėgėlis*;
- 5) nustatyti šalia kolokacijų dažniausiai vartojamus žodžius / žodžių junginius ir iširti jų vartoseną platesniame kontekste.

Tiriamoji medžiaga. Pasitelkus *OutWit Hub Light* programą surinkti visi straipsniai iš naujienų portalų *Delfi*, susiję su pabėgėlių krizės tema. Rinkti visi straipsniai, kuriuose bent kartą pavartota lema *pabėgėlis*. Tam, kad programa surastų straipsnius, kuriuose leksema vartojama visais linksniais, pateiktas žodis be galūnės (*pabėgėl**). Pabėgėlių krizė prasidėjo 2011 m. pabaigoje, tad tyrimui buvo atrinkti straipsniai nuo 2011 sausio mėnesio iki 2017 lapkričio mėnesio. Surinkus straipsnius, sudarytas baigtinis 2 963 152 žodžių tekstynas. Jis saugomas Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Taikomosios kalbotyros instituto Lituanistinių studijų katedroje.

Šiame magistro darbe atliekant tyrimą derinti kiekybiniai ir kokybiniai **metodai**. Taikant tekstynų lingvistikos analizės metodus tirtas žodžių ir kolokacijų dažnumas. Pasitelkus kokybinį

metodą pagal konotaciją įvertinti dažniausiai vartojami žodžiai, kritinės diskurso analizės prieiga atlikta platesnio konteksto analizė (plačiau žr. 1.5. skyriuje).

Darbo struktūra. Šį darbą sudaro dvi dalys: teorinė ir tiriamoji. Teorinėje dalyje apibūdinamas nuomonės formavimo reiškiny, aptariamas neigiamas pabėgėlio įvaizdis, pristatoma neapykantos kalbos samprata ir kontekstinės konotacijos sąvoka, aptariami kritinės diskurso analizės bruožai. Tiriamojoje dalyje pristatoma statistinė tekstyno analizė, analizuojama, kokiomis kalbinėmis priemonėmis formuojamas neigiamas pabėgėlio įvaizdis, atkreipiamas dėmesys į platesnį kontekstą. Toliau pateikiamos išvados, 53 pozicijų literatūros sąrašas ir santrauka anglų kalba. Darbe yra 5 lentelės ir 5 paveikslai. Prie darbo pridėtas aplankas su 8 priedais.

Padėka. Šio darbo autorė nori nuoširdžiai padėkoti VU Filologijos fakulteto doktorantei Justinai Mandravickaitei už individualius mokymus ir palaikymą kuriant šį darbą.

1. Teorinės tyrimo prielaidos

Prieš septynerius metus prasidėjęs karas Artimuosiuose Rytuose, Sirijoje, palietė ne tik šios šalies gyventojus, bet ir visą Europą. Žmonės, gelbėdami savo ir artimųjų gyvybes, buvo priversti palikti namus ir ieškoti prieglobsčio svečiose šalyse. Skaičiuojama, kad 2014–2017 metais į Europą atvyko daugiau nei 1,778 milijono žmonių. Vien 2018 metais nuo sausio iki balandžio mėnesio 17 dienos Europą pasiekė 18 032 žmonės.⁸

Šie įvykiai susilaukė itin didelio žiniasklaidos dėmesio – augant pabėgėlių ir prieglobsčio ieškotojų skaičiui, apie šias grupes akivaizdžiai dažniau pradėta rašyti (Parker, 2015, 2), o žiniasklaidos formuojamas pabėgėlių įvaizdis patraukė įvairių šalių mokslininkų dėmesį (Kosho, 2016; Buchanan, Grillo, Threadgold, 2003; Parker, 2015; Papademetriou, Heuser, 2009; Esses, Medianu, Lawson, 2013; Lazović, 2017).

1.1. Nuomonės formavimas internetinėje žiniasklaidoje

Prieš pradėdant analizuoti neigiamą pabėgėlio įvaizdį, pravartu apibrėžti ir nuomonės formavimo reiškinį. Tai aktualu ir Lietuvos žiniasklaidos diskursui, nes joje vyrauja stereotipinis mąstymas ir elementarių žinių stoka⁹ (Čeponytė, Tamošiūnas, Vinokuras, Žiobienė, 2009, 9). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad pabėgėliai iš Artimųjų Rytų Lietuvos gyventojams yra nepažįstamas, svetimas reiškinys.

Žiniasklaida daro didelę įtaką ir prisideda prie imigrantų ir pabėgėlių diskurso kūrimo. Jai koncentruojantis į priimamų pabėgėlių keliamą grėsmę ir stiprinant šį požiūrį, per paskutinius 10–15 metų pabėgėlių ir imigrantų įvaizdis daugumoje Vakarų valstybių tapo neigiamas. Mokslininkai teigia, kad imigracijos reiškinį apsupusi abejonė kartu su žiniasklaidos polinkiu koncentruotis ties neigiamomis naujienomis gali privesti prie ekstremalių neigiamų nusistatymų prieš pabėgėlius – ne tik apsunkinti jų integravimąsi, bet išmesti iš žmogaus kategorijos juos dehumanizuojant (angl. *dehumanizing*)¹⁰. Tokie veiksmai gali būti pateisinami kaip būtini, norint

⁸ Prieiga per internetą: <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean> (žiūrėta 2018 04 17).

⁹ 2015 metų Etninių tyrimų instituto atlikta apklausa rodo, kad dalis visuomenės nenorėtų gyventi kaimynystėje su pabėgėliais (50 proc.), musulmonais (58 proc.) ir čečėnais (42 proc.), sirais (39 proc.), irakiečiais (34 proc.), juodaodžiais (18 proc.). Manoma, kad tai susiję ne su objektyvia informacija apie pabėgėlių krizę ir realiais imigracijos srautais, bet su žiniasklaidos poveikiu nušviečiant teroristinius išpuolius ir su išpuoliais susijusias diskusijas Europoje (Biekša, Račius, Skuodienė, Žibas, 2016, 38).

¹⁰ *Dehumanizacija* – absoliutus asmens, kaip žmogaus, neigimas, jo išmetimas iš žmogaus kategorijos (Esses, Medianu, Lawson, 2013, 522).

apsaugoti žmones nuo „grėsmės“, kurią neva sukelia pabėgėliai (Parker, 2015, 15; Esses, Medianu, Lawson, 2013, 520–531).

Reikia pridurti, kad žiniasklaida nėra abejinga ir skaitytojų nuomonei apie vieną ar kitą įvykį, tad atsižvelgusi į tai, ji publikuoja tai nuomonei pritariančius straipsnius – tokiu būdu, pasak R. Greenslade (2005), susidaro užburtas ratas. Tarp dienraščio ir skaitytoja egzistuoja tam tikras ryšys, kitaip sakant, žiniasklaida atspindi tai, kaip žmonės mąsto, tiksliau – atspindi tai, ką žmonės mano, kad mąsto. Bet ji nėra tiesiog atspindys, kai yra siekiama reflektuoti esamą visuomenės požiūrį – publikacijos skatina tokį požiūrį ir jį padaro patikimą. Taigi dienraščiai atrenka medžiagą, atitinkančią visuomenės nuomonę ir atmeta jos neatitinkančią, ir skaitytojams pateikia tik dalį naujienų apie įvykius. Tyrėjas teigia, kad žurnalistai neigiamas naujienas apie pabėgėlius skelbia žinodami, kad visuomenėje tvyro nerimas ir baimė (Greenslade, 2005, 5). Šioje vietoje svarbu paminėti ir politikų teikiamą informaciją žiniasklaidai, kurie per žiniasklaidą kursto jau tvyrantį nerimą ir baimę. Ji tomis išankstinėmis nuostatomis ir baimės jausmu naudojasi, nes jai aktualu būti skaitomai, populiariai, pritraukti daugiau skaitytojų. R. Greenslade šį reiškinį įvardija ydingu ratu: kai išankstiniai nusistatymai duoda peno netikroms istorijoms, mitams ir / ar mitai ir netikros istorijos duoda peno išankstiniais nusistatymams (Ten pat).

Dienraščiai platina tokias istorijas, pateikia taip, kad jos atrodytų tikėtinos ir patikimos – taip prasideda antrasis ydingas ratas – visuomenė cituoja dienraščius kaip šaltinius. Tai procesas, kai žiniasklaida ir atspindi, ir formuoja visuomenės požiūrį, pradėdama grandininę reakciją – atspindys ir suformuota nuomonė plinta tol, kol realybė visiškai užgožiama mitais ir išankstinėmis nuostatomis (Greenslade, 2005, 5–6).¹¹ Tyrėjo Ian Law (2013) tyrimų rezultatai sutampa su R. Greenslade ydingo rato teorija: jis teigia, kad įvairių šalių žiniasklaidos tyrimuose rasta, kad jei vieną kartą buvo pradėtas neigiamas migrantų ar etninių mažumų diskursas, jis buvo linkęs ir vyrauti. Tai tapo stabilus repertuaras, kai skelbiamose naujienose rasta pasikartojanti pareiškimų, veikslių ir išvadų grandinė – žurnalistai skelbė tokius įvykius, kurie formavo priešiškus (Law, 2013, 208). Remiantis minėtų

---

¹¹ Teun A. van Dijk išskiria žiniasklaidos vaidmens aspektus etniškumo domene, turinčius ydingo rato požymių: 1. Dauguma baltaodžių skaitytojų turi nedaug patirties su mažumomis. 2. Dauguma baltaodžių skaitytojų turi nedaug alternatyvių informacijos šaltinių apie mažumas. 3. Daugumą baltaodžių skaitytojų domina neigiamas požiūris apie mažumas. 4. Etninės problemos suteikia teigiamą, bet kryptingą kategorizaciją daugumos baltaodžių skaitytojų, kaip *Mes* ir *Jie*. 5. Žiniasklaida pabrėžia tokių grupių poliarizaciją: koncentruojasi ties problemomis ir grėsme *Mums*, taip aktyviai įtraukdama daugumą baltaodžių skaitytojų. 6. Mažumos neturi pakankamai galios viešai oponuoti šališkos informacijos sklaidimui. 7. Dominuojantis žiniasklaidos diskursas apie etniškumo problemas atsiliepia iš esmės pritariančiai. 8. Apie rasizmą niekas nediskutuoja. 9. Antirasistiniai disidentai turi ribotą prieigą prie žiniasklaidos (Dijk, 2000, 36–37). Šie aspektai parodo, kaip gali būti kuriamas žiniasklaidos teikiamas turinio ratas – vietiniai gyventojai (baltaodžiai skaitytojai) neturi kasdienės patirties su mažumų atstovais, tad informacijos semiasi iš žiniasklaidos, kurioje vyrauja teikiamos neigiamos nuostatos prieš mažumas, o jas atstovaujantys individai turi menką prieigą prie žiniasklaidos.

mokslininkų teiginiais, galima sakyti, kad žiniasklaida, atsižvelgusi į visuomenėje tvyrančias išankstines neigiamas nuostatas, norėdama neprarasti skaitomumo ir patraukti skaitytojų dėmesį, skelbia tokias nuostatas atliepiančias naujienas. Tokiu būdu neigiama nuomonė apie pabėgėlius tampa vyraujanti ir yra stiprinama, nes žiniasklaida suteikia tam pagrindą.

1.1.1. Žurnalistų kalba internetinėje žiniasklaidoje

Kaip jau užsiminta, žurnalistai yra viena iš grandžių, jungiančių žiniasklaidą ir skaitytoją. Žurnalistai paprastai itin gerai pažįsta visuomenę, kuriai patys priklauso ir apie kurią rašo. Net jei jie nerašo apie giliai įsišaknijusius kultūrinius nusistatymus, jie žino ir supranta, kokią jie gali daryti įtaką visuomenės atstovų mąstymui. Čia galima išvelgti vieną iš būdų visuomenės nuomonei apie pabėgėlius formuoti – tai kryptingai parenkami, verčiami ar rašomi tekstai. Publikuojami straipsniai rašomi naujienų portalų žurnalistų (dalis jų versti iš užsienio naujienų portalų, dalis – autoriniai) ir apžvalgininkų (angl. *columnists*). Populiarūs dienraščiai kviečiasi apžvalgininkus, nes jų nevaržo naujienų žanras, tačiau jų polemika neretai sutampa su naujienų kontekstu. Jei dienraštis neigiamai atsiliepia apie pabėgėlius ar prieglobsčio ieškotojus, apžvalgininkams tai yra būdas skleisti iškraipytus faktus ir netikslias naujienas savo pačių straipsniuose (Greenslade, 2005, 9, 23–24).

Dar vienas iš būdų formuoti neigiamą nuomonę apie pabėgėlius – grėsmės akcentavimas, apie kurią kalba valdžios atstovai ar ekspertai (politologai). Daugiau dėmesio kreipiama į kontraversiškesnius pasakymus. Julia Kovalenko, Peter Mensah, Tadas Leončikas ir Karolis Žibas (2010) pateikia grėsmės pojūtį kurstančios leksikos pavyzdį antraštėje: 2008 m. vykusioje konferencijoje Migracijos departamento atstovas paklaustas, ar migracija kelia terorizmo grėsmę, atsakė „kodėl gi ne“. Po kiek laiko dienraštyje pasirodė straipsnis su antrašte „Atvykėliai iš trečiųjų pasaulio šalių gali kelti terorizmo grėsmę, teigia atstovai“, nors pačiame straipsnyje buvo akcentuojami konferencijoje aptarti įvairūs klausimai ir problemos (Kovalenko ir kiti, 2010, 69). Tokia antraštė patraukia skaitytojo dėmesį ir iškart suformuoja neigiamą pabėgėlio paveikslą dar neperskaičius straipsnio.

Kitas iš žurnalistų ir apžvalgininkų taikomų būdų skleisti baimės ir grėsmės pojūtį ir formuoti neigiamą pabėgėlių įvaizdį – vandens metaforos. Mokslininkas Gregory Lee (2007) analizavo metaforas *antplūdis*, *srautas*, *banga*, *užtvindyti*, *perpildytas* (angl. *floods*, *tides*, *waves*, *swamped*, *pouring in*) ir nustatė, kad jomis žiniasklaidoje dažniausiai įvardijami pabėgėliai ir prieglobsčio ieškotojai. Tyrėjas teigia, kad potvynio vaizdavimas kursto visuotinę baimę, kuria lengva manipuliuoti

(Lee, 2007). Pabėgėliai vaizduojami kaip nevaldoma stichija, kelianti grėsmę viskam, kas pasitaiko jos kelyje, galinti sugriauti esančią tvarką ar sistemą, sudaromas nesustabdomos jėgos, artėjančios į Europą, išpūdis. Šis konceptas apima ir pabėgėlių suvokimą, kaip bendros masės, būrio ar grupės, jie žiniasklaidoje nuasmeninami, neindividualizuojami.

Pastebėta, kad žurnalistai ir apžvalgininkai kalbėdami apie pabėgėlius taip pat žongliuoja keliomis (tipinėmis, nusistovėjusiomis) sąvokomis. Mokslininkai Kieran O'Doherty ir Amanda Lecouteur (2007) analizavo australų naujienų straipsnius ir ištyrė, kad egzistuoja tam tikra pabėgėlių kategorizacija: pabėgėliai, prieglobsčio ieškotojai, nelegalūs imigrantai, valtimis atplaukę, sulaikytieji (angl. *refugees, asylum seekers, illegal immigrants, boatpeople, detainee*). Toks žiniasklaidoje vyraujantis kategorizavimas skatino pabėgėlių marginalizavimą (O'Doherty, Lecouteur, 2007, 5). Reikia pabrėžti, kad visos šios kategorijos įvardija tam tikrą savo šalį paliekančio žmogaus statusą. Svarbiausia skirtis – pabėgėliai¹² palieka šalį dėl išorinių aplinkybių, ne savo noru, migrantai emigruoja savo noru dėl ekonominių ar kitų priežasčių. Toks sąvokų painiojimas įvardijant skirtingą statusą turinčius asmenis ir kalbėjimas apie juos kaip vieną grupę, masę ar būrį gali formuoti neigiamą nuomonę apie nuo karo bėgančius žmones, karo pabėgėlius įvardijant imigrantais ar nelegalais ir atvirkščiai.

Straipsniuose kalbant apie etnines grupes dauguma nuostatų yra implikuojamos, presuponuojamos, nepateikiamos atvirai, paslėptos tarp eilučių, kitaip sakant – pateikiamos užslėptai vartojant tam tikrą leksiką, kuri, pasak Teun A. van Dijk, turi įtakos požiūriui į žmonių grupes ir nuomonei apie konkrečius įvykius (pvz., *teroristas vs. maištautojas vs. laisvės kovotojas*). Jis teigia, kad minint teroristus (ypač JAV spaudoje) dažniausiai referuojama į arabus (Dijk, 2000, 39–40). Taip sukuriama asociacija tarp arabo ir teroristo. Mokslininkų Ruth Wodak ir Brigitta Busch (2004) atradimai sutampa – jos teigia, kad žiniasklaidoje vyraujantys aukų kaltinimai yra itin dažni, o neigiamos istorijos apie „vieną blogą žydą, romą, arabą, turką ir pan.“ buvo priskiriamos visai etninei grupei (Busch, Wodak, 2004, 113–114). Tyrėja J. Kosho (2016) nustatė, kad britų spaudoje dažniausias migrantams apibūdinti vartojamas žodis buvo *nelegalus*, o tokios antraštės kaip „Į Europą atvykstančių nelegalių migrantų skaičius išaugo aštuonis kartus“ (angl. *Eight-fold increase in the number of illegal migrants entering Europe*) žiniasklaidoje yra tipiškos. Prieglobsčio ieškotojai

---

¹² Eurostat išskiriami dviejų skirtingų kategorijų asmenys: a) prieglobsčio prašytojai, pateikę paraišką (prieglobsčio prašymą, kurį svarsto atitinkama institucija); b) asmenys, išnagrinėjus padėtį pripažinti pabėgėliais ar įgiję kitokį tarptautinės apsaugos statusą (papildomą apsaugą), ar apsaugą pagal nacionalinę teisę, susijusią su tarptautine apsauga (leidimą pasilikti dėl humanitarinių priežasčių), arba kurių prašymai dėl bet kokios formos apsaugos buvo atmesti (Eurostat: prieglobsčio statistika, prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics/lt (žiūrėta 2018 03 17). Prieglobstis Lietuvoje – tai a) pabėgėlio statusas; b) papildoma apsauga (Migracijos departamentas, prieiga per internetą: <http://www.migracija.lt/index.php?-1258380204> (žiūrėta 2018 03 17).

dažniausiai apibūdinami kaip „negavę prieglobsčio“ (angl. *failed*), o kalbant apie saugumo ir migracijos legalumo klausimus, dažniausias vartojamas žodis yra *teroristas*. Tokia kalba kriminalizuoja pabėgėlius, kurie šalių sienas kerta iš tikrųjų sunkiomis sąlygomis (Kosho, 2016, 89). Mokslininkas S. Parker (2015) ištyrė, kad Australijos straipsniuose labiausiai koncentruojamasi į sienos apsaugą. Tai parodė nuolatinis sąvokos „valtimis atplaukę“ (angl. *boatpeople*) vartojimas ir priskyrimas bandantiems nelegaliai į šalį patekti valtimis. Žiniasklaida, vartodama tokią leksiką, konstruoja vienintelio pabėgėlio tipo įvaizdį, kuris atsiskyrė nuo kitų imigrantų tipų. Reiškiny, kai žiniasklaida referuoja į pabėgėlius vartodama „nelegalių imigrantų“, „valtimis atplaukusių“ kategorijas yra problematiškas, nes ji itin didelę žmonių populiaciją klaidinančiai parodo kaip vieną tam tikrą grupę ar žmonių kategoriją (O’Doherty, Lecouteur, 2007, 2). Tokios vartojamos konstrukcijos gali daryti įtaką skaitytojui, žiniasklaida pasitelkdama lingvistinius įrankius – vandens ir kriminalines metaforas – kuria dviprasmybes, kurių nuolatinis kartojimas diegia atskirtį tarp normalių įstatymų besilaikančių gyventojų ir neva nusikaltėlių pabėgėlių ar prieglobsčio ieškotojų (Parker, 2015, 13–14).

Taigi naujienos apie prieglobsčio problemą konstruojamos vartojant konotuotą leksiką, kuria apibūdinami karo pabėgėliai ar prieglobsčio svečioje šalyje ieškantys žmonės, o žurnalistų tam tikros leksikos parinkimas turi priežastį – formuojama išankstinė nuomonė apie žmogų, grupę ar jų veiksmus ar siekis ją formuoti ir tokią palaikyti.

1.1.2. Politikų kalba internetinėje žiniasklaidoje

Modernioje informacinėje visuomenėje interneto žiniasklaidos galia yra neginčijama. Informacijos amžiuje daugelio žinios apie pasaulį remiasi tuo, ką žiniasklaida nusprendžia transliuoti. Kitaip sakant, jos prioritetai, pasirinkimai stipriai lemia visuomenės prioritetus, pasirinkimus. Skelbiamas tam tikros problemos aspektas – ir svarbūs tų aspektų akcentai – turi įtakos žmonių į tą problemą požiūriui (McCombs, 1–8).

Skirtingos visuomenės grupės, pavyzdžiui, politikai ar įmonių vadovai, gali daryti įtaką visuomenės didžiūmai, tik ta įtaka nėra vienoda: įmonių vadovai galbūt turės mažiau galios visuomenės nuomonei formuoti apie, pavyzdžiui, kultūrą, bet daugiau galios turės ekonomikos ar prekybos temose (Ten pat). Politikai, šiuo atveju, naudojami žiniasklaidos turima galia ir per ją reiškia savo nuomonę, idėjas ar siūlymus. Kitaip tariant, kuo didesnė pasiekama auditorija, tuo galima didesnė įtaka. Žiniasklaidos auditorija yra itin didelė, tad šis diskursas gali būti pagrindinis nuomonių

ir ideologijų šaltinis ar platforma. Ji skelbia politikų žinutes, tačiau būtent ji yra atsakinga už dominuojančias temas. Kitaip sakant, ne tik žiniasklaida, kalbą naudodama kaip įrankį, gali formuoti skaitytojo bei visuomenės nuomonę, bet ir politikai, žiniasklaida naudodamiesi kaip įrankiu, gali formuoti skaitytojo nuomonę.

Jérôme Héricourt ir Gilles Spielvogel (2013) teigia, kad žiniasklaida formuoja esminius ir dominuojančius įsitikinimus: ji nėra atvira imigracijos politikai, tad redaktoriai koncentruojasi ties neigiamo pobūdžio, sensacingomis, nerimastingomis naujienomis (Héricourt, Spielvogel, 2013, 4). Victoria Esses, Stelian Medianu ir Andrea Lawson (2013) tyrimų rezultatai sutampa su J. Héricourt ir G. Spielvogel (2013) teiginiu: žiniasklaida ir politikai naudojami tvyrančia abejone ir žinių trūkumu, tad paprasti įvykiai gali būti paverčiami žiniasklaidos dėmesio vertais įvykiais, kurie gali suteikti naudos ekstremalesnėms politinėms platformoms. Mokslininkai teigia, kad tokio reiškinio pasekmė gali būti imigrantų ir pabėgėlių dehumanizacija (Esses ir kiti, 2013, 519).

Tyrėjai Demetrios Papademetriou ir Annette Heuser (2009) priduria, kad politikai, norėdami pasiekti tvarių ir efektyvių reformų, privalo suprasti ir nuolat vertinti viešą nuomonę apie pabėgėlius ir imigraciją, reaguoti į visuomenės klausimus ir nerimą. Tačiau žodžiai ir frazės gali įgauti naujų reikšmių, priklausomai nuo politikų kalbamo konteksto. Aktyviai diskusijose apie pabėgėlius dalyvaujantys politikai yra labiau linkę pasinerti į kontraversiškas problemas nei reaguoti ir atsakyti į iškeltus klausimus, tokia retorika stokoja efektyvumo. O politiniai pranešimai apie imigraciją turėtų apeliuoti į šalies naudą, rodyti visuomenės nuogąstavimų supratimą. Todėl išrinktieji privalo atsižvelgti į viešąją nuomonę ir atsargiai rinkti žodžius. Minėtų mokslininkų atlikta viešosios nuomonės, žiniasklaidos ir įstatymų analizė atskleidė keturis aspektus, kaip pasiekti efektyvesnę politinę retoriką apie imigraciją (Papademetriou, Heuser, 2009, 2–5):

- Diskusijose apie imigraciją baimė figūruoja dažniau nei viltis dėl ateities. Jei vykdančios reformos neneša tvirtos žinutės, opozicija tą tuštumą užpildo neigiama retorika.
- Politikai kalbėdami apie imigracijos reformą privalo apeliuoti į visos tautos, ne tik tam tikros grupės naudą; jie privalo parodyti, kaip tautos identitetas atrodys perspektyvoje ir paaiškinti, kokį vaidmenį šiame kontekste atlieka imigracija.
- Vadovybė privalo išlaikyti balansą tarp kalbos, nukreiptos į vietinį nerimą, ir retorikos, apimančios nacionalinius prioritetus, pavyzdžiui, pabėgėlių integravimą ir ekonomikos gerinimą.
- Turi būti išlaikytas balansas tarp ambicijų ir pragmatikos: priimti svarbiausi įstatymai.

Politikai turi sukurti perspektyvų, vertybėmis paremtą naratyvą, kuris paaiškina, kodėl visuomenei reikia pabėgėlių, išklausti gyventojų nuogąstavimus, bet ne koncentruotis į technines ir biurokratinės problemas. Žiniasklaida, šiuo atveju, nėra nešališkas tarpininkas, objektyviai atspindintis dabartines problemas (realią likimo mažumų situaciją). Ji veikia ir kaip temų apie imigracijos problemas tiekėja ir jų palaikytoja, ir kaip veidrodis, atspindintis vyraujančias kalbas visuomenėje ir įstatyminėje aplinkoje (Ten pat). Kitaip sakant, žiniasklaida nustato imigracijos problemų tematiką ir atspindi bei perteikia jau įsivyravusias nuostatas ir politikų teikiamas mintis ar siūlymus, tad politikų vaidmuo neabejotinai yra vienas esminių visuomenės įsitikinimams ir nuomonei formuoti.

1.2. Neigiamas pabėgėlio įvaizdis internetinėje žiniasklaidoje

Komunikacijos su pabėgėliais, prieglobsčio prašytojais ir imigrantais problema buvo aptarta šių metų kovo 19 dieną Atviros Lietuvos fondo surengtoje paskaitoje „Musulmonai Lietuvoje ir Europoje. Ko (ne)žinome ir (ne)bijome?“. Vienas iš diskusijos dalyvių VDU profesorius ir knygos „Muslims in Eastern Europe“ autorius Egdūnas Račius teigė, kad viena didžiausių problemų Lietuvoje ta, kad apie pabėgėlius yra kalbama, leidžiama ir jiems kalbėti, bet nekalbama su *jais*¹³. Dėl šių priežasčių lietuviai negali susipažinti su jų patirtimi ar kultūra ir yra priverstas formuoti nuomonę iš žiniasklaidos. Ji šiuo atveju pateikia šios patirties taip pat neturinčių politikų ar kitą galią turinčių žmonių nuomonę, ir atskirai pateikia tai išgyvenusio žmogaus nuomonę ir patirtį. Tokiu būdu yra lengva daryti atranką, ką transliuoti, ko ne, taip pat parinkti atitinkamą kontekstą, tai, pavyzdžiui, paties pabėgėlio pateiktai nuomonei ir išgyvenimams. Skaitytojas, nežinodamas, kaip iš tikrųjų jaučiasi nuo karo bėgantis žmogus, turi galimybę susidaryti nuomonę iš žiniasklaidos pateiktos informacijos, įdėtos į tam tikrą kontekstą. Dienraščiai šioje vietoje atlieka esminį vaidmenį – naujienų portalų parenkama leksika gali formuoti priešišką pabėgėliams ir formuoti neigiamą jų įvaizdį. Vyraujančią neigiamą visuomenės nuomonę apie pabėgėlius Lietuvoje patvirtina ir socialiniai „Spinter tyrimai“ (2015), kurių metu išsiaiškinta, kad 61,3 proc. visuomenės visiškai nepritaria principiniam Lietuvos sprendimui priimti pabėgėlius, 72,7 proc. apklaustųjų mano, kad pabėgėlių priėmimas bus nenaudingas Lietuvai, o 67,6 proc. respondentų blogai vertina ir visą ES politiką pabėgėlių klausimu¹⁴.

¹³ Atviros Lietuvos fondas, „Musulmonai Lietuvoje ir Europoje. Ko (ne)žinome ir (ne)bijome?“, 2018, prieiga internete: <http://olf.lt/event/musulmonai-lietuvoje-ir-europoje-ko-nezinome-ir-nebijome/>.

¹⁴ 2015 m. spalio 16–26 dienomis atlikta visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovės „Spinter tyrimai“ apklausa, prieiga per internetą: http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis_noslides/menutop/9/home/publish/NzYyOzk7OzA= (žiūrėta 2017 11 17).

Tiesioginių kontaktų su prieglobsčio gavėjais Lietuvos visuomenė turi itin mažai¹⁵, todėl galima teigti, kad požiūriui į prieglobsčio gavėjus didesnę reikšmę turi žiniasklaidos teikiama informacija ir vyraujančios nuostatos, o žiniasklaida yra bene svarbiausia ir labiausiai paplitusi visuomenės kontaktų su prieglobsčio gavėjais (įskaitant ir imigrantus) forma. Socialinių ryšių trūkumas su visuomene suponuoja prielaidas atskirčiai formuotis ir trukdo sklandžiai prieglobsčio gavėjų socialinei integracijai (Biekša ir kiti, 2016, 38). T. A. van Dijk (1995) pastebi, kad imigracija visada vaizduojama kaip rimta problema, grėsmė, ir niekada kaip būdas praturtinti Vakarų kultūrą ar ekonomiką. Pabėgėliai ir imigrantai yra įvardijami apsišaukėliais ar pašalpų prašytojais, vaizduojami neigiamame nusikaltimų, konfliktų kontekste, nusikaltimai tapatinami su etninių mažumų atstovais. Daugumoje Vakarų šalių vietinių gyventojų interakcija su mažumomis nėra dažna, o gaunamos informacijos apie imigraciją ar etnines mažumas pagrindas yra teikiamas iš žiniasklaidos (Dijk, 1995; Law, 2013, 193). Sarah Bridges ir Simona Mateut (2014) ištyrė, kad kontaktas yra vienas svarbiausių aspektų, galinčių daryti teigiamą įtaką požiūriui į imigraciją, ypač į kitos rasės ar etninės grupės pabėgėlius (Bridges, Mateut, 2014, 3–4). Kitaip sakant, dažnesnis bendravimas su pabėgėliais mažina priešišumą atvykstantiems kitų rasių pabėgėliams.

2009 m. Lietuvos vartotojų instituto atliktas penkių regioninių laikraščių¹⁶ tyrimas parodė, kad žiniasklaidoje formuojami du pabėgėlių įvaizdžiai – teigiamas ir neigiamas. Analizė rodo, kad teigiami įvaizdžiai yra silpni, galima sakyti neutralūs: 11-oje straipsnių teigiama, kad pabėgėliai *į Lietuvą atvyko dėl rimtų priežasčių (karo)*, aštuoniuose straipsniuose matyti, kad jie *yra palaikomi visuomenės*, šešiuose teigiama, kad *jiems patinka gyventi Lietuvoje*, kiti susiję su pabėgėlių būdo savybėmis – teigiama, kad pabėgėliai *noriai bendrauja (draugiški)* (6) ir *yra vaisingi* (4)¹⁷. Neigiamas įvaizdis straipsniuose atsiskleidė vartojant itin negatyvias charakteristikas ir stereotipus: septyniuose straipsniuose pabėgėliai vaizduojami kaip *nusikalstantys, išgeriantys* (5), *valstybės išlaikytiniai* (4), *nenori mokytis lietuvių kalbos* (3), *neišsilavinę* (2) ir *konfliktiški* (2), taip pat teigiama, kad *Lietuva – tik tarpinė stotelė* (2). Palyginus nedidelis rastų straipsnių skaičius minėtuose dienraščiuose apie pabėgėlius parodė, kad prieglobstį gavusių užsieniečių tema nėra populiari ir dominanti žiniasklaidą¹⁸. Tačiau reikia pridurti, kad tuo metu, kai buvo atliekamas tyrimas, dar nebuvo prasidėjusi dabartinė pabėgėlių krizė, bet neigiamas pabėgėlių įvaizdis vyravo jau tada.

¹⁵ Viena jau minėtų priežasčių – jų apgyvendinimas specialiose įstaigose.

¹⁶ „Kauno diena“, „Elektrėnų kronika“ ir „Naujienos“, „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“.

¹⁷ Lietuvos vartotojų institutas. (2009). *Pabėgėlių įvaizdis respublikinėje ir regioninėje spaudoje*. Prieiga internetu: http://www.vartotojai.lt/public/file/tyrimai/spaudos_tyrimas.pdf (žiūrėta 2018 04 02).

¹⁸ Ten pat.

Lietuvos tyrėjai Zita Čeponytė, Tadas Tamošiūnas, Arkadijus Vinokuras, Edita Žiobienė komentuoja Lietuvos vartotojų instituto atliktą tyrimą. Jie teigia, kad tokie rezultatai rodo, kad formuojant neigiamus įvaizdžius pabėgėliai dažnai traktuojami kaip temos, o ne kaip asmenybės ar konkretūs žmonės ir pateikiami per neigiamus įvaizdžius ir stereotipus (Čeponytė ir kt., 2009, 29). Tyrėjai Sara Buchanan, Bethan Grillo ir Terry Threadgold (2003) papildo šią mintį – jų manymu, žiniasklaida turėtų vaizduoti pabėgėlius kaip individus, kurių istorijos yra vertos pasakoti, o ne juos pateikti kaip bendros „problemos“ pavyzdžius (Buchanan, Grillo, Threadgold, 2003, 11). Ji turėtų labiau atsižvelgti į individualią pabėgėlių patirtį, kitaip – skelbti jų individualius pasakojimus. Tačiau minėtų mokslininkų tyrimas (2003) parodė, kad net tada, kai pabėgėliams ir prieglobsčio ieškotojams buvo suteikta proga kalbėti, jų žodžiai buvo taip apipavidalinami, kad bet kokia jų situacijos supratimo, priešasčių, dėl kurių jie buvo priversti palikti namus ir nerimo esmė straipsniuose dingdavo. Įvairių informacijos šaltinių pateikimas, asociatyvios fotografijos, antraštės, pabėgėlių tam tikrų žodžių išryškinimas, žurnalistų komentarai ir papildymai gali pakenkti pabėgėlių esminei minčiai ar apskritai jai suteikti kitą reikšmę (Buchanan, Grillo, Threadgold, 2003, 35–36)¹⁹. Pasak I. Law (2003), beveik visose šalyse pabėgėlių, imigrantų ar mažumų balsai yra retai išklausomi, nelaikomi tikrais naujienų šaltiniais, kaip pavyzdį jis pateikia Ispaniją, Suomiją ir Švediją. Naujienose minint šias grupes ypač akcentuojamos nusikaltimų problemos, žiaurumas ir kriminalai, o į antirasistines arba humanitariškas pozicijas ar organizacijas, ginančias pabėgėlius ir migrantus ne visada žiūrima rimtai (Law, 2013, 208).

Šių metų gegužės 17 dieną LRT laidoje „Anapus čia ir dabar“²⁰ Žurnalistų sąjungos pirmininkas D. Radzevičius teigė, kad kriminalinių naujienų be įvykių analizės skelbimo reikėtų vengti. Pirmiausia privaloma analizuoti priežastis, kodėl jis apskritai įvyko, o detales išvis laikyti neprioritetinėmis ar jų apskritai atsisakyti. Turi būti vykdoma įvykio analizė: kodėl jis įvyko, ar nusikaltimą padaręs žmogus buvo kažkieno paveiktas, gal jis pats kažkada buvo auka ir pan. – tai nėra žmogaus pateisinimas ar išteisinimas, bet aplinkybių paaiškinimas, kodėl tai įvyko ir vietoje visuomenės šokiravimo būtų galima atsakyti į klausimą „ką daryti, kad to nebūtų ateityje“. Kriminalinių naujienų skelbimas nepasako, ką daryti su rintomis problemomis. Svarbiausia yra viešas kalbėjimas apie problemas

---

¹⁹ Tyrėjų (2003) atliktas tyrimas parodė, kad 9 iš 14 straipsnių, kuriuose pabėgėliai gavo progą papasakoti savo išgyvenimus, prieglobsčio ieškotojai ir pabėgėliai buvo įvardyti menkinamąja leksika. Trijuose straipsniuose jie buvo apibūdinti kaip tie, kuriems „pasisekė“, arba „nenusipelnę gauto šanso“; dviejuose straipsniuose pristatyti kaip gaunantys geresnes sąlygas iš valdžios nei vietiniai britai; dviejuose straipsniuose jų desperacija pasiekti JK buvo koncentruota į tai, ko jie tikisi čia atvykę gauti, nei tai, ką jiems teko palikti; viename straipsnyje jie buvo apibūdinti kaip vagys ar besinaudojantys sistema (Buchanan, Grillo, Threadgold, 2003, 35–36).

²⁰ „Anapus čia ir dabar. Etiška kritika“, prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013691798/anapus-cia-ir-dabar-etiska-kritika> (žiūrėta 2018 05 17).

esmę, kai detalės jau žinomos, bet ne techninių detalių skelbimas be platesnės analizės (nusikaltėlio buvimo vieta, ar jis yra gaudomas ir pan.). Su retomis išimtimis visuomenę reikia įtraukti į kontekstą, bet techninių detalių skelbimas nepateikiant įvykio analizės neturi jokio pagrįstumo, o dalis žiniasklaidos, D. Radzevičiaus įsitikinimu, tai stipriai išnaudoja.²¹

Tačiau kriminalinės ar tiesiog neigiamos naujienos yra labiau skaitomos nei neutralios, todėl vis dėlto nevengiama skelbti neigiamą įvykio pusę atspindinčias naujienas – tokiu būdu naujienų portalai sulaukia didesnio paspaudimų skaičiaus. Pasak Ramintos Švėgždaitės (2016), „žmonės domisi naujienomis intensyviau, kai įvykiai gali paliesti jų gyvenimą, kai kažkas gali kelti jam grėsmę“. Jos atliktas Lietuvos naujienų portalų antraščių tyrimas parodė, kad neigiamos antraštės sulaukė didžiausio grįžtamojo ryšio – buvo populiariausios ir daugiausiai skaitomos (Švėgždaitė, 2016, 67–68). Tokią tendenciją pagrindžia dominuojantis neigiamas požiūris į pabėgėlius, kuris yra suformuotas žiniasklaidos publikuojamų pabėgėlių atžvilgiu negatyvių naujienų.

Šiuo metu visuomeninėje ir politinėje diskusijoje apie pabėgėlius, prieglobsčio prašytojus ir migrantus yra išsivyravę tikrovės neatitinkantys mitai (Biekša ir kiti, 2016, 39), skaitytojams pateikiamos negatyvios naujienos apie imigracijos „problemas“, kuriose aktualizuojami trikdantys konceptai (Kosho, 2016, 89). Moksliniais tyrimais įvertinta realybė yra priešinga nei tikrovės neatitinkančios baimės, kad žemos kvalifikacijos darbus pasiruošę dirbti prieglobsčio gavėjai mažina vietiniams gyventojams darbo rinkoje siūlomus atlyginimus, pabėgėlių pašalpų dydis, sulyginamas su tam tikros šalies minimaliu atlyginimu, kad gave prieglobstį pabėgėliai yra labiau linkę į nusikalstamumą, kad daugiau prieglobsčio gavėjų priimančių valstybių ekonomika patiria nuosmukį (Biekša ir kiti, 2016, 39), pabrėžiama pabėgėlių stovyklų situacija, akcentuojami karo pabėgėliais apsimetę ekonominiai migrantai, nelegaliai bandantys patekti į svečią šalį, muštynės pasienio zonoje, kritinė padėtis, segregacija, kultūriniai skirtumai ir pan. Tokių mitų sklaida yra klaidinama visuomenė, ir atitinkamai priimamos įvairios teisinės priemonės, paremtos ne tikrais visuomenės poreikiais, o įvairiomis realybės neatitinkančiomis baimėmis (Ten pat). Galima teigti, kad vyraujantis neigiamas nusiteikimas prieš imigrantus yra grįstas baime dėl tos šalies gyventojo gerovės (Sides, Citrin, 2007, 478–480), o imigrantų ir pabėgėlių vaizdavimas žiniasklaidoje abejonę ir nežinojimą paverčia krize ir grėsme (Esses, Medianu, Lawson, 2013, 519). Tad jei priešiško imigracijai pagrindas yra baimė, logiška, kad ją sukels kasdienis imigracijos masto stebėjimas.

2014–2015 metais padažnę teroristiniai išpuoliai Vakarų Europos tam tikruose regionuose sukėlė įtampą, dėl kurių buvo imtasi imigracijos reformų ir sugriežtinti su pabėgėliais susiję įstatymai.

---

²¹ LRT laida „Anapus čia ir dabar. Etiška kritika“ (žiūrėta 2018 05 17).

Taylor Scimeca (2017) magistro darbe plačiai aprašė atliktą tyrimą, kurio metu išsiaiškino, kad Vakarų Europos (konkrečiai Vokietijos, Belgijos ir Prancūzijos) žmonių juntama grėsmė nekoreliuoja su tose šalyse įvykdytais teroristiniais išpuoliais – 2014–2015 metais karo pabėgėlio įvykdytas teroristinis išpuolis Vokietijoje buvo tik vienas. Kitais teroro išpuoliais minėtose šalyse pabėgėliai buvo apkaltinti neteisingai, o Prancūzijoje ir Belgijoje teroro išpuoliai buvo įvykdyti pirmos kartos imigrantų (Scimeca, 2017, 52–54). Nepaisant šių faktų, vietiniai gyventojai yra įbauginti imigrantų ir pabėgėlių populiacijos. Paminėtina, kad pabėgėlių krizė, kartu su sunkia ekonomine padėtimi, sukūrė puikias sąlygas išpopuliarėti minėtų šalių dešiniųjų pažiūrų atstovams ir partijoms – antiimigracinę politiką remiantys kandidatai viešai skleidžiantys ksenofobiškus komentarus ir mintis tuo metu buvo populiariausios partijos. Išaugus ultradešiniųjų populiarumui, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Belgijoje padaugėjo dešiniųjų pažiūrų vedamų žiaurių teroristinių atakų. Tokios atakos marginalizavo pabėgėlių ir imigrantų populiaciją. Nors minėtose šalyse teroro išpuolių neįvykdė pabėgėliai, buvo priimta įvairių įstatymų pataisų. Šalių lyderiai, netikslingai besitvarkantys su padažnėjusiais teroro išpuoliais ir gyventojų augančiu pasipiktinimu pabėgėliais, priėmė griežtesnius terorizmo įstatymus ir imigraciją slopinančias strategijas, atėmė daug pilietybių, deportavo legalių piliečių, taip bandydami pažaboti terorizmą. Ištirta, kad Vokietijoje per 2014–2015 metus teroristinių išpuolių padaugėjo 285 proc., Prancūzijoje 157 proc. Tačiau itin svarbu pabrėžti, kad iš visų analizuotų šalių tik vienas pabėgėlis įvykdė teroristinį išpuolį per minėtus dvejus metus (Ten pat), kitaip tariant – sąsajos tarp padidėjusio terorizmo ir pabėgėlių krizės vis dėlto nėra.

Taigi žiniasklaida naudojasi esama situacija – įvairių Europos šalių sutrikimu, nepasiruošimu – ir skelbia šią būseną kurstančius straipsnius, naujienas. Vietinis gyventojas *a priori* nepatenkintas pabėgėlių įsileidimu į šalį, tad ji, tuo naudodamasi, pateikia būtent tokią informaciją, kaip, pavyzdžiui, minėtas pašalpų dydis, neigiamiems nusistatymams kurstyti, nes žmogus, specialiai tuo nesidomėdamas, tokios informacijos nežinotų, jei žiniasklaida to jam nepateiktų. Pasak L. Kenyon, išryškinama blogoji pabėgėlių krizės pusė, pateikiama siaura informacijos dalis, kuri perduodama žiniasklaida pasitikintiems žmonėms (Kenyon, 1), akcentuojama galima neigiama įtaka Europai, Europos Sąjungos šalims ir žmonėms ir tokiu būdu formuojama skaitytojo nuomonė.

Reikia pridurti, kad nuomonė apie imigraciją nėra susijusi su demografinė ir ekonomine šalių padėtimi. John Sides ir Jack Citrin (2007) pabrėžia, kad jei visuomenę pasiektų tiksli informacija apie pabėgėlius, sloptų baimės veiksnys ir priešiškus imigrantams mažėtų. Individo požiūrį į imigraciją nustato įvairūs veiksniai: tai gali būti ir ekonominiai (pavydas, kad atvykęs pabėgėlis galbūt gaus didesnį atlyginimą, nei vietinis čia gyvenantis ir dirbantis), ir neekonominiai veiksniai, pavyzdžiui,

nežinios baimė, abejonės, susijusios su skirtingomis kultūromis, susirūpinimas savo paties gerove (Bridges, Mateut, 2014, 3–4). Visuomenė atsižvelgia į ekonomines imigracijos pasekmes, tačiau daug svarbesnis yra simbolinis požiūris, pavyzdžiui, tikėjimas kultūrine bendruomene ar homogeniškumu (vienalytiškumu). Tai reiškia, kad tautiniam tapatumui gali kilti grėsmė, jei jie į savo kultūrą visiškai įsileis kitą kultūrą (Sides, Citrin, 2007, 500–501).

Taigi vienas iš veiksnių, galinčių formuoti neigiamą nuomonę apie pabėgėlius, yra dalinės informacijos apie pabėgėlius transliavimas. Šią informaciją visuomenei per žiniasklaidą teikia politikos atstovai, tačiau žiniasklaida renkasi, kaip ją pateikti. Mokslininkai teigia, kad požiūris į pabėgėlius pradėjo neatitikti realybės problemai tapus politizuota, t. y. žmonės, norėdami suvokti, kas yra imigracija ir pabėgėliai, pradėjo remtis politikų ir žiniasklaidos teikiama informacija, nesigilindami į demografinę ar ekonominę pabėgėlių padėtį (Sides, Citrin, 2007, 500–501). D. Papademetriou ir A. Heuser (2009) ataskaitoje teigia, kad įtakingųjų kalbėjimas apie pabėgėlius per žiniasklaidą daro įtaką viešai nuomonei: teisingai parinkti politikų žodžiai gali atitinkamai formuoti visuomenės nuomonę skatinant teisingą požiūrį į pabėgėlius ir kurti teigiamą požiūrį į šį reiškinį. Transliuodami neigiamai konotuos žinutes politikai per žiniasklaidą gali atitinkamai nukreipti viešąją nuomonę, pridėti nerimo ir apie imigrantus sukurti įvairių stereotipų. Taigi akivaizdu, kad žiniasklaida į pirmą planą iškelia tokias temas (Papademetriou, Heuser, 2009, 2):

- lyginama tos šalies, į kurią atvykstama, ekonominė padėtis su imigrantams suteikiamais pašalpų dydžiais ir pan.
- iškreipiamos prieglobsčio ieškojimo priežastys;
- kultūrų skirtumai;
- etniniai skirtumai.

Koncentruojantis į šias temas, demografinė pabėgėlių padėtis atsiduria antrame plane (Ten pat). Dėl šių priežasčių išryškavimo visuomenėje kyla pasipiktinimas, atsiranda baimė dėl kultūrinių skirtumų, kitaip sakant – pradedama bijoti dėl savo paties gerovės.

Artimųjų Rytų šalių gyventojai savo namus palieka gelbėdamiesi nuo karo, kitų namai yra tiesiog sprogdinami, šeimos praranda vaikus ir artimuosius, netenka darbo, nebegali tęsti studijų. 2017 metais suskaičiuota, kad dėl karo žuvusių žmonių yra apie 470 tūkst.²² Apibendrinant galima pasakyti, kad šių esminių detalių – priežasčių, kodėl žmonės palieka namus – žiniasklaida neperteikia, aktualizuojama grėsmė, nerimas, kurstomas priešiškus dėl galimos neigiamos įtakos Europos

---

²² *Human Rights Watch*, prieiga per internetą: <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/syria> (žiūrėta 2018 04 07).

ekonomikai, tad galima teigti, kad ji prisideda prie neigiamo pabėgėlių įvaizdžio formavimo, teikdama tam tikrą informaciją ar jos dalį, parinkdama tam tikrą leksiką ar pabėgėlių vaizduodama neigiamose temose.

1.3. Neapykantos kalba kaip tam tikra neigiamos nuomonės formavimo raiška

Anksčiau darbe aptarto žiniasklaidoje apčiuopiamo priešiško kurstymo, tam tikros leksikos ir informacijos parinkimo, kalbant apie likimo mažumas, bruožai toliau darbe traktuotini kaip **neapykantos kalba**. Ji yra susijusi su neapykantos kurstymu, sukuria priešišumą tam tikrų žmonių atžvilgiu. Neapykantos kalbą Europos Taryba apibrėžia kaip „įvairiais būdais skleidžiamą, kurstomą, skatinamą ar pateisinamą rasinę neapykantą, ksenofobiją, antisemitizmą ir kitą iš nepakantumo kylančią neapykantą, kuri pasireiškia agresyviu nacionalizmu ir etnocentrizmu, diskriminacija ir priešišku mažumoms, migrantams ir imigrantų kilmės žmonėms“. Apibrėžtyje vartojamas pasakymas „įvairiais būdais“ reiškia, kad tai nėra vien pasakyti žodžiai, tai gali būti ir vaizdo įrašai ar nuotraukos (Keen, Georgescu, 2016, 148). Šiame poskyryje pristatoma neapykantos kalbos samprata, kuria bus remiamasi darbe, nes darbo autorės manoma, kad žiniasklaidoje neigiamam pabėgėlių įvaizdžiui formuoti gali būti pasitelkiami tam tikri neapykantos kalbos elementai.

Neapykantos kalbą galima analizuoti plačiąja ir siaurąja prasme. Ši sąvoka vartojama siaurąja prasme, kai kalbama apie rasizmą, antisemitizmą, nacionalizmą, diskriminaciją prieš mažumas, kitaip sakant, neapykantos kalba išreiškiamas diskriminacinis, bauginantis, priešiškas ir / ar iš anksto nusistatytas požiūris į tas ypatybes, į kurias įeina lytis, rasė, religija, etniškumas, odos spalva, kilmė, negalia ar seksualinė orientacija (Balsiūnaitė, 2016; Cohen-Almagor, 2014, 2). Ellie Keen ir Mara Georgescu (2016) pabrėžia skirtumą tarp neapykantos kalbos siaurąja ir plačiąja prasmėmis: neapykantos kalba gali būti itin ekstremali, t. y. vartojami užgaulūs žodžiai, net kvietimas prieš ką nors veikti. Kita vertus, pasakymai gali būti labiau neutralūs arba kategorizuojantys grupę individų neigiamame kontekste. Realybėje yra sunku atskirti pasakymo turinį nuo konteksto. Pavyzdžiui, pasakymas apie pabėgėlius gali būti užgaulus būtent dėl to, nes yra specialiai parinkta tam tikra leksika: pavyzdžiui, pasakymas *Imigrantai, istoriškai žiūrint, darė neigiamą įtaką* yra žeidžiantis ir užgaulus, nes nurodo į visus imigrantus ir „neigiamos įtakos darymas“ priskiriamas visai grupei. Tačiau pasakymas *Tu prakeikta kekšė, aš tave rytoj išprievartausiu* yra ne tik žeidžiantis, bet kelia adresatui grėsmę (Keen, Georgescu, 2016, 151). Bet kokių atveju, abiejų pasakymų stiprumas ir grėsmės lygis priklauso nuo konteksto, pavyzdžiui, svarbu, kas tą pasakymą ištarė ar parašė (pirmas

pavyzdys parašytas draugo draugui vs. pasakytas politiko pranešimo metu). Iginio Gagliardone, Danit Gal, Thiago Alves ir Gabriela Martinez (2015) savo tyrimuose taiko neapykantos kalbos plačiąją prasme sampratą ir griežtai nepriskiria realaus fizinio pavojaus atvejų (Gagliardone ir kiti, 2015, 11), vadinasi, jei pasakyme nėra tiesioginio grasinimo ar bauginimo, nereiškia, kad tai negali būti traktuojama kaip neapykantos kalba. Kaip pavyzdį galima pateikti žiniasklaidoje neretą skirtingų sąvokų „prieglobsčio negavę“ (angl. *failed*), „valtimis atplaukę“ (angl. *boatpeople*), pabėgėliai, imigrantai, prieglobsčio ieškotojai painiojimą, kurie kuria klaidingą pabėgėlio įvaizdį ir gali neigiamai paveikti vieną ar kitą grupę žmonių. Tad vienas svarbiausių neapykantos kalbos sampratos aspektų – į ką neapykantos kalba yra nukreipta. I. Balsiūnaitė teigia, kad ji neretai nukreipta į grupes, paprastai į mažumas, kurios yra pažeidžiamesnės (Balsiūnaitė, 2016, 80), pavyzdžiui, prieglobsčio ieškotojus, religines mažumas, neįgalius žmones, ar, šiuo atveju, likimo mažumas – pabėgėlius.

Mokslininkai William Warner ir Julia Hirschberg (2012) į neapykantos kalbos sąvoką įtraukia individo priskyrimą tam tikrai grupei. Jeigu žiniasklaidoje tikslingai minima individo rasė, etniškumas ir pan. kalbant apie su tuo nesusijusius dalykus (pvz., žmogaus nuopelnus) – tai traktuojama kaip neapykantos kalba, nes individas yra nemotyvuotai priskiriamas tam tikrai grupei žmonių. Nemotyvuotas dėmesys individo rasei ar etniškumui yra autorius būdas išryškinti skiriamąjį požymį.

Šiame darbe analizuojama, kokiomis kalbinėmis priemonėmis formuojamas neigiamas pabėgėlių įvaizdis, kokia vartojama leksika ir laikomasi nuomonės, kad neapykantos kalba apie pabėgėlius žiniasklaidoje reiškia užslėptai, netiesiogiai, nes žurnalistai kurdami tekstą privalo laikytis tam tikrų etikos taisyklių²³. D. Radzevičius teigia, kad nesantaikos kurstymas traktuojamas kaip paviešinto turinio (laidos, straipsnio, kartais vienos tezės, antraštės, žodžio, karikatūros) rezultatas. Kodekse kalbama apie tipines situacijas, kaip žurnalistams reikėtų elgtis, kad nebūtų sukelta problemų, kurios galėtų būti traktuojamos kaip nesantaikos kurstymas. Esant konfliktinei situacijai rekomenduojama išklaudyti kelias puses ir nuomones (susijusias ir nesusijusias su situacija) ir stengtis visiems suteikti lygiavertes galimybes pasisakyti. Žurnalistai, pasak Žiniasklaidos sąjungos pirmininko, taip pat turi vengti nepagrįstos, neargumentuotos kritikos.

---

²³ „Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse“ atkreiptinas dėmesys į 54 ir 55 straipsnius, kuriuose teigiama, kad „Žurnalistui, viešosios informacijos rengėjui draudžiama žeminti ar šaipyti iš žmogaus pavardės, rasės, tautybės, etniškumo jo religinių įsitikinimų, amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, negalios ar fizinio trūkumo net tada, kai tas žmogus yra nusikaltęs. Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas taip pat neturi sieti įtariamo, kaltinamojo ar nusikaltusio asmens priklausymo tam tikrai tautinei, etninei ar socialinei grupei, jo seksualinės orientacijos su jo padarytu nusikaltimu bei tai pabrėžti.“ (54 straipsnis) ir „Žurnalistui, viešosios informacijos rengėjui bei leidėjui draudžiama tiesiogiai arba netiesiogiai skatinti ar kurstyti neapykantą (nesantaiką) žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui 54 straipsnyje išvardintais pagrindais.“ (55 straipsnis). Prieiga per internetą: <http://www.etikoskomisija.lt/teisine-informacija/etikos-kodeksas/item/10-etikos-kodeksas> (žiūrėta 2018 04 18).

Nesantaika gimsta iš netikrų faktų, netikros, neteisingos informacijos, nes ji žmonėms būna ypač skaudi, todėl esminiu nesantaikos kurstymo aspektu laikytinas melas (angl. *fake news*). Manytina, kad D. Radzevičius nesantaikos kurstymo sąvoką vartoja lygiagrečiai neapykantos kurstymui ar neapykantos kalbai. Tai tik įrodo, kad lietuvių kalboje ši sąvoka nėra visiškai nusistovėjusi. Tačiau iš šios nuomonės matyti, kad vienas pagrindinių ir svarbiausių neapykantos bruožų yra melo, neteisingos informacijos skleidimas.

I. Balsiūnaitė teigia, kad „neapykantos kalbos raiška nėra nuomonių įvairovės pasekmė, ji turi destruktivų efektą – neigiamo poveikio konstravimas apsunkina racionalų ir objektyvų su pabėgėlių politika susijusių sprendimų priėmimą, taip pat ir visuomenės vertinimą, pasiruošimą priimti pabėgėlius į savo šalis“. Teigiama, kad dažniausiai žiniasklaidoje pasitaikantys su neapykanta susiję kalbos bruožai – pabėgėlių vertinimas kaip grupės, o ne kaip individualių žmonių, o toks vaizdavimas neretu atveju paremiamas ir išankstinėmis nuostatomis (Balsiūnaitė, 2016, 81). Tad akivaizdu, kad dalį neigiamos nuomonės formavimo būdų, aptartų 1.2. skyriaus pabaigoje (minėtas vaizdavimas ne kaip individų, o kaip kategorijos ar grupės), galima laikyti neapykantos kalbos bruožais.

Apžvelgus šiuos aspektus matyti, kad vienos apibrėžties neapykantos kalbai nėra, tad šią sąvoką galima įvardyti kaip problematišką dėl kelių priežasčių: neapykantos kalbai apibrėžti atsižvelgiama į situacijos kontekstą, taip pat daug kas priklauso nuo individualių ir bendrų interpretacijų (Saleem, Dillon, Benesch, Ruths, 2017, 1). Šie aspektai neleidžia nuosekliai apibrėžti neapykantos kalbos ir išryškina paradoksą, kad kiekvienas žmogus intuityviai supranta, kas yra neapykantos kalba, bet retai dviejų žmonių supratimas yra toks pats.

Apžvelgus neapykantos kalbos sampratos problemišumą, galima būtų išskirti neapykantos kalbos bruožus, būdingus neigiamos nuomonės formavimui:

- 1) Individo **priskyrimas** tam tikrai grupei, bet tik jei individas nesusijęs su kalbamuoju objektu (minima žmogaus rasė, tikėjimas, seksualinė orientacija ar kt. kalbant apie jo, pavyzdžiui, nuopelnus traktuotina kaip neapykantos kalba).
- 2) **Kategorizacija** – pabėgėlio vaizdavimas kaip grupės ar objekto, jų neindividualizuojant, nuasmeninant: vandens metaforų vartojimas, sąvokų *pabėgėlis*, *migrantas*, *ekonominis migrantas* painiojimas.
- 3) Parinkta tam tikra leksika, pabėgėlius parodant tik **neigiamame kontekste** (*pabėgėlis* vs. *teroristas* vs. *ekonominis migrantas*), kitaip sakant, vaizdavimas temose, kuriose kalbama apie nusikaltimus, kriminalus, terorizmą.

- 4) Pateikiama **dalinė informacija** – pabėgėliai vaizduojami kaip grėsmė visuomenei, keliama baimė dėl saugumo, teikiant realybės neatitinkančius faktus ar nepaminint tam tikros informacijos.

Suprantama, kad naujienų portalų straipsniuose keiksmažodžių, grasinimo, tiesioginio įžeidinėjimo ar pravardžiavimo atvejų nebus. Todėl remiamasi plačiu neapykantos kalbos apibrėžimu, kuris apima apie likimo mažumas skleidžiamą dalinę ar realybės neatitinkančią informaciją, neigiamų temų aktualizavimą, nuasmeninimą ir nemotyvuotą priskyrimą grupei. Tiriama, kaip neapykanta pabėgėliams žiniasklaidoje reiškiamą netiesiogiai, užslėptai, analizuojami žurnalistų, apžvalgininkų ir politikų pasirenkami būdai kurti neigiamą pabėgėlių įvaizdį ir taip apie juos formuoti neigiamą nuomonę ir nusistatymus.

1.4. Kontekstinė konotacija

Visuomenėje vyrauja neigiamas požiūris į pabėgėlį ir jo įvaizdis tapęs neigiamu, tad norint suprasti, kodėl žiniasklaidoje iš pažiūros neutralūs, leksiškai nekonotuoti žodžiai daugeliui asocijuojasi su teigiamais ar neigiamais dalykais, reikia ištirti jų vartoseną. Tekstynai reikalingi ne tik pakitusiai žodžio semantinei struktūrai, naujoms žinomų žodžių ar naujų žodžių reikšmėms nustatyti. Jie – nepamainomas **kontekstinės konotacijos** tyrimo šaltinis, kuriai, kaip matyti iš pavadinimo, būtinas įprastinis žodžio vartojimo kontekstas. Kontekstinė konotacija, kitaip nei leksinė, neaprašoma žodynuose, nes atskirai paimtas vienas žodis jos neatskleidžia. Jai aptikti ir nustatyti reikia didelio tekstyno ir gausių vartojimo pavyzdžių, nes tik iš jų, iš nuolat drauge vartojamų žodžių, galima patikimai nustatyti kontekstinės konotacijos pobūdį (Marcinkevičienė, 2011, 95).

Laura Kamandulytė (2006) teigia, kad konotacijos, kaip ir įvairios reikšmės, nustatomos tik kontekste (Kamandulytė, 2006, 45). Su šiuo teiginiu ir Rūtos Marcinkevičienės apibrėžtimi darbo autorė sutinka, nes, pavyzdžiui, daiktavardis *antplūdis* Dabartinės lietuvių kalbos žodyne (DLKŽ, 2017) apibrėžiamas taip: *žiūrovų, turistų antplūdis*. Turbūt galima teigti, kad žiūrovų ar turistų antplūdis yra teigiamas dalykas, nebent su keliomis išimtimis. Tačiau kolokacija *pabėgėlių antplūdis* ar tiesiog pabėgėlių krizės kontekste vartojamas žodis *antplūdis* nėra teigiamas reiškinys ir turi neigiamą konotaciją.

R. Marcinkevičienė (2007) teigia, kad „negatyvizmą lengviausia atpažinti tada, kai jis turi labai aiškia formalią raišką, t. y. jis reiškiamas neigiamai konotuotai žodžiais – tokiais žodžiais, kurie savo reikšmėje jau turi negatyvumo elementą“. Tačiau neigiamai konotuotais gali būti laikytini visi,

negatyvius tikrovės reiškinius įvardijantys žodžiai, nors jie būtų vieninteliai sisteminiai tuos reiškinius įvardijantys žodžiai (plg. *mirtis, agonija, įniršis, lavonas, klaikus*). Tokius įvardijimus, pasak R. Marvinkevičienės, galima laikyti ir neutraliais, nes jiems kalboje nėra kito vardo, o konotuotaisiais laikyti tik tuos, kurie ne tik įvardija, bet ir vertina. Jiems priklauso tiesioginių (*vėžlinti, pakrikti, nesąmonė*) ar perkeltinių reikšmių žodžiai, kurie įgyja konotaciją tik drauge su perkeltine reikšme, nes pavartoti tiesiogine reikšme būna nekonotuoti, plg. zoonimus, t. y. gyvūnų vardus, *kiaulė, kalė, višta*, vartojamus žmonėms pavadinti. Kitaip sakant, tai papildomi konotuotieji vardai, vartojami greta esančių neutralių, kurių negatyvumas eina iš paties įvardijamo dalyko, t. y. denotato. R. Marcinkevičienė (2007), tirdama *Kauno dienos* antraštes, laikėsi nuomonės, kad abi žodžių grupės veikia kalbos vartotojų jausmus, kelia tam tikras emocijas, todėl jas abi reikia nagrinėti negatyvizmo kontekste. Skirtumas tik tas, kad neutralieji neigiamų dalykų įvardijimai yra objektyvesni, jų negatyvumas yra nulemtas pačios tikrovės, o konotuotųjų negatyvumas atsiranda dėl subjektyvaus vertinimo ar asmeninės nuostatos (Marcinkevičienė, 2007, 112). Šio darbo autorė laikosi nuomonės, kad neutralus neigiamą realiją pavadinantis žodis (plg. *karas*) skaitytojui kelia negatyvius jausmus, taip pat kaip ir vertinamieji žodžiai (plg. *užplūdo*), todėl neigiamai konotuotais laikytini abu variantai.

1.5. Kritinė diskurso analizė

Šiame darbe derinamos dvi metodologinės priegigos – tekstynų lingvistika (TL) ir **kritinė diskurso analizė** (KDA). TL priega atlikta statistinė darbo autorės sudaryto tekstyno analizė, medžiaga tirta KDA būdu. Toliau pristatomi KDA esminiai principai ir tyrimo kriterijai.

Šių dviejų metodologinių priegigų derinimas tiriant pabėgėlių diskursą žiniasklaidoje taikytas jau šiame darbe minėtų (6 p.) Paul Baker, Costas Gabrielatos, Tony McEnery (2012) tyrimuose, V. Lazović (2017) tyrime, taip pat Majid Khosravini, Michail Krzyżanowski, R. Wodak, P. Baker, C. Gabrielatos ir T. McEnery (2008) tyrime.

B. Busch ir R. Wodak pagrindiniu KDA objektu laiko kalbos ir galios santykį (Busch, Wodak, 2004, 104). Allan Bell prie svarbiausių priskiria žiniasklaidą (Bell, 2006, 615). Darbo autorės nuomone, abu šie aspektai yra glaudžiai susiję – žiniasklaida, kaip aptarta 1.1. skyriuje, kalba, tarsi įrankiu, gali formuoti visuomenės nuomonę.

Akivaizdu, kad kalba įtaką įgauna tada, kai ją vartoja tam tikri žmonės, turintys įtakos visuomenei. Įtaka kalba reiškiasi ne gramatinėmis formomis, bet tam tikro žmogaus turima priega prie socialinių įvykių, teksto tam tikro žanro ar visuomenės. KDA tiria ne tik lingvistinius elementus

ir procesus esančius tekste, bet aiškina kodėl ir kokiomis aplinkybėmis teksto kūrėjas pasirinko tuos konkrečius kalbos elementus. Todėl KDA vienodai svarbu, kas tekste pateikiama, ir kas nepateikiama. O kritinės diskurso analizės prieiga gali būti tiriami viena pasakyta kalba, kuri gali turėti didesnę poveikį, nei didelė apimtis kasdien transliuojamų naujienų, kurios gali likti nepastebėtos (Khosraviniuk ir kiti, 2008, 280–283).

Audronė Telešienė (2005) teigia, kad diskurso analizė leidžia išryškinti kasdienę socialinių problemų raišką per komunikaciją ir socialinę sąveiką, o KDA pirminis interesas – platesnės socialinės problemos. Tiriamieji diskurso bruožai suprantami tik kaip didesnių problemų – nelygybės, etninės ar rasinės diskriminacijos, seksizmo ir kt. – fragmentiškos iliustracijos. Tačiau diskurso pagalba galima tyrinėti šių problemų ideologines formuluotes, komunikacinę reprodukciją, susijusius socialinių ir politinių sprendimų priėmimo procesus, institucijų bei privačių problemų reprezentavimą (pvz., įstatymuose, žiniasklaidoje, neformaliuose kasdieniuose pokalbiuose ir pan.). Tad daugelyje sričių diskurso analizė gali tapti įrankiu konstruktyviai ir pagrįstai kritikai (Telešienė, 2005, 3), kitaip tariant, vienas iš būdų tirti šias sferas yra taikyti kritinės diskurso analizės prieigą.

Pasak A. Telešienės, KDA iš kitų šios diskurso analizės tyrimo srities metodologinių tradicijų pirmiausia išsiskiria lingvistinės ir socialinės analizės bei socialinės kritikos derinimu, dėmesiu plačiai suvokiamam kontekstui. Dažnų tyrimų objektu tampa lyčių santykiai, rasizmo problemos, žiniasklaidos diskursai, politiniai diskursai, organizaciniai diskursai ar identiteto dimensijos (Telešienė, 2005, 3–4).

Tyrėja išskiria pagrindinius KDA principus. Toliau išvardyti tik šiam darbui aktualūs:

- kalba gali būti naudojama kryptingai ir selektyviai, todėl reikia analizuoti skirtingas teksto pateiktis, interpretacijas, suvokimus ir socialinį poveikį;
- diskurso analizė yra interpretacinė ir aiškinamoji. Siekiama sisteminės teksto ir jo socialinių sąlygų, ideologijų bei galios santykių analizės. Interpretacijos visuomet esti dinamiškos ir atviros naujai informacijai bei naujiems kontekstams (Ten pat).

KDA metodologinė tradicija siekia derinti lingvistinę teksto analizę, socialinę analizę ir socialiai orientuotą kritiką. KDA apima įvairias autorines metodikas, kurios gali būti aprašytos tik nurodant konkrečius jau atliktus tyrimus jų autorius. A. Telešienė teigia, kad „analizės modelio ir metodų pasirinkimas (kaip ir teorinis rėmas) KDA visuomet esti eklektiškas, pritaikytas specifiniams kiekvieno tyrimo tikslams“ (Ten pat, 5).

Šiame darbe derinamų TL ir KDA metodologinių prieigų pasirinkimą galima grįsti Allan Partington (2002) teiginiu, kad TL leidžia rasti daugiau, dar prieš tyrimą tyrėjo pastebėtų kalbos

vartojimo pavyzdžių, kurie taikant KDA gali atskleisti iki šiol nepastebėtų tendencijų, kurie, atlikus tyrimą, gali paneigti arba pagrįsti tyrėjo intuiciją (Partington, 2002, 12). Atliekant tyrimą KDA būdu galima identifikuoti kalbos vartojimo strategijas, kurios gali likti nepastebėtos taikant tik TL metodą. Žiniasklaidos naujienų pateikimo būdai, informacijos pateikimas, temų nustatymas, citatų atranka turi neiginčijamą įtaką formuojant tam tikrą požiūrį ir ideologijas. Taigi KDA metodu galima paaiškinti TL prieiga gautus duomenis (Khosravini ir kiti, 2008, 295) ir ištirti, kaip žiniasklaida, vartodama tam tikrą leksiką, formuoja neigiamą pabėgėlio įvaizdį.

2. Neigiamo pabėgėlių įvaizdžio kalbinės raiškos naujienų portale *Delfi* tyrimas

2.1. Tiriamoji medžiaga

Analizei atlikti pasirinkti skaitomiausiame²⁴ Lietuvos naujienų portale *Delfi* publikuoti straipsniai, kuriuose pavartota lema *pabėgėlis*. Kadangi pabėgėlių krizė prasidėjo 2011 metų pabaigoje ir iš esmės tęsiasi dar dabar, darbo autorės nuspręsta surinkti visus tokius straipsnius nuo 2011 metų sausio mėnesio iki 2017 metų lapkričio mėnesio. Straipsniai surinkti pasitelkus *OutWit Hub Light* programą, dar vadinamą *Web crawler*. Šia programa iš naujienų portalo skilties *www.delfi.lt/archive/* išfiltruoti visi minėtu laikotarpiu publikuoti straipsniai, kuriuose randama bent kartą pavartota lema *pabėgėlis*.

Darbas su gauta medžiaga vyko keliais etapais. 1, 2, ir 3 paveiksluose atsiskleidžia pagrindiniai medžiagos rinkimo ir paruošimo teksto sudarymui etapai. Pirmą, iš naujienų portalo buvo išgauti visi straipsniai su lema *pabėgėlis*, publikuoti minėtu laikotarpiu. Pirmame paveiksle matyti, kaip atrodo neapdorota, iš *Delfi* portalo išfiltruota medžiaga:

id	Source Url	Page Url	Freq	Filename	Type	Found In	Mime Type
160	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/verslas/verslas/verslininkai-laika...	2	verslininkai-laikas-kalbeti-apie-darbuotoju-atvezim...	a		
161	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/verslas/verslas/verslininkai-laika...	1	verslininkai-laikas-kalbeti-apie-darbuotoju-atvezim...	a		
162	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/australija-net...	2	australija-neteisetus-migrantus-laiyks-papua-naujoj...	a		
163	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/australija-net...	1	australija-neteisetus-migrantus-laiyks-papua-naujoj...	a		
164	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/ka-reiskia-4-...	2	ka-reiskia-4-men-gyventi-oro-uoste.d	a		
165	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/ka-reiskia-4-...	1	ka-reiskia-4-men-gyventi-oro-uoste.d	a		
166	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/d-a-baraka...	2	d-a-barakauskas-lietuvoje-kibernetiniu-ataku-nepa...	a		
167	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/d-a-baraka...	1	d-a-barakauskas-lietuvoje-kibernetiniu-ataku-nepa...	a		
168	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/ziauri-statistik...	2	ziauri-statistika-kur-kare-per-menesi-zusta-5-tukst...	a		
169	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/ziauri-statistik...	1	ziauri-statistika-kur-kare-per-menesi-zusta-5-tukst...	a		
170	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/malta-nebesu...	2	malta-nebesusitvarko-su-pabegeliais.d	a		
171	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/malta-nebesu...	1	malta-nebesusitvarko-su-pabegeliais.d	a		
172	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/popiezius-pa...	2	popiezius-pasmerke-pasaulini-abejinguma-pabege...	a		
173	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/popiezius-pa...	1	popiezius-pasmerke-pasaulini-abejinguma-pabege...	a		
174	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/rusija-ukraina...	2	rusija-ukraina-ir-ktos-salys-kaltinamos-neteisetu-p...	a		
175	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/world/rusija-ukraina...	1	rusija-ukraina-ir-ktos-salys-kaltinamos-neteisetu-p...	a		
176	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/policija-pa...	2	policija-pasiryzusi-uztikrinti-homoseksuale-etyniu-s...	a		
177	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/policija-pa...	1	policija-pasiryzusi-uztikrinti-homoseksuale-etyniu-s...	a		
178	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/veida/kinas/lietuviu-ir-jav-kurej...	2	lietuviu-ir-jav-kurejai-gavo-teise-ekranizuoti-holivu...	a		
179	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...	https://www.delfi.lt/veida/kinas/lietuviu-ir-jav-kurej...	1	lietuviu-ir-jav-kurejai-gavo-teise-ekranizuoti-holivu...	a		

1 pav. Straipsniai su lema pabėgėlis

²⁴ Gemius Baltic, prieiga internete: <https://rating.gemius.com/lt/tree/domains> (žiūrėta 2018 05 19).

Kitas svarbus etapas – teksto išgavimas. Straipsniams pritaikomas specialiai darbo autorės sugeneruotas kodas, kuris atrenka straipsnių dalis, reikalingas tyrimui atlikti: antraštę, paantraštę, tekstą, datą (kad prireikus būtų galima patikrinti straipsnio publikavimo datą) ir nuorodą (kad, esant poreikiui, portale būtų galima perskaityti straipsnį). Antrame paveiksle matyti kodas (angl. *scraper*), kurį pritaikius išgautos minėtos straipsnio dalys.

The screenshot shows a web browser displaying the source code of a news article on delfi.lt. The code is highlighted in a yellow box, showing HTML tags for the article title, date, and text. Below the code, there is a 'Find in page' search bar and a table of scraper rules.

Active	OK	Description	Marker Before	Marker After	Format	Replace	Separator	List of Labels
☒	☒	title	<h1 itemprop="headline">	</h1>				
☒	☒	header						
☒	☒	date	<div class="source-date">	</div>				
☒	☒	text	<p>	</p>				

2 pav. Kodas straipsnių dalims atrinkti

Paskutinis etapas – gautos medžiagos, iš kurios bus sudaromas tekstynas, paruošimas. Į medžiagą, su kuria vėliau dirbama, neįtrauktos įvairios skirtingos nuorodos, gautos filtruojant visą straipsnio informaciją (pvz, <https://www.delfi.lt/jquery/pp/pp.calendarpopup.js>), nukreipiančios į tą patį straipsnį, palikta tik vieno pobūdžio nuoroda vienam straipsniui, išmesti rinkmenų pavadinimai (pvz, *pradetas-paryziaus-pabegeliu-stovyklos-gyventoju-iskeldinimas.d*), neįtrauktas tikslus laikas, kada straipsnis publikuotas (pvz., *2016 m. gegužės 24 d. 08:51*) ir kitos įvairios techninės detalės (3 pav.).

The screenshot shows the OutWit Hub Light interface with a web scraper result table. The browser address bar shows a URL from delphi.lt. The table has columns for 'id', 'Text', 'Text 2', and 'Source Url 2'. It contains 195 rows of scraped data, limited to 100 in the light version. The table lists various news items with their IDs, titles, and source URLs.

id	Text	Text 2	Source Url 2
78	(75)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g%C4%97I*&tod=31.03.2014&fromd=01.03.2013&chanr
79	„Pritūkome komandos draugų, teko ie...	Gedimino Bagdono komandos draugas buvo pabėgėlių grupėje, todėl lietuviai vaziavo pagrindinėje ...	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
80	(3)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
81	Pekine dabar svarbiausi asmenys negai...	Prieš du dešimtmečius Baltarusija gyveno viltimi ir nerimu. Miškinga ir išėjimo į jūrą neturinti lygumų šalis ta...	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
82	(112)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
83	Žurnalistas ir sovietinis veikėjas J. Palec...	Sudėtingi 22-ėji vyriausybės metai	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
84	(127)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
85	Lietuvos dviratininkė 2 minutes bei 38 s...	„Šiandien buvo aktyvus etapas. Daug pabėgimų prie kurių lenktynių pabaigoje ir aš bandžiau prisijungti. Vis...	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
86	Atskiro starto lenktynėse Lietuvos dvira...	„Finišavau 20-as, nuo lyderio atsilikęs 44 sekundes. Kaip pirmam savo startui, rezultatu esu gan patenkintas...	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
87	(3)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
88	B. Bernankė prisijungė prie kelių buvusi...	Institutas atlieka tyrimus įvairiausiomis temomis - nuo pabėgėlių įkurdinimo iki klimato kaitos.	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
89	(1)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
90	Vokietijos pietuose, Bavarijoje esančia...	Šią savaitę su Augsburgu meru susitikęs Lietuvos ambasadorius Vokietijoje Deividas Matulionis sakė, kad m...	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
91	(5)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
92	„Daugelis čia papjovė ir suvalgė kates l...	„Vienas vyras, kuris nudobė šunį, ant jo kaulų nerado jokios mėsos, kurią būtų galima suvalgyti, nes net ir š...	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
93	(57)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
94	Sėkite karščiausias naujienas iš pramo...	Sunku net patikėti, kad šiuo metu didžiulio žiniasklaidos dėmesio sulaukianti ir žurnalo graibstoma aktorė iki...	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
95	(6)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
96	Jang Song Thae ko giminaičiai taip pat ...	Pačiam Kim Jong Unu dėdei mirties bausmė buvo įvykdyta dar gruodį – jis buvo apkaltintas planavęs valdž...	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
97	(59)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
98	Viename JAV vykdytame projekte dalyv...	1944-aisiais 26 metų Marshallas Suttonas buvo jaunas idealistas, kuris tikėjosi pasaulį padaryti geresnį. Kad...	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
99	(55)		https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...
100	Michailas Niskoguzas teigia tiesiog fot...	Sunkiai vaikščiodamas viešbučio, esančio netoliese Nepriklausomybės aikštės, koridoriumi septynioliktis ...	https://www.delfi.lt/archive/?query=pab%C4%97g...

3 pav. Straipsnio dalys

Trečiame paveiksle matyti tik medžiagos analizei reikalinga dalis – antraštės, paantraštės, datos, nuorodos į patį straipsnį ir straipsnio tekstas. Atskirai išsaugojus visų straipsnių technines detales (nuorodą ir datą), paliktas tik tekstyno sudarymui reikalingas medžiagos tekstas.

Sugeneravus naujienų portalą *Delfi* straipsnių tekstyną reikėjo jį išvalyti – ištrinti straipsniuose esančias reklamas (pavyzdžiui, *Svarbiausias verslo naujienas sužinokite pirmas!*; *Būkite įvykių sūkurys ir svarbiausias naujienas sužinokite pirmi!*; © 1999-2017 DELFI. Visos teisės saugomos. *Privatumas ir atsakomybė; Tapkime draugais Facebook!*; *Daugiau vertingų, aktualių ir nekasdienių naujienų – Facebook ir Instagram!* ir pan.), su straipsniu nesusijusį tekstą (pavyzdžiui, *atnaujinta; papildyta; DELFI redakcija; Svarbiausia – BNS*), palikti tik tekstą. Sudarytas baigtinis 2 963 152 žodžių (angl. *word tokens*; 173 899 žodžių formų (angl. *word types*)) tekstynas, apimantis visą minėtą laikotarpį.

2.2. Žodžių dažnumo tyrimas

Žodžių dažnumo tyrimas atliktas taikant tekstynų analizės programą *AntConc* ir jos funkcijas. Šia programa pirmiausia nustatyti žodžių dažnumai – atlikta statistinė analizė – siekiant identifikuoti dažniausiai vartojamus žodžius. Išgautas dažniausių žodžių sąrašas buvo tvarkomas keliais etapais: iš sąrašo išmesti šalių pavadinimai (*Ukraina, Lietuva* t. t.), miestų pavadinimai (*Kijevas, Vilnius* ir t. t.),

vardai (*Donaldas, Dalia* ir t. t.) ir pavardės (*Trumpas, Grybauskaitė* ir t. t.), pareigų ir postų pavadinimai (*premjeras, prezidentė, vadovas* ir pan.), titulų ir laipsnių pavadinimai (*popiežius* ir t. t.), sričių pavadinimai (*ekonomika, informatika* ir t. t.), įstaigų pavadinimai (*Seimas, ministerija* ir t. t.), įvardžiai (*juo, tau*), jungtukai (*ir, o*), dalelytės (*tik, gi*), savaitės dienos, mėnesių pavadinimai, skaitvardžiai (*pirma, du* ir t. t.), trumpiniai (*mln., proc.* ir pan.), užsilikusios klaidos ar pavienės raidės. Sąraše palikti tik turinį perteikiantys žodžiai, nes analizuojamos kolokacijos su lema *pabėgėlis*, o, pasak R. Marcinkevičienės (2010) „kolokacijomis laikomi prasmingi ir gramatiški žodžių junginiai“ (Marcinkevičienė, 2010, 89).

Dažniausių žodžių sąraše palikti ir suklasifikuoti tik turinį perteikiantys žodžiai, šiuo atveju daiktavardžiai, veiksmažodžiai ir būdvardžiai. Dėl didelio duomenų kiekio nuspręsta atrinkti po 100 dažniausių daiktavardžių, 100 veiksmažodžių²⁵ ir 50 būdvardžių²⁶. Toliau 1 lentelėje pateikiami pirmi dešimt žodžių iš dažniausių žodžių sąrašo.

1 lentelė. *Dažniausių žodžių sąrašas*

Nr.	Daiktavardžiai	Dažnumas	Būdvardžiai	Dažnumas	Veiksmažodžiai	Dažnumas
1.	pabėgėlis	16 216	didelis	6 441	turėti	11 650
2.	šalis	15 509	naujas	4 135	sakyti	11 447
3.	žmonės	12 573	karinis	3 369	galėti	9 487
4.	metas	11 545	politinis	3 068	vykti	8 300
5.	valstybė	8 272	svarbus	1 950	pranešti	6 034
6.	migrantas	5 795	geras	1 915	kalbėti	4 484
7.	karas	5 561	tarptautinis	1 718	reikėti	3 981
8.	vaikas	4 212	pagrindinis	1 593	gyventi	3 790
9.	miestas	4 161	bendras	1 266	priimti	3 761
10.	darbas	3 991	įvairus	1 129	teigti	3 667

Kadangi darbe siekiama ištirti, kokiomis kalbinėmis priemonėmis portale *Delfi* formuojamas neigiamas pabėgėlio įvaizdis, iš pradžių patikrinta 16 216 kartų tekstyne aptikta lema *pabėgėlis*. Pirmą iširtas lemos *pabėgėlis* gramatinių formų dažnumas. Analizė parodė, kad tekstyne lema dažniausiai aptikta daugiskaitos kilmininko forma *pabėgėlių*, 9 708 kartai, t. y. daugiau nei pusė visų pavartojimo atvejų. Tai rodo, kad *Delfi* straipsniuose žymiai dažniau kalbama apie pabėgėlius kaip apie grupę žmonių nei apie konkrečius individus, plg. su vienaskaitos kilmininko forma *pabėgėlio*, 391 kartas. Tačiau vienaskaitos kilmininko forma *pabėgėlio* vartoseną ne visada žymi vieną asmenį – tai gali būti

²⁵ Visas dažniausių žodžių sąrašas pateiktas 1 ir 2 prieduose.

²⁶ Dažniausių žodžių sąraše radosi įvairių žodžių formų, tad leksemos sulemuotos rankiniu būdu (leksema *karas* ir jo formos tekstyne pavartota 5 5561 kartą). Ją lemuojant pagal lemą *kar** pasitaikė ir tokių leksemų kaip *kariuomenė, karininkas, kariškis* ir pan., kurias reikėjo praleisti. Suskaičiuotos dažniausių žodžių sąraše kiekvieno žodžio visos pasitaikiusios formos ir gautas skaičius sudėtas.

ir visų pabėgėlių referentas (plg. *tų 6 tūkst. eurų užtektų. (...) Praktiškai visam pabėgėlio buvimui Lietuvoje visoms reikmėms.*²⁷). Tai reiškia, kad rašant apie pabėgėlius kaip apie žmonių grupę, į ją įeina ir moteriškosios lyties atstovės.

Šios lemos detalesnė analizė parodė, kad esama ryškaus skirtumo tarp vyriškosios ir moteriškosios giminės vartojimo. Žiniasklaidoje itin retai rašoma apie pabėgėles moteris²⁸ (plg. vienaskaitos vardininko forma *pabėgėlė*, 50 kartų su vienaskaitos vardininko forma *pabėgėlis*, 368 kartai). Šie duomenys aiškiai atsiskleidžia toliau pateiktoje 2 lentelėje.

2 lentelė. Lemos pabėgėlis gramatinių kategorijų pasiskirstymas

Vyriškoji giminė					Moteriškoji giminė				
Linksnis	Vns.	Sk.	Dgs.	Sk.	Linksnis	Vns.	Sk.	Dgs.	Sk.
V	<i>pabėgėlis</i>	368	<i>pabėgėliai</i>	2010	V	<i>pabėgėlė</i>	50	<i>pabėgėlės</i>	32
K	<i>pabėgėlio</i>	391	<i>pabėgėlių</i>	9708	K	<i>pabėgėlės</i>	32	<i>pabėgėlių</i>	
N	<i>pabėgėliui</i>	45	<i>pabėgėliams</i>	1302	N	<i>pabėgėlei</i>	7	<i>pabėgėlėms</i>	2
G	<i>pabėgėlį</i>	103	<i>pabėgėlius</i>	1670	G	<i>pabėgėlę</i>	7	<i>pabėgėles</i>	8
Įn	<i>pabėgėliu</i>	56	<i>pabėgėliais</i>	568	Įn	<i>pabėgėle</i>	15	<i>pabėgėlėmis</i>	1
Š	<i>pabėgėli</i>	2	<i>pabėgėliai</i>		Š	<i>pabėgėle</i>		<i>pabėgėlės</i>	
Iš viso: 15 386					Iš viso: 830 ²⁹				

AntConc programa patikrinus žodį *pabėgėlė* (50) matyti, kad pabėgėlės straipsniuose yra cituojamos (plg. *pabėgėlė iš Etiopijos. Esu daugiau nei pabėgėlė. Dabar jau esu vietinė; čia atgyja gyvenimas, nebenoriu būti pabėgėlė, - sake ji*). Programa patikrinus žodį *pabėgėlis* (368) matyti, kad kalbama apie pabėgėlį kaip sąvoką (plg. *suvokimą apie tai, kas yra migrantas, pabėgėlis ar prieglobsčio prašytojas; Albakras 2015 metais atvyko į Vokietiją kaip pabėgėlis ir gavo prieglobstį*), jie taip pat straipsniuose cituojami (*lyja ir labai šalta*“, - *sakė 45 metų pabėgėlis iš Sirijos Alepo miesto*).

Žodžio pabėgėlis gramatinių formų analizė parodė, kad tekstyne aiškiai dominuoja žodžio *pabėgėlis* daugiskaitos forma *pabėgėliai* (plg. vyr. g. daugiskaitos vardininko forma *pabėgėliai*, 2010

²⁷ Pavyzdžių kalba netaisyta.

²⁸ Mokslininkai Buchanan, Grillo ir Threadgold (2003) pabrėžia, kad moterų pabėgėlių nepateikimas žiniasklaidoje skaitytojui leidžia susipažinti tik su puse pabėgėlių krizės istorijos. Tyrėjai priduria, kad viena iš priežasčių gali būti tai, jog prieglobsčio prašymus dažniausiai pildo šeimos galva – vyrai. Mokslininkų atliktame tyrime, kurio metu buvo analizuojami 182 straipsniai, atsiskleidė, kad tik 14-oje vyrai pabėgėliai buvo cituojami kaip pagrindiniai šaltiniai. Moterų pabėgėlės išvis nebuvo cituojamos kaip šaltinis ir paminėtos tik dviejuose straipsniuose (Buchanan, Grillo, Threadgold, 2003, 34–35). Tokie rezultatai gali būti dėl kelių aspektų. Visų pirma, pirmiausia nuo karo bėga vyrai, svečioje šalyje prašo prieglobsčio ir tik įsitvirtinę kviečia likusią šeimą. Antra priežastis, susijusi su pirmąja – kelionės kaina, kuri (neoficialiais šaltiniais, nes apie nelegalius sandorius oficialios statistikos nėra), priklausomai nuo šalies, taip pat kelionės būdo (ar lėktuvu, ar valtimi, ar abiem), gali siekti nuo 5 iki 15 tūkst. dolerių. Manytina, kad dėl šių priežasčių apie vyrus pabėgėlius rašoma dažniau.

²⁹ Suma be dgs. kilm. linksnio, nes kilmininko linksnis sutampa su vyr. g. kilmininko forma.

kartų su vyr. g. vienaskaitos vardininko forma *pabėgėlis*, 368 kartai). Tai reiškia, kad žiniasklaidoje apie pabėgėlius daugiausiai kalbama kaip apie žmonių grupę ar vieną didelę masę. Galima teigti, kad tokie skaičiai rodo, jog dienraščiuose pabrėžiama pabėgėlių gausa, rečiau koncentruojamasi į konkretaus pabėgėlio istoriją.

2.3. Žodžių konotacijos tyrimas

Atlikus statistinę lemos *pabėgėlis* analizę norėta patikrinti dažniausių žodžių sąrašė esančių turinį perteikiančių žodžių (100 daiktavardžių, 100 veiksmažodžių, 50 būdvardžių) konotaciją. Remiantis R. Marcinkevičiene (2001)³⁰, pagal kalbos dalis suklasifikuoti ir sulemuoti žodžiai buvo suskirstyti į teigiamos, neutralios ir neigiamos konotacijos žodžius, kurie ir įvardija tikrovės reiškinius (pvz., *mirtis, karas*), ir vertina (pvz., *antplūdis*), nes abi žodžių grupės veikia kalbos vartotojų jausmus, kelia tam tikras emocijas. Toliau pateikiama lentelė, kurioje matyti pirmi dešimt teigiamai, neigiamai ir neutraliai konotuoti daiktavardžiai, veiksmažodžiai ir būdvardžiai³¹.

3 lentelė. Pagal konotaciją suklasifikuoti daiktavardžiai, veiksmažodžiai ir būdvardžiai

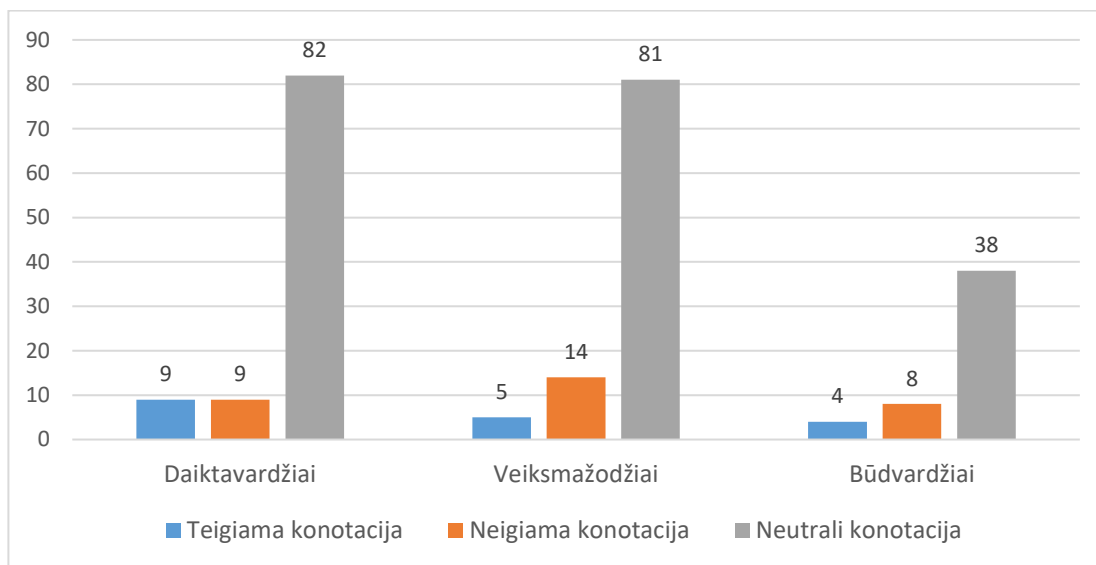
Nr.	DAIKTAVARDŽIAI			BŪDVARDAŽIAI			VEIKSMAŽODŽIAI		
	Teigiami	Neutralūs	Neigiami	Teigiami	Neutralūs	Neigiami	Teigiami	Neutralūs	Neigiami
1	saugumas	pabėgėlis	karas	naujas	karinis	prorusiškas	užtikrinti	sakyti	žūti
2	taika	metas	problema	svarbus	pasaulinis	ginkluotas	pasiekti	galėti	negalėti
3	lyderis	žmonės	konfliktas	geras	politinis	teroristinis	gauti	turėti	neturėti
4	prieglobstis	šalis	ataka	antiteroristinis	didelis	nelegalus	pavykti	pranešti	nenorėti
5	pagalba	reikalas	išpuolis		tarptautinis	kruvinas	įgyvendinti	reikėti	kovoti
6	apsauga	migrantas	teroristai		įvairus	keistas		pareikšti	priversti
7	gynyba	valstybė	krizė		nacionalinis	pavojingas		galima	neriekia
8	integracija	užsienis	kova		socialinis	įtariamasis		manyti	negalima
9	tiesa	diena	grėsmė		pastaras			priimti	sužeisti
10		darbas			būtinasis			teigti	mirti

Atliekant medžiagos klasifikaciją vis dėlto neišvengta sunkumų ir subjektyvumo, skirstant žodžius pagal konotaciją. Kadangi remiamasi R. Marcinkevičienės skirstymu, tokie daiktavardžiai, kaip *prieglobstis, gynyba, antiteroristinis* buvo priskirti prie teigiamai konototų žodžių, nes jie ne tik įvardija realiją, bet ją vertina, šiuo atveju, teigiamai (suteikti kažkam prieglobstį, padaryti kitam gerą; ginti, apginti nuo blogo; kovojantis prieš terorizmą). Prie neigiamai konototų priskirti

³⁰ Kontekstinė konotacija dažniausiai pasireiškia kaip vertinamasis aspektas, t. y. teigiama ir neigiama (Marcinkevičienė, 2001, 55).

³¹ Visas sąrašas pateiktas 3, 4 ir 5 prieduose.

veiksmažodžiai *negalėti, neturėti, nenorėti, negalima* ir kt. dėl to, kad žymi kažko trūkumą, neturėjimą, negalėjimą³². Daiktavardis *pabėgėliai* laikytinas neutraliai konotuoju, nes tai tiriamasis žodis (tas pats principas taikomas ir daiktavardžiui *migrantai*, nors jis darbe nėra analizuojamas). Galima teigti, kad šie duomenys atskleidžia, kokiose temose kalbama apie pabėgėlius, apie kokias realijas, susijusias su pabėgėlių krize dienraštyje daugiausia rašoma (plg. *prieglobstis, karas, pasiekti, žūti, antiteroristinis, nelegalus*). 4 paveiksle atsiskleidžia pagal konotaciją turinį perteikiančių žodžių pasiskirstymas tekstyne.

4 pav. Kalbos dalių pasiskirstymas pagal konotaciją

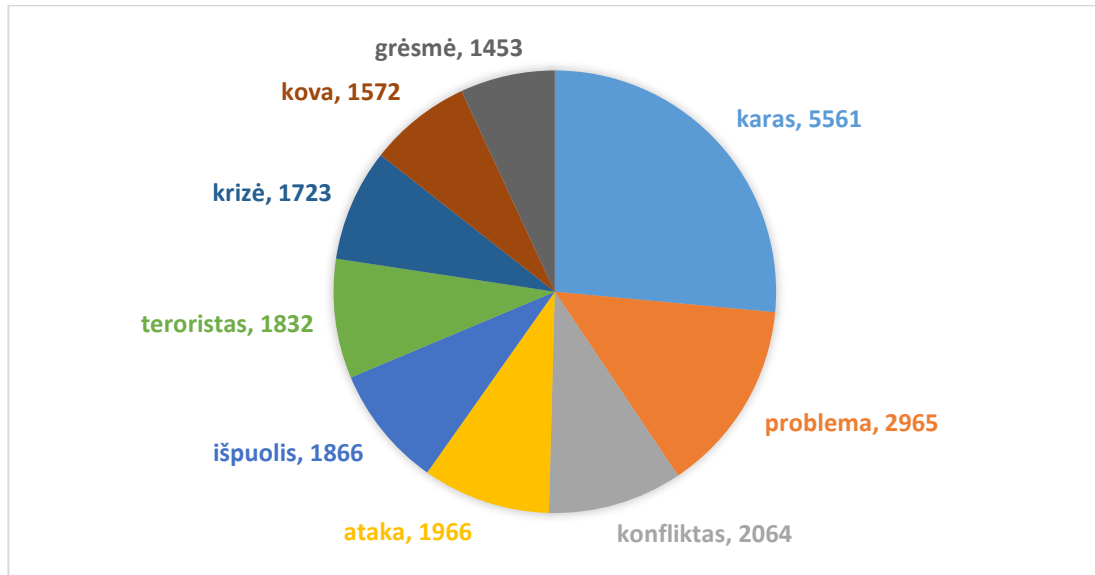
Iš 4 paveikslo matyti, kad tekstyne vyrauja neutralūs žodžiai (plg. daiktavardis *žmonės*, pavartotas 12 573 kartus, veiksmažodis *pranešti* (6 034), būdvardis *naujas* (4 135)). Iš visų 100 dažniausių daiktavardžių, teigiamai konotuoju aptikta tik devyni (plg. *tiesa, taika, lyderis*), iš 100 veiksmažodžių teigiamų rasta tik penki (plg. *pavykti, pasiekti*), iš 50 būdvardžių teigiamų rasta tik keturi (plg. *geras, naujas*). Neigiamai konotuoju žodžių pasiskirstymas toks: devyni daiktavardžiai (pvz., *karas, konfliktas, teroristai*), 14 veiksmažodžių (pvz., *žūti, kovoti, sužeisti*), aštuoni būdvardžiai (pvz., *teroristiniai, nelegalūs, kruvini*)³³.

³² Objektiviam teigiamumui, neutralumui, neigiamumui nusakyti reikalinga daugumos nuomonės analizė, dėl šios priežasties daiktavardžių skirstymas pagal konotaciją šiame darbe turi subjektyvumo elementų. Toks metodas, kaip sentimentų analizė koncentruojasi į priešingumą (angl. *polarity*) ar stiprumą subjektyvaus pasakymo (žodžius ar frazes, kurios išreiškia nuomonę, emociją, jausmą ir pan.) tam, kad būtų galima nustatyti pačio teksto pobūdį ar nuomonės teigiamumą / neigiamumą / neutralumą tame tekste (Benamara, Cesarano, Picariello, Reforgiato, 2007, 1). Tai nustato ne vienas žmogus, bet žmonių grupė, kad būtų išvengta subjektyvumo ir teigiamų, neutralių, neigiamų žodžių sąrašas būtų kiek įmanoma objektyvesnis.

³³ Kalbos dalių klasifikaciją pagal konotaciją galima matyti 3, 4 ir 5 prieduose.

2.4. Dažniausios kolokacijos su lema *pabėgėlis* ir neigiamai konotuotais daiktavardžiais

Siekiant iširti, kokiomis kalbinėmis priemonėmis naujienų portale *Delfi* formuojamas neigiamas pabėgėlių įvaizdis, kokybiniam tyrimui atlikti pasirinkta tik neigiamai konotuotais daiktavardžiais, atsižvelgus į neigiamai konotuočių daiktavardžių pavartojimų skaičių tekстыne³⁴. Analizei pasirinkti šie: *karas*, *problema*, *konfliktas*, *ataka*, *išpuolis*, *teroristas*, *krizė*, *kova*, *grėsmė*. Jų pasiskirstymas pateiktas 5 paveiksle.

5 pav. Neigiami daiktavardžiai

Matyti, kad tarp neigiamai konotuočių daiktavardžių dažniausiai vartota lema *karas* (5 561), retesnės: *problema* (2 965), *konfliktas* (2 064), *ataka* (1 966), *išpuolis* (1 866), *teroristas* (1 832), *krizė* (1 732), *kova* (1 572), *grėsmė* (1 453).

Kadangi šio darbo tikslas – išanalizuoti iš lemos *pabėgėlis* ir neigiamai konotuočių daiktavardžių sudarytų kolokacijų platesnį kontekstą, iš pradžių *AntConc* programa patikrinta, ar lema *pabėgėlis* jungiasi dažniausiame žodžių sąrašė esančius neigiamai konotuočius daiktavardžius. Sudarytos dvižodės kolokacijos: pirma tikrintas kolokacijų dažnumas, kai neigiamai konotuotas žodis eina kairėje lemos *pabėgėlis* pusėje (lentelėje žymima *IK pozicija*), po to neigiamai konotuotas žodis įvestas dešinėje lemos *pabėgėlis* pusėje (1D pozicija):

³⁴ Neigiamai konotuočių daiktavardžių pavartojimų skaičių tekстыne su neigiamai konotuočiais veiksmažodžiais ir būdvardžiais galima palyginti 1 ir 2 prieduose.

4 lentelė. Dažniausios kolokacijos su lema pabėgėlis

Dažnumas	1K	Lema	1D	Dažnumas
276	<i>kar*</i>	<i>pabėgėl*</i>	<i>kar*</i>	–
10	<i>problem*</i>		<i>problem*</i>	111
–	<i>konflikt*</i>		<i>konflikt*</i>	–
–	<i>atak*</i>		<i>atak*</i>	–
–	<i>išpuol*</i>		<i>išpuol*</i>	–
–	<i>terorist*</i>		<i>terorist*</i>	3
–	<i>kriz*</i>		<i>kriz*</i>	775
–	<i>kov*</i>		<i>kov*</i>	1
–	<i>grėsm*</i>		<i>grėsm*</i>	–

Ketvirtoje lentelėje pateikiami gauti rezultatai: neigiamai konotuojamam žodžiui esant kairėje kolokacijos pusėje, *AntConc* programa su lema *kar** išgavo 276 konkordanso eilutes. Matyti, kad tai dažnai vartojama kolokacija. Dominuojanti forma – vienaskaitos kilmininkas *karo* ir įvairūs lemos *pabėgėlis* daugiskaitos ir vienaskaitos linksniai. Vos 10 konkordanso eilučių sudarė variantas *problem** *pabėgėl**, tačiau šio junginio negalima įvardyti kaip kolokacijos, kuriai būdingas prasmingumas ir gramatiškumas, nes beveik visais atvejais *problema* ir *pabėgėlis* įvardijami atskirai – sudaro prasmingus ir gramatiškus junginius su kitais šalia esančiais žodžiais (plg. *Raineris Wendtas viešai prabilo apie didžiules problemas pabėgėlių apgyvendinimo vietose*). Nerasta ir kolokacija su *konflikt** ir *pabėgėl**, išskyrus dvi konkordanso eilutes, iš kurių vienoje – vienaarūšės sakinio dalys (*Sirijos konfliktas, pabėgėlių krizė ir kova su klimato kaita*), kitoje – įvardijami Sirijos konflikto pabėgėliai (*susitikimas, kuriame diskutuota migracijos, Sirijos konflikto pabėgėlių, kibernetinio saugumo*).

Neigiamai konotuojamam žodžiui esant dešinėje, dažniausia buvo kolokacija *pabėgėlių krizė*, 775. Dominuojanti forma – daugiskaitos kilmininkas *pabėgėlių* ir įvairūs lemos *krizė* vienaskaitos ir daugiskaitos linksniai. Kolokacija *pabėgėlių problema* buvo taip pat dažna – programa išgavo 111 konkordanso eilučių. Dominuojanti forma – daugiskaitos kilmininkas *pabėgėlių* ir įvairūs lemos *problema* daugiskaitos ir vienaskaitos linksniai. Kolokacijos *pabėgėl** *kov** (1 kartas) (*iš popieriaus lankstė laivelius – vilties ir pabėgėlių kovos už gyvenimą simbolius*) ir *pabėgėl** *terrorist** (4 kartai, iš kurių viename *pabėgėliai* ir *teroristai* pateikiami kaip vienaarūšės sakinio dalys: *Europa uždarys savas sienas ir nebeįsileis pabėgėlių, teroristai bus laimėję*; kiti: *Vokietijos valdžia įspėjo visuomenę nelaikyti pabėgėlių „teroristais“, tačiau pripažino; tikros ir išgalvotos užuojautos jūroje šėlsta pabėgėlių teroristų ir islamiškojo džihado naratyvai; tikras, kad pritaikius šiuos du veiksnius, pabėgėlių-teroristų išvengtume*.) pasikartojo per mažai kartų, kad būtų galima daryti išvadas. Tačiau negalima nepastebėti, kad pastarasis pavyzdys yra negatyvus ir formuoja klaidingą nuomonę apie

pabėgėlius, juos sulyginant su teroristais. Lemos *pabėgėl** ir *išpuol** taip pat nesudarė kolokacijos, rastas tik vienas atvejis, tačiau žodžiai eina skirtinguose sakiniuose (*ES atmeta R. T. Erdogano kritiką dėl pabėgėlių. Išpuolis Berlyno ligoninėje – pašautas gydytojas mirė*). Kolokacijų su žodžiu *pabėgėlis* ir likusiais nepaminėtais žodžiais (*grėsmė, ataka*) *AntConc* programa neišgavo nė vienos konkordanso eilutės.

Taigi kiekybinis tyrimas parodė, kad dažniausios dvižodės daiktavardinės kolokacijos yra šios trys: *karo pabėgėliai* (276), *pabėgėlių problema* (111) ir *pabėgėlių krizė* (775). Toliau atliekamas kokybinis tyrimas – analizuojama jų leksinė aplinka, kitaip – jų leksinis junglumas, t. y. kokie žodžiai ir jų junginiai eina šalia kolokacijų. Iš gautų konkordanso eilučių išrinktos tos, kuriose bent keturis kartus su kolokacijomis eina artimiausi junginiai. Duomenys suklasifikuoti pagal žodį / žodžių junginį, esantį šalia tiriamos kolokacijos (pvz., *pasinaudoti pabėgėlių krize, priimti karo pabėgėlius, spręsti pabėgėlių problemą*) arba tą pačią realiją, kuri nusakyta skirtingais žodžių junginiais (*karo pabėgėlių ir ekonominių migrantų atskyrimas, pabėgėlių krizė* ir *terorizmas / radikalus islamizmas / teroristiniai aktai*) (žr. 2.5.1, 2.5.2 ir 2.5.3 skyrius).

2.5. Kolokacijų *karo pabėgėlis, pabėgėlių problema, pabėgėlių krizė* analizė

Kadangi konkordanso eilutėje matoma po 4–6 žodžius iš abiejų kolokacijos pusių ir norėta išsiaiškinti, kokiam kontekste įvardijamos kolokacijos *karo pabėgėlis, pabėgėlių problema* ir *pabėgėlių krizė* su dažniausiai prie savęs besijungiančiais žodžiais ar žodžių junginiais, analizei nuspręsta imti po didesnę straipsnio atkarpą. Platesnės straipsnių ištraukos parinktos tokios, kuriose aiškiai atsiskleidžia kontekstas, apie ką kalbama, dėl šios priežasties vienos analizuojamos ištraukos ilgesnės, kitos trumpesnės. Taigi analizuojamas kolokacijų su dažniausiai pasikartojančiu žodžiu / žodžių junginiu artimiausias leksinis kontekstas ir tiriama, kokiomis kalbinėmis priemonėmis platesniame kontekste formuojamas neigiamas pabėgėlio įvaizdis, kokie atsiskleidžia neapykantos kalbos bruožai. Toliau 5 lentelėje matyti analizei atrinkta medžiaga. Joje pateikta, kiek ir kokius žodžius ar žodžių junginius minėtos trys kolokacijos prie savęs jungėsi dažniausiai. Dėl didelio duomenų kiekio nuspręsta atlikti dalies atsitiktinai atrinktų 49 pavyzdžių analizę.

5 lentelė. Kolokacijos ir dažniausi jų junglumo partneriai

Kolokacija	Partneriai	Rasta atveju
<i>Karo pabėgėliai</i>	ŠALIS	53
	STATUSAS	11
	EKONOMINIAI MIGRANTAI	31
	TIKRIEJI / TIKRAI YRA	5
	SUTEIKTI PAGALBĄ	11
	PRIIMTI	9
<i>Pabėgėlių problema</i>	SPRĘSTI	35
	OPI	4
<i>Pabėgėlių krizė</i>	EUROPOS	47
	DIDŽIAUSIA NUO ANTROJO PASAULINIO KARO	48
	KLAUSIMAS	8
	REAKCIJA	7
	ĮKARŠTIS	5
	TERORIZMAS	18
	NAŠTA	4
	SPRĘSTI	111
	SUSIDURTI	8
	SUSIDOROTI	4
	SUVALDYTI	14
	PASINAUDOTI	4
	KREČIANTI	5
GILĖJANTI	4	

Iš pradžių reikėtų trumpai aptarti tendencingus, tačiau nuo darbo tikslo šiek tiek nutolusius atvejus. Analizuojant medžiagą rasta pavyzdžių, kuriuose pabėgėliai vaizduojami neutraliame kontekste. Iš tekstyno vartosenos pavyzdžių matyti, kad kolokacija *karo pabėgėlis* (53) prie savęs jungėsi žodžius, nurodančius pabėgėlių **kilmės šalį** (Sirija, Irakas, Eritrėja, Afganistanas, Ukraina, Gruzija, Čėčėnija), regioną, iš kurio bėgama (Jugoslavija, Abchazija), taip pat šalį, į kurią pabėgėliai atvyksta (Lietuva, Vokietija, Švedija, Jungtinė Karalystė, Turkija, Rusija), kontinentą, į kurį atvykstama (Europa), pasaulio šalis (Šiaurė, Vakarai, Rytai) ar Europos Sąjungą. Daugiausia minima Sirija (23 kartus). Tai parodo, kokiose pasaulio vietose vyksta karai ir iš kur žmonės bando gelbėtis ir palieka savo namus. Daugiausia naujienų portale *Delfi* buvo rašoma apie Artimuosiuose Rytuose vykstantį karą (plg. *kilusi isterija prieš musulmonus ir Sirijos karo pabėgėlius*³⁵), mažiau apie karus Ukrainoje, Gruzijoje ar Jugoslavijos šalių karus (žr. 6 priedą). Duomenys parodė, kad su kita kolokacija *pabėgėlių krizė* 47 kartus aktualizuojama pabėgėlių krizės **lokacija**, t. y. Europa (plg. *Jo manymu, pabėgėlių krizė Europoje kurstoma tyčia.*) (žr. 8 priedą).

³⁵ Kadangi ši trižodė kolokacija (plg. *Sirijos karo pabėgėliai*) nurodo tik konflikto vietą, regioną, ji nėra nei teigiamai, nei neigiamai konotuota, t. y. šalių pavadinimai kolokacijai nesuteikia jokios papildomos konotacijos. Dėl šios priežasties darbo autorės nuspręsta platesnio konteksto plačiau neanalizuoti.

Kolokacija *karo pabėgėlis* 11 kartų jungėsi daiktavardį **statusas** (plg. *į Lietuvą bus perkeliamos tik karo pabėgėlio statusą turinčios šeimos*). Matyti, kad straipsniuose yra pabrėžiama piktnaudžiavimo karo pabėgėlio statusu problema. Šie pavyzdžiai darbe plačiau nenagrinėjami, nes darbo autorės nuomone kolokacija *karo pabėgėlio statusas* nėra niekaip konotuota – ji tiesiog įvardija tam tikrą sąvoką. Tekstyne aštuonis kartus aptikta trižodė daiktavardinė kolokacija *pabėgėlių krizės klausimas* rodo, kad šio junginio kontekstas – tarybos susitikimai, laiškai, pozicija pabėgėlių krizės klausimu (-ais) arba pabėgėlių krizės klausimų sprendimas (plg. *C. Junckerio kalboje nuskambėjo frazė, kad pabėgėlių krizės klausimas turi būti sprendžiamas; vadovų tarybos susitikime. Žinoma, jame dominuos pabėgėlių krizės klausimai; net ir didžiosios valstybės savo poziciją pabėgėlių krizės klausimais nuolatos keitė*). Tačiau kontekstas yra neutralus, įvardijama, kad susitikimuose buvo sprendžiami pabėgėlių krizės klausimai, keičiama pozicija pabėgėlių krizės klausimais.

Tekstyne aptikti 7 reagavimo veiksmą žymintys žodžiai **reakcija** ir **reaguoti** ir kelios jų formos, visos jos pavartotos su prielinksniu *į* (plg. *būtų logiška ir pagrįsta reakcija į pabėgėlių krizę; Šiuo puslapiu norime parodyti, kad į pabėgėlių krizę reikia reaguoti sąmoningai*). Taip išreiškiamas tam tikras dėmesio sutelkimas į vieną aspektą, šiuo atveju, pabėgėlių krizę, tad kontekstas neutralus. Taip pat šešis kartus rastas žodžių junginys *pabėgėlių krizės įkarštis* (plg. *per 2015 m. pabėgėlių krizės įkarštį, kai į šalį atvyko beveik 900 tūkst. prieglobsčio prašytojų*). Tokiu žodžių junginiu įvardijamas laikotarpis, kai Europą pasiekė daugiausiai pabėgėlių nuo pat pabėgėlių krizės pradžios.

Tekstyne aptikta ir veiksmožodinių žodžių junginių. Vienas jų nusako pabėgėlių krizės netikėtumą – junginys **susidurti**, tekstyne su kolokacija *pabėgėlių krizė* pavartotas aštuonis kartus (plg. *2015 metais Europa susidūrė ir su pabėgėlių krize*). Darbo autorės manoma, kad netikėtai prasidėjusi pabėgėlių krizė pabėgėlio neparodo neigiamame kontekste. Šešis kartus aptiktas veiksmožodis **įveikti**, einantis su kolokacija *pabėgėlių krizė* (plg. *Šiandien akivaizdu, kad net pabėgėlių krizei įveikti Europai trūksta lėšų; Sąjungai (ES) skirti papildomus 3 mlrd. eurų pabėgėlių krizei įveikti*). Kontekstas, kuriame vaizduojami pabėgėliai, neutralus, nes kalbama apie finansus, biudžetą, skirtą Europos Sąjungai, sprendžiant pabėgėlių krizę.

Naujienu portale *pabėgėlių krizė* 48 kartus lyginama su Antruoju pasauliniu karu (plg. *Šiuo metu Europa susiduria su didžiausia pabėgėlių krize nuo Antrojo pasaulinio karo*). Toks žodžių junginys gali būti pasiskolintas iš užsienio žiniasklaidos³⁶. Įdomu trumpai apžvelgti šios septynių žodžių

³⁶ Plg. anglų kalboje vartojamos konstrukcijos *Europe Faces Worst Migration Crisis Since World War II; The Year Europe Buckled Under the Biggest Refugee Crisis Since World War II; 2015 Has Seen the Worst Refugee Crisis Since World War II*, prieiga internetu: <https://www.cbsnews.com/video/europe-faces-worst-migration-crisis-since-world-war-ii-2/>, <https://news.vice.com/article/the-year-europe-buckled-under-the-biggest-refugee-crisis-since-world-war-ii>, <https://blog.amnestysusa.org/refugees/2015-has-seen-the-worst-refugee-crisis-since-wwii/> (žiūrėta 2018 03 08).

kolokacijos atsiradimo prielaidas. Šaltiniuose³⁷ teigiama, kad 1945 metais suskaičiuota per 40 milijonų žmonių Europoje, iškeldintų iš savo šalies (prievarta ir kitais būdais) ar kitaip migravusių iš Europos ar įmigravusių į Europą. Kito šaltinio duomenimis³⁸, Europoje Antrojo pasaulinio karo metais suskaičiuota apie 60 milijonų pabėgėlių. Kaip šiame darbe minėta anksčiau (žr. 10 p.), per šią pabėgėlių krizę Europą pasiekė beveik 1,8 mln. žmonių. Taigi skaičiai rodo Antrojo pasaulinio karo ir dabartinės Europos pabėgėlių krizės masto skirtumą. Tačiau realija dėl to netampa mažiau rimta, nes šių žmonijos katastrofų centras yra žmogus ir jo gyvybė.

Visų šių pavyzdžių, kuriuose matomos kolokacijos ir neutralūs kartu einantys žodžiai (pvz., *klausimas, statusas, reaguoti*) analizė parodė, kad pabėgėliai vaizduojami neutraliame kontekste. Taip yra dėl to, kad straipsniuose pateikiami Europos Komisijos sprendimai, lyderių citatos, užsienio šalių ekonomikų ar kitų specialistų komentarai ir pan. Dėl šių priežasčių jie toliau nebus analizuojami.

2.5.1. Kolokacija *karo pabėgėliai*

Šiame poskyryje pateikiama kolokacijos *karo pabėgėliai* analizė su tokiais dažniausiai kartu einančiais žodžiais / žodžių junginiais: *ekonominiai migrantai* (31), *tikrieji / tikrai yra* (5), *suteikti pagalbą* (11), *priimti* (9). Toliau pateikiama septynių pavyzdžių, kuriuose karo pabėgėliai įvardijami šalia ekonominių migrantų, keturių pavyzdžių, kuriuose pabėgėliai kategorizuojami kaip *tikrieji* karo pabėgėliai, analizė. Taip pat aptariamas vienas pavyzdys, kuriame teigiama realija *suteikti pagalbą* pabėgėlių vaizduoja neigiamame kontekste ir du pavyzdžiai, kuriuose pabėgėlių priėmimas parodomas kaip neigiamas reiškinys. Atliekant tyrimą labiausiai išsiskyrė žiniasklaidoje dažnai aptariama realija – ekonominiai migrantai.

2.5.1.1. *Ekonominiai migrantai*

Kaip jau užsiminta, straipsniuose dažnai įvardijama **karo pabėgėlių** ir **ekonominių migrantų** skirtis – karo pabėgėliai traktuojami kaip tie, kuriuos reikia skirti nuo ekonominių migrantų (ar atvirkščiai), arba tų, kurie svečioje šalyje siekia ekonominės ar situacinės naudos. Analizuojant medžiagą, tokių atvejų rasta 31³⁹. Daugeliu atvejų kolokacija *karo pabėgėliai* ir junginys *ekonominiai*

³⁷ *Encyclopedia.com*, prieiga internetu: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/sociology-and-social-ref-orm/sociology-general-terms-and-concepts/refugee> (žiūrėta 2018 03 08).

³⁸ *Time.com*, prieiga internetu: <http://time.com/4029800/world-war-ii-refugee-photos-migrant-crisis/> (žiūrėta 2018 03 09).

³⁹ Likusius pavyzdžius galima apžvelgti 6 priede.

migrantai ėjo su veiksmazodžiu *atskirti* (išskyrus 11 atvejų: *Pirma – priimame tik karo pabėgėlius, o ne ekonominius migrantus* (3 kartai); *Norėdami spręsti karo pabėgėlių ir ekonominių migrantų problemą* (2); *Jeį tai karo zonos, tai karo pabėgėliai, jei tai ekonominiai pabėgėliai* (1); *Nepagrįstų lūkesčių šimtams tūkstančių ne tik karo pabėgėlių, bet ir ekonominių migrantų* (1); *karo pabėgėliai virsta ekonominiais migrantais* (2); *karo pabėgėliai ieškos ekonominės naudos* (1); *karo ir ekonominių pabėgėlių atranką* (1)). Kaip anksčiau darbe užsiminta (žr. 12 p.), ekonominiai migrantai nėra pabėgėliai, kaip teigiama pastarajame pavyzdyje, nes migrantas palieka šalį savo noru (šiuo atveju, siekdamas ekonominės gerovės), pabėgėlis yra priverstas bėgti dėl išorinių priežasčių (šiuo atveju, karo savojoje šalyje). Šis žiniasklaidoje sąvokų painiojimas yra vienas iš teorinėje dalyje aptartų neigiamo pabėgėlio įvaizdžio formavimo būdų (ten pat). Sąmoningai ar nesąmoningai tekstų autorių parinkta sąvoka pabėgėliui įvardyti gali neigiamai paveikti ir pabėgėlio, ir migranto įvaizdį – apie migrantus (kurie savo noru dėl asmeninių priežasčių (pvz., karjeros galimybių, šeimos ar pan.) palieka šalį) gali būti formuojama nuomonė, tapatinant juos su karo pabėgėliais. O šalyse, kuriose vyrauja priešiška nuomonė apie migrantus, įsivyrauja priešiškus karo pabėgėliams, tapatinant juos su migrantais (nors karo pabėgėliai šalį palieka gelbėdami savo gyvybes). Šiuo atveju kalbama apie ekonominius migrantus, kurie, prisidengę karo pabėgėlio vardu, šalį palikę dėl finansinių priežasčių, svečioje šalyje ieškos ekonominės gerovės. Tad painiojant sąvokas ar nuolatiniu jų kartojimu viena šalia kitos skaitytojas karo pabėgėlio prieglobsčio prašymo priežastį gali sutapatinti su ekonominio migranto atvykimo priežastimi.

Pirmas pavyzdys (1) iliustruoja dvi minėtas to meto realijas:

1. Neeilinėje Europos Vadovų Taryboje Briuselyje trečiadienį buvo priimti strateginiai sprendimai migracijos krizei suvaldyti. Be kita ko, ketinama stiprinti ES išorės sienų apsaugą ir pabėgėlių srautų kontrolę, bus aktyviau vykdomas ir nelegalių migrantų grąžinimas į kilmės šalį, žadama imtis priemonių **atskirti karo pabėgėlius nuo ekonominių migrantų**.

Šioje straipsnio ištraukoje pateikiama informacija apie Briuselyje surengtą susitikimą, per kurį buvo priimti strateginiai sprendimai pabėgėlių kiekiui reguliuoti, pateikti keli pagrindiniai veiksmai, kuriais siekiama spręsti pabėgėlių krizę. Visų pirma reikia paminėti, kad pirmame sakinyje *pabėgėlių krizė* įvardijama *migracijos krize*. Migracijos krizė šiuo atveju yra klaidingas realijos įvardijimas – žmonės masiškai bėga iš savo šalies, palikdami namus, dėl gyvybei gresiančio pavojaus. Migracijos krizė įvardija žmonių masinį emigravimą dėl geresnio pragyvenimo lygio. Pabėgėlių krizė įvardija žmonių, bėgančių nuo karo, masiškumą. Tad skaitytojui gali susidaryti įspūdis, kad migrantai ir pabėgėliai yra ta pati žmonių grupė. Antrame sakinyje matoma vandens metafora *pabėgėlių srautai* – ji nuo karo bėgančius žmones parodo kaip gamtos stichiją, jėgą, kurios neįmanoma stabdyti. Žodžiu

srautas nėra įvardijamas žmonių skaičius, taigi skaitytojas gali susidaryti nuomonę, kad atvykstančių yra tiesiog labai daug ar interpretuoti savaip. Čia taip pat išryškėja dar viena tendencija, kai užsienio šalių, tokių, kaip Belgijos ar Vokietijos priimamų pabėgėlių skaičius Lietuvos žiniasklaidoje pateikiamas kaip Lietuvos visuomenei aktualus ar galimas, tokiu būdu aktualizuojamas nerimas. Paskutiniame ištraukos sakinyje minimi karo pabėgėliai šalia junginio *ekonominiai migrantai*, teigiama, kad bus imamasi priemonių atskirti vienus nuo kitų.

Kitame pavyzdyje (2) teigiama, kad valstybių atstovai niekaip nepajėgia – *yra neįgalūs* – atskirti, kurie kilmės šalį palieka dėl jų gyvybei gresiančio pavojaus, kurie – bėga ieškodami ekonominės gerovės.

2. <...> kalba apie visų pabėgėlių priėmimą bei integraciją, bet yra neįgalūs **atskirti karo pabėgėlių** nuo **ekonominių migrantų** ir dar labiau neįgalūs sėkmingai integruoti antros ar trečios kartos musulmonų imigrantų, jau net nekalbat apie šiandieninius milijonus. O visą šį sudegusį pažangios kairės teatrą vainikuoja absoliučiai mistinis jų gebėjimas vienu metu kovoti ir už moterų bei seksualinių mažumų teises visuomenėje, ir už islamo kultūros plėtrą Europoje.

Šioje straipsnio ištraukoje matyti politologo A. Kazlausko žodžiai. Jis dalijasi įžvalgomis apie pabėgėlių situaciją Europoje ir teigia, kad apie pabėgėlių priėmimą ir jų integraciją yra kalbama, bet nesugebama atskirti, kurie atvykstantys yra karo pabėgėliai, kurie – ekonominiai migrantai. Politologas pabrėžia, kokia yra prasta integracija jau Europoje gyvenančių musulmonų imigrantų, tai reiškia, kad su dabartine pabėgėlių krize atvykę musulmonai bus dar prasčiau integruojami. Pirmame straipsnio ištraukos sakinyje minimi skaičiai yra netikslūs – *milijonai*. Tokia leksika (*karo pabėgėlių* ir *ekonominių migrantų* skyrimu, skaitvardžiu *milijonai*) gali būti kurstomas nerimo, abejonės jausmas dėl atvykstančių karo pabėgėlių priežastingumo.

Toliau (3) matoma ta pati strategija, kaip pirmame pavyzdyje – koncentruotis į karo pabėgėlių atskyrimą nuo ekonominių migrantų, griežtesnę sienų kontrolę ir priverstinį grąžinimą į kilmės šalį, kurie neturi teisės į prieglobstį.

3. Lietuva nei teisiškai, nei moraliai nėra įsipareigojusi atverti vartus ekonominiams migrantais ir jais pasirūpinti. Tačiau šalies balso ES forumuose beveik nesigirdi. Vis raminame save iliuzijomis, jog didesni migrantų srautai Lietuvos nepasieks, o ES kvotos pabėgėliams priglauti nebus didelės. Nebūtų prasminga Lietuvai ginčytis dėl kantrybės netekusio vieno ar kito Vokietijos politiko pasisakymo. Verčiau kartu su kitomis Vidurio Europos valstybėmis pasiūlytume EK ir nacionalinėms vyriausybėms konstruktyvų pabėgėlių suvaldymo priemonių paketą, kuris užtikrintų griežtą ES išorinių sienų ir pabėgėlių kontrolę, **karo pabėgėlių atskyrimą** nuo **ekonominių migrantų**, ES finansuojamą pabėgėlių stovyklų įkūrimą ir, svarbiausia, neturinčių teisės į prieglobstį asmenų priverstinį grąžinimą į kilmės šalis.

Pavyzdyje pateikiama politikio G. Vagnoriaus straipsnio ištrauka. Tekste matyti grėsmės pojūčio kūrimas (*save raminame iliuzijomis, jog didesni migrantų srautai Lietuvos nepasieks*), aptikta jau pažįstama vandens metafora *migrantų srautai*, randamas ir klaidingas pabėgėlių įvardijimas *migrantais*. Straipsnio autorius ragina koncentruotis į, jo manymu, pagrindines pabėgėlių krizės problemas (pernelyg laisvą sienų kontrolę, negebėjimą skirti karo pabėgėlių nuo ekonominių migrantų, griežtinti neturinčių teisės į prieglobstį asmenų grąžinimą į kilmės šalis). Egzistuojančios pabėgėlių krizės pagrindinis priežastingumas – vykstantis karas – apžvalgininko neminimas, net teigiama, kad Lietuva nei teisiškai, nei moraliai nėra įsipareigojusi Europos Sąjungai priimti karo pabėgėlius.

Kitame pavyzdyje (4) teigiama, kad Europos Sąjungos svarbiausias su pabėgėlių krize susijęs uždavinys – karo pabėgėlių atskyrimas nuo ekonominių migrantų.

4. Pavasarį antrosios pabėgėlių bangos galinčios sulaukti ES svarbiausias tikslas – **atskirti karo pabėgėlius** nuo **ekonominių migrantų** ar turinčiųjų dar kitų tikslų. Pasak A. Medalinsko, jei atvykstantieji iš karo zonos sugeba atsivežti ne vieną telefoną ir pinigų, bet neišsaugo dokumentų, ar tikrai jie yra tie, kuriems reikalinga atjauta?

Analizuojant šią ištrauką, svarbiu akcentu laikytina politologo A. Medalinsko įžvalga, jog nuo karo bėgantys žmonės su savimi atsiveža kelis telefonus ar pinigų, bet ne tapatybę įrodančius dokumentus ir straipsnyje retoriškai klausiama, ar šiems žmonėms reikalinga atjauta. Tuo jis nori pabrėžti, kad taip elgiasi būtent ekonominiai migrantai. Remiantis Medalinsko žodžiais, galima loginė prielaida, kad Artimųjų Rytų šalis dėl vykstančio karo ir nuolatinio bombardavimo paliekantys žmonės sulauktų didesnės atjautos, jei su savimi neturėtų telefonų ir pinigų. Tačiau tokios jo įžvalgos yra paremtos žiniasklaidos teikiama informacija, kitaip sakant – jis pateikia žiniasklaidos suformuotą neigiamą nuomonę ir dalį informacijos apie karo pabėgėlius. Priežasčių, kodėl pabėgėliai neturi tapatybę nurodančių dokumentų, bet turi mobiliuosius telefonus, gali būti įvairių. Galbūt tai besigelbėjančio instinktas – paliekant namus su savimi pasiimti naudingiausias daiktus (vienintelę ryšio priemonę), taip pat gali būti, kad prieš vykdami į Europą pabėgėliai kurį laiką nebegyveno namuose, kurių, pavyzdžiui, jau nebeturėjo ar buvo priversti trauktis dėl pavojingos aplinkos ir pan., galbūt telefoną įsigijo vėliau, kai dokumentų jau neturėjo. Šiuo atveju straipsnyje pateikiama dalis informacijos, kuria politikas pasinaudoja neigiamam įvaizdžiui formuoti. Ištraukoje taip pat pastebima vandens metafora *pabėgėlių banga*, kuria neįvardijamas tikslus skaičius, taigi gali klaidinti skaitytoją ir formuoti įspūdį, kad pabėgėlių yra nesuskaičiuojamas kiekis.

Kitame pavyzdyje (5) vėl matoma politiko nuomonė, šiuo atveju – tuometinio Seimo Pirmininko pirmojo pavaduotojo Vydo Gedvilo.

5. Priminsiu: jei nieko nedarysime, Lietuvos ir ES laukia didelės problemos, todėl privalome ne stebėti situaciją sudėję rankas, o ieškoti būdų, kaip tų problemų išvengti. Todėl kviečiu koalicijos partnerius peržiūrėti skirtas kvotas, o Vyriausybę Europos Komisijoje pasisakyti už visai kitokį pabėgėlių krizės suvaldymo planą. Ir trys paprasti siūlymai: sustiprinta ir griežta ES išorės sienų apsauga bei kontrolė. **Karo pabėgėlių atskyrimas nuo ekonominių migrantų** – ir spartus jų išsiuntimas atgal. Karo pabėgėlių laikinas apgyvendinami specialiose gyvenvietėse iki tol, kol jų šalyse pasidarys saugu. Ir – užkirstas kelias karo pabėgėliams migruoti šalyje kur panorėjus.

Politiko V. Gedvilo požiūris į pabėgėlių krizę yra panašus į aptartuose (1) ir (3) pavyzdžiuose – koncentruojamasi ne į pabėgėlių integraciją jiems atvykus, bet draudimą jiems migruoti šalyje ir uždarymą pabėgėlių stovyklose. Ištraukoje minima siekiamybė juos išsiųsti atgal, bet neaptariama ekonominė nauda šaliai integravus pabėgėlius, būtinas integracijos planas.

Toliau pateikiamoje straipsnio dalyje matoma politologo A. Medalinsko nuomonė, kad svarbiausias ES tikslas – karo pabėgėlių atskyrimas nuo ekonominių migrantų.

6. Medalinsko nuomone, dabar svarbiausias ES tikslas – **atskirti karo pabėgėlius nuo ekonominių migrantų** arba, kas būtų dar liūdniau, turinčiųjų kitų tikslų. Primenantiesiems, kad Antrasis pasaulinis karas iš Lietuvos irgi privertė pasitraukti daugiau nei 60 tūkst. žmonių, tad lietuviai turėtų suprasti pabėgėlių padėtį, A. Medalinskas turi klausimą. „Tarp labai didžiulės dalies pabėgėlių, šiaudien plūstančių į Europą, ir žmonių, iš Lietuvos traukusių į Vakarų, yra tai, kad mūsų šaliai savo dokumentų nenaikino. Tikri pabėgėliai stengsis bet kokia kaina išsaugoti savo tapatybės įrodymą. Jei pabėgėliai iš karo zonos sugeba atsivežti ne vieną telefoną ir pinigų, bet neišsaugo dokumentų, jei pamatę gelbėtojų sraigtasparnius jūroje apverčia valtis, ar tikrai jie yra tie, kuriems reikia rodyti atjautą?“

Visoje straipsnio ištraukoje koncentruojamasi į karo pabėgėlių ir ekonominių migrantų skirties problemą ir plėtojama ši mintis. A. Medalinsko teigimu, Lietuvos pabėgėliai nuo Sirijos pabėgėlių skiriasi tuo, kad lietuviai savo dokumentų nenaikino ir, kaip jis teigia, labai didelė dalis iš Artimųjų Rytų atvykstančių pabėgėlių neturi dokumentų ir atvyksta siekdami ekonominės naudos, kitaip sakant – nėra karo pabėgėliai. Įdomu pastebėti, kad politikas, kalbėdamas apie Lietuvos pabėgėlius, įvardija tikslų skaičių (daugiau nei 60 tūkst. žmonių), kalbėdamas apie karo pabėgėlius juos įvardija vandens metafora *plūstančių*, kuri, kaip jau aptarta anksčiau, nenurodant tikslaus skaičiaus gali formuoti neigiamą nesuskaičiuojamo žmonių kiekio įspūdį, griaunančios jėgos įvaizdį. Paskutiniame straipsnio ištraukos sakinyje rastas netikslios informacijos skleidimo pavyzdys – iš tikrųjų, pabėgėliai, pamatę sraigtasparnius, gelbėjo savo gyvybes, nes, kaip teigiama šaltiniuose, į valtyse atplaukiančius

pabėgėlius iš sraigtasparnių buvo šaudoma⁴⁰. Tokių iškraipytų faktų skleidimą galima traktuoti kaip neapykantos kalbą. Straipsnio ištraukoje minimas tas pats politiko keliamas retorinis klausimas – ar pabėgėliams reikalinga atjauta – kaip ir prieš tai aptartame pavyzdyje (4).

Toliau pateikiama dar vieno politiko – S. Skvernelio – mintis, kurioje atsispindi jau aptarti aspektai.

7. Formali Lietuvos pozicija migrantų perkėlimo mechanizmu klausimu bus suformuota po penktadienį Seime vyksiančiame Europos reikalų komiteto posėdyje. Anot S. Skvernelio, net jei toks mechanizmas ir būtų sukurtas, jis turėtų būti laikinas, o daugiau dėmesio reikėtų skirti prieglobsčio prašymo taisyklių griežtinimui, ES išorės sienų apsaugai ir karo pabėgėlių bei **ekonominių migrantų atskirumui**.

Politiko nuomone, daugiau dėmesio turėtų būti skiriama tiems patiems trimis aspektams, kurie jau aptarti ankstesniuose pavyzdžiuose, taigi sutampa su jau aptartų politikų siūlymais. Nėra koncentruojamasi į pabėgėlių integracijos klausimą, neplėtojamas šalies ekonominės naudos aspektas. Pabrėžiama tik nuo Sirijoje vykstančio karo bėgančių pabėgėlių pasekmė – į Europą su karo pabėgėliais atvykstantys ekonominiai migrantai. Taigi šioje ištraukoje matyti politiko skleidžiamas nerimas, kuris perteikiamas ir aktualizuojamas žiniasklaidos.

Išanalizavus šiuos pavyzdžius matyti, kad dvižodė daiktavardinė kolokacija *karo pabėgėliai* eina su kita dvižode kolokacija – *ekonominiai migrantai*, kurios prie savęs jungiasi veiksmazodį *skirti / atskirti*. Tokie duomenys rodo, kad tuo metu buvo aktualizuojamas ekonominių migrantų, apsimetusių karo pabėgėliais, patekimas į Europos šalis. Ši realija iš esmės pakenkė karo pabėgėlio įvaizdžiui, pradėta abejoti savo šalį dėl joje vykstančio karo paliekančių žmonių tikslu – pabrėžiama, kad tarp pabėgėlių, kurie bėga nuo karo, gali pakliūti ir ekonominės naudos siekiančių žmonių, kitaip – ekonominių migrantų. Koncentruojamasi į šalies ar Europos saugumo aspektą, diegiamas nerimas, baimė. Tad vyrauja skatinimas karo pabėgėlius skirti nuo ekonominių migrantų, kurie galimai svečioje šalyje sieks ekonominės naudos, t. y. kenks Lietuvos ekonomikai.

Dažnas kolokacijos *karo pabėgėliai* vartojimas su kitomis neigiamomis realijomis (*migracijos krizė, pabėgėlių srautai, ekonominiai migrantai*) piešia neigiamą karo pabėgėlio paveikslą ir gali formuoti neigiamą nuomonę. Pastebėta, kad politikai ir apžvalgininkai nevengia vartoti vandens metaforų pabėgėlių gausumui nusakyti (plg. (4) *pabėgėlių bangos*; (3) *migrantų srautai*), kitaip

---

⁴⁰ Į pabėgėlius valtyse iš sraigtasparnių šaudė pakrantės apsaugos darbuotojas (žr. plačiau: <https://www.aljazeera.com/news/2017/05/libyan-coastguard-opens-fire-migrant-boats-ngos-170525100451559.html>), kitas užfiksuotas atvejis – bulgaras, įsigijęs sraigtasparnį, žudė atplaukiančius pabėgėlius (žr. plačiau: <http://www.bbc.com/news/magazine-35919068>). A. Medalinskas pateikia iškraipytus faktus – Jemene iš sraigtasparnio nušauta 40 valtimi plaukusių pabėgėlių (žr. plačiau: <https://www.eastafro.com/2017/03/17/video-more-than-40-refugees-killed-in-helicopter-attack-on-boat-in-yemen-while-trying-to-flee-civil-war/>) (žiūrėta 2018 05 01).

tariant – neįvardija tikslų skaičių, arba vartoja netikslius skaičius (plg. *milijonai*). Tokia leksika gali būti kurstomas nerimo ir baimės jausmas, pabėgėliai yra nuasmeninami, vaizduojami kaip masė, grupė žmonių. Straipsnių ištraukose reiškiamas požiūris ir išskirtinis koncentravimasis į minėtus aspektus gali formuoti neigiamą, naštos šaliai ir pabėgėlių kaip problemos įspūdį skaitytojui. Pateikiama vienpusiška neigiama straipsnių autorių nuomonė ir komentuojant Europos Sąjungos veiklą, ir painiojant skirtingas sąvokas. Skirtinguose straipsniuose (4) ir (6) cituodama tą pačią neigiamą politiko nuomonę žiniasklaida tik sustiprina neigiamą pabėgėlio įvaizdį, tai galima traktuoti kaip vieną iš žiniasklaidos nuomonės formavimo būdų. Neapykantos kalbos atveju traktuotinas netikslios informacijos skleidimas, aptiktas (6) pavyzdyje.

2.5.1.2. Tikrieji

Analizuojant medžiagą tekстыne rasti penki pavyzdžiai, kuriuose kolokacija *karo pabėgėliai* jungiasi žodžius, įvardijančius pabėgėlių tikrumą, kitaip sakant, žodžio *tikrieji* (ar *tikrai yra*) vartojimas kartu su kolokacija *karo pabėgėlis* nurodo, jog tai nėra ekonominis migrantas, o žmogus, besigelbėjantis nuo karo. Taigi yra keli būdai įvardyti tą patį karo pabėgėlių išskyrimą, juos grupuojant į tam tikrą kategoriją.

Toliau pateiktas pavyzdys (8) atskleidžia pabėgėlių kategorizaciją – jie vadinami *tikrais* karo pabėgėliais.

8. Tądien į Šiaurinę Lesbo salą atplaukė kelios dešimtys valčių. Kiekvienoje jų – apie penkiasdešimt pabėgėlių ir tiek pat skirtingų gyvenimo istorijų. “Kaip ir bet kokioje minioje, taip ir tarp pabėgėlių yra visokių žmonių. Nuo **tikrų karo pabėgėlių**, besigelbėjančių šeimų, iki tokiais apsimetančių banditėlių iš Afganistano. O gal net teroristų” - mums atsakė sirų kurdas Ahmadas, paklaustas kokius žmones migrantų tarpe keliaudamas sutiko jis.

Ši straipsnio ištrauka yra įdomi tuo, kad joje pateikiama ne Lietuvos politiko, šalies, į kurią atvyksta pabėgėliai, gyventojų, ar žurnalisto, bet žmogaus, kuris savo akimis matė naikinamą savo gimtąjį miestą ir patyrė, ką reiškia palikti namus ir rizikuojant savo gyvybe keltis į Europą. Straipsnyje kalbinamas sirų kurdas Ahmadas. Reiktų pabrėžti, kad iš nagrinėtų pavyzdžių, Ahmadas bene vienintelis paminėjo skirtingas gyvenimo istorijas, t. y. suasmenino kiekvieną, teigdamas, kad tarp bėgančių žmonių yra ir tikrų karo pabėgėlių, ir šeimų – visuose kituose pavyzdžiuose apie pabėgėlius kalbama kaip apie masę. Tačiau Ahmadas įvardija ir tokiais apsimetančius banditėlius iš Afganistano ir, spėja, – gal net teroristus.⁴¹ Daugiausia teroro aktų įvyksta ne Europoje, o būtent musulmoniškuose

---

⁴¹ Norint Ahmado žodžius įvertinti objektyviai, reiktų trumpai pristatyti kurdų tautos poziciją Sirijos karo atžvilgiu. Kurdai neatstovauja nei Sirijos valdžiai, nei Islamo valstybės pusei, tiksliau – kovoja prieš Islamo valstybę. 2014 m. kurdų

kraštuose, tad Ahmadas komentuoja savo gyvenimo patirtis. Manytina, kad tokia pašnekovo pozicija žurnalistų parinkta norint paremti ar pagrįsti vyraujančią neigiamą nuomonę apie pabėgėlius, pateikiant paties pabėgėlio žodžius be platesnio konteksto, skleidžiant ir taip negatyvų nusistatymą karo pabėgėlių atžvilgiu. Tačiau straipsnio ištraukoje nematyti informacijos apie Sirijos kurdų padėtį, kuri gali turėti įtakos jo žurnalistams pateiktam komentarui. Tokiu būdu žiniasklaida iš tikrųjų nesuteikia jokios informacijos, tik formuoja neigiamą karo pabėgėlių įvaizdį, tarsi pagrįsdama ir taip vyraujančius negatyvius nusistatymus. Kadangi dažnas lietuvis apie imigrantus yra susidaręs neigiamą nuomonę (žr. 17 p.), žurnalistai, norėdami neprarasti skaitomumo, apeliuoja būtent į tokia nuomonę, parenka kalbinto pabėgėlio citatą, kuriame, šiuo atveju, minima terorizmo realija ir šia citata pradeda straipsnį.

Toliau (9) pavyzdyje matoma, kaip karo pabėgėliai supriešinami su ekonominiais migrantais, šioje ištraukoje pavadintais *pašalpių prašytojais*.

9. Tad net kvailam turėtų kilti klausimas – kaip jūs žadate integruoti naujus milijonus musulmonų, jei per dešimtmečius laiko vis dar nepavyksta sėkmingai integruoti antros ar trečios kartos islamo imigrantų? Kita bėda – ES negeba laikytis savo pačios įstatymų ir atskirti **tikrų karo pabėgėlių** nuo pašalpių prašytojų antplūdžio iš Trečiojo pasaulio kraštų. Susidarė tokia situacija, kad Europon gali važiuoti kone viso pasaulio pašalpiniai, jei laiku spėjo sunaikinti savo tapatybės dokumentus.

Straipsnio ištraukoje matyti *Delfi* apžvalgininko, politologo A. Kazlausko žodžiai. Jis abejoja Europos Sąjungos pastangomis integruoti čia jau gyvenančias antrą ir trečią islamo migrantų kartas, tad nėra tikras, kad tą pavyks padaryti su atvykstančiais musulmonais imigrantais. Savo teiginį dėl Europos Sąjungos negebėjimo atskirti karo pabėgėlius nuo ekonominių migrantų jis papildoma neigiama įžvalga – Europa neva priima visus pasaulio pašalpinius, jeigu jie laiku spėja sunaikinti savo tapatybės dokumentus. Tokia kategorizacija yra neigiama ir skaitytojas gali daryti prielaidą, kad visi atvykę ir dėl įvairių priežasčių su savimi neturintys tapatybės dokumento yra tiesiog ekonominės gerovės siekiantys Artimųjų Rytų šalių gyventojai, kuriems nėra karo grėsmės. Atvejai, kai karo pabėgėliai su savimi neturi dokumentų, žiniasklaidos buvo aprašomi⁴² ir akcentuojami neigiamame kontekste. Taigi nuolatinis pabėgėlių lyginimas su ekonominiais migrantais yra vienas iš būdų formuoti neigiamą

---

tautybės žmonės sukūrė autonominę valdžią, kuri kovoja prieš turkus, nes pastarieji nesutinka su naujos kurdų valdžios sukūrimu ir vykdo oro išpuolius. Šie faktai yra svarbūs, norint objektyviai įvertinti pašnekovo santykį su aplinkinių tautų piliečiais, požiūrį į kaimynines šalis ir jų vykdomą politiką. Plačiau žr.: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-39528673> (žiūrėta 2018 05 03).

⁴² Plg. „Plaukia informacija apie teroristiniame išpuolyje minimą pabėgėlio pasą“, prieiga internete: <https://www.delfi.lt/news/daily/world/plaukia-informacija-apie-teroristiniame-ispuolyje-minima-pabegelio-pasa.d?id=69579664>; „Migrantų krizė. Pirmi žingsniai atvykus – pradurti valtį ir sunaikinti dokumentus“, prieiga internete: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/migrantu-krize-pirmi-zingsniai-atvykus-pradurti-valti-ir-sunaikinti-dokumentus.d?id=6917202> (žiūrėta 2018 04 24).

nuomonę apie pabėgėlius, juos vaizduojant kaip *pašalpų prašytojus* ir savo namus paliekančius tik dėl svečios šalies suteikiamų pašalpų. Pastebima ir politiko vartojama vandens metafora *antplūdis*, apibūdinanti karo pabėgėlių ir pašalpų prašytojų didelį kiekį, kurią taip pat galima traktuoti kaip būdą formuoti neigiamą nuomonę.

Panaši formuluotė atsiskleidžia ir dar viename pavyzdyje (10).

10. "Mano nuomone, būtina nedelsiant baigti atvirų durų politiką ir pradėti ekonominių pabėgėlių gražinimo procesą. ES turi duoti aiškų signalą, kad Europa nepriims kiekvieno norinčio, o tie kurie **tikrai yra karo pabėgėliai** - bus priglauti tik laikinai. Kai tik jų tėvynės vėl taps saugios - jie privalės į jas grįžti. Paryžiaus įvykiai išjudins daug procesų ir ES nebegali ignoruoti fakto, kad pabėgėlių srautai yra nevaldomi, o kartu su jais patenka ir teroristai", - sako Darbo partijos pirmininkas Valentinas Mazuronis.

Straipsnio ištraukoje matyti dviejų realiųjų aktualizacija, įvardijama karo pabėgėlių skirtis nuo ekonominių migrantų (junginiu *tikrai yra*). Matyti grėsmės ir nerimo skleidimas teigiant, kad su karo pabėgėliais į Europą atvyksta ir teroristai – tokia išsakoma politiko V. Mazuronio nuomonė traktuotina kaip neapykantos kalba, tam tikrą dalį karo pabėgėlių įvardijant teroristais. Tokie teiginiai nėra pagrįsti statistika, tik kurstoma baimė – politikas žiniasklaida tarsi įrankiu naudojasi neigiamam pabėgėlio įvaizdžiui formuoti. Čia galima būtų priminti tuometinę Darbo partijos poziciją rinkimuose, kuri sutampa su V. Mazuronio išsakytomis nuostatomis⁴³, verta paminėti ir kovai su pabėgėliais skirtas papildomas išlaidas. Toks neapykantos kalbos raiškos pavyzdys stipriai prisideda prie visuomenės neigiamos nuomonės formavimo. Paminėtinas ir prie vandens metaforų priskirtinas daiktavardis *srautas*, kuris, pasak V. Mazuronio, yra nevaldomas. Taigi sudaromas įspūdis, kad į Europą atvyksta nesuskaičiuojamas kiekis pabėgėlių, tarp jų – teroristai, kitaip sakant – kalbant apie pabėgėlius vartojama neapykantos kalba, skleidžiamas grėsmės ir baimės jausmas.

Kitame pavyzdyje (11) matomi politiko V. Tomaševskio žodžiai.

11. Šuo metu opozicinės Lietuvos lenkų rinkimų akcijos pirmininkas Valdemaras Tomaševskis teigė, jog Lietuva pabėgėlius turėtų priimti tik savanorišku pagrindu, o ne pagal Europos Komisijos kvotas. „Jeigu kalbėtume apie pabėgėlius, tai mes, kaip krikščionys, turime ištiesti ranką pabėgėliams, ypač krikščionims, kurie yra persekiojami artimuosiuose rytuose“, - BNS sakė V. Tomaševskis. Jo teigimu, Lietuva turėtų atskirti ekonominius migrantus nuo **tikrųjų karo pabėgėlių**. „Ekonominės migracijos problemos mes neturime spręsti, nes mes Lietuvoje irgi turime daug socialinių problemų“, - tvirtino politikas.

---

⁴³ Darbo partija. Ką žmonės galvoja apie pabėgėlius? (I), prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=qHWpAHQhCes> (žiūrėta 2018 05 17).

Straipsnio ištraukoje atsiskleidžia dar vienas pabėgėlių skirstymas. Politikas iš esmės išskiria tam tikrą žmonių grupę – pabėgėlius krikščionis – pagal religines pažiūras. Tokios nuomonės – skatinimo diskriminuoti religiniu pagrindu – skelbimas žiniasklaidoje yra vienas iš būdų kurstyti neapykantą kito tikėjimo žmonėms, taigi traktuotina kaip neapykantos kalbos pavyzdys.

Aptarti keturi pavyzdžiai, kuriuose matomas karo pabėgėlių kategorizavimas į *tikruosius karo pabėgėlius* ir *ekonominius migrantus*. Pastebėta, kad kiti nei karo pabėgėliai įvardijami įvairiai: *kiekvienas norintis, pašalpu prašytojai, pasaulio pašalpiniai, tokiais apsimetantys banditėliai*. Tačiau dėmesys kreipiamas į pabėgėlių kategorizaciją ir būtinybę skirti juos nuo atvykstančių ekonominės gerovės siekiančių žmonių. Žiniasklaidoje nuolat pabrėžiama ši skirtis gali sudaryti išpūdį, kad tai yra esminė pabėgėlių krizės problema, pastebėta, kad tokiu būdu daugiausia politikų yra skleidžiama baimė ir nerimas dėl ekonominės šalies gerovės ir galimo teroristų patekimo į šalį, remiantis žiniasklaidos teikiama informacija. Diegiama nuomonė, kad su karo pabėgėliais atvyksta ir teroristai, skatinimas diskriminuoti religiniu pagrindu traktuotini kaip neapykantos kalbos bruožai, nes taip diskriminuojami karo pabėgėliai.

2.5.1.3. Suteikti pagalbą

Toliau pateikiama kolokacija *karo pabėgėlis*, einantis su žodžių junginiu *suteikti pagalbą*. Medžiagos analizė atskleidė, kad apie pagalbą pabėgėliams kalbėta 11 kartų. Tarp jų rasta pavyzdžių, kai pabėgėliai minimi išskirtinai teigiamame kontekste, plg. *Mes turime pareigą apsaugoti karo pabėgėlius; Net 93 procentai apklaustųjų pritaria vyriausybės linijai suteikti karo pabėgėliams politinį prieglobstį; Sveikai mąstantis žmogus lyg ir turėtų suprasti – karo pabėgėliams, be abejonės, padėti* reikia. Šių pavyzdžių platesnio konteksto⁴⁴ analizė parodė, kad kalbama apie moralę, skatinimą suteikti pagalbą integruojantis svečioje šalyje. Nors kalbėjimas apie pagalbą ir skatinimas suprasti jų padėtį ir padėti yra teigiamų nuostatų skleidimas, rastas pavyzdys, kuriame kolokacija *karo pabėgėlis*, einantis su tuo pačiu žodžių junginiu, pabėgėlių vaizduoja ir neigiamame kontekste.

Pavyzdyje (12) matyti Darbo partijos skleidžiamos nuostatos.

12. Darbo partija Lietuvai siūlo kuo skubiau sudaryti karo stovyje esančių valstybių sąrašą ir pagal jį veikti: nedelsiant deportuoti visus pabėgėlius, kurie yra ne iš karo siaubiamų valstybių. **Karo pabėgėliams suteikti visą būtinąją pagalbą**, bet aiškiai deklaruoti, kad tai tik laikina apsauga ir pasibaigus karams jie privalės grįžti. Žinoma, paliekant galimybę integruotis, jei tik pabėgėliai

⁴⁴ Plg. <...> *nesame ir tokie atviri, draugiški ir pakantūs kitoms tautoms, jų kultūrai, religijai, kaip iki šiol deklaravome*“, – sako Žmogaus teisių instituto direktorė Dovilė Šakalienė. Ji sako, kad šiandien jau neturėtume gaišti brangaus laiko diskusijoms apie tai, ar **priimti karo pabėgėlius**, turime nedelsdami tartis, kaip tai padaryti geriausiai: užtikrinant pagarbą žmogaus prigimtinę teisei – gyventi ir kurti didžiausią vertę bei naudą mūsų visuomenei. Platesniame šios straipsnio ištraukos kontekste pabėgėlis vaizduojamas teigiamai.

parodys aiškų norą ir ryžtą gerbti mūsų įstatymus ir tradicijas, sutiks patys jas perimti arba bent jau nekelti nereikalingos įtampos. Nori nenori vis tiek visi Lietuvon atsiunčiami pabėgėliai bus apgyvendinami pabėgėlių centruose, kur jau būtų sprendžiamas jų tolesnis likimas.

Šioje straipsnio ištraukoje atsiskleidžia partijos narių siūlomos sąlygos, pagal kurias turėtų būti priimami karo pabėgėliai. Juntamas kategoriškumas, nėra siūloma atvykusiems žmonės suteikti pagalbą integruojantis ir koncentruojamasi į artimiausios deportacijos galimybę. Išreiškiama nuomonė, kad karo pabėgėliai privalės gyventi tik tam skirtuose pabėgėlių centruose, be galimybės migruoti šalyje. Galima teigti, kad tokiu būdu yra kuriamas pabėgėlių kaip grupės, masės įspūdis, skleidžiama nuomonė, kad jie turi būti uždaromi į stovyklas, neleidžiant migruoti šalyje, integruotis, bendrauti su gyventojais. Taip pat išsakoma sąlyga *nekelti nereikalingos įtampos*. Galima teigti, kad politikų žodžiai yra paremti žiniasklaidos skleidžiamomis nuostatomis, kad atvykę pabėgėliai kelia nereikalingą įtampą, tokiu būdu toliau skleidžiami ir taip įsivyravę išankstiniai nusistatymai.

Iš vienuolikos šio žodžių junginio pavyzdžių teigiami buvo penki. Šie ir 2.5.2.2. paminėti pavyzdžiai yra bene vieninteliai atvejai, kurie pabėgėlių parodė teigiamame kontekste, tad tai neparodo tendencijų. Dėmesį galima atkreipti į tai, kad teigiamo žodžių junginio kontekstas atskleidė neigiamą požiūrį į pabėgėlių, todėl galima manyti, kad pasirinkta tokia leksika, norint sušvelninti pagrindinę išsakyto požiūrio mintį.

2.5.1.4. Priimti

Toliau pateikiami pavyzdžiai, kuriuose kalbama apie pabėgėlių priėmimą. Straipsnio ištraukoje (13) kalbama apie *tikrų* karo pabėgėlių priėmimą, taigi kartojasi jau aptarta kategorizacija.

13. Įsipareigojusi ES solidarumo vertybėms, Lietuva negali išvengti tikrų **karo pabėgėlių priėmimo**. Ir ne tiek jau svarbu, ar tai bus vykdoma laisvanoriškai, pusiau laisvanoriškai ar pagal griežtai proporcingas kvotas. Turinčių teisę į tarptautinę apsaugą yra palyginus ne tiek ir daug. Tikroji grėsmė Europos stabilumui ir saugumui kilo dėl senąjį žemyną užplūdusių ekonominių nelegalų. Ar ES pagaliau stabdys juos, taip pat ar užters kelią „pabėgėliais be dokumentų“ prisidengusiems teroristams? Sutriko ne tik pietinių šalių Vyriausybės, bet ir Europos Komisija (EK), kuri turėtų koordinuoti pabėgėlių suvaldymą.

Straipsnio ištraukoje politikas G. Vagnorius teigia, kad *Lietuva įsipareigojusi ES solidarumo vertybėms*. Šį teiginį straipsnyje jis grindžia skleidžiamomis grėsmėmis ir nesaugumo nuostatomis, teigdamas, kad ekonominiai nelegalai kelia grėsmę Europos Sąjungos stabilumui ir saugumui. Vėl minimi pabėgėliais apsimetę teroristai, tad pavyzdys traktuotinas kaip neapykantos kalba. Tokios nuostatos yra grįstos visuomenėje įsivyravusia nesaugumo būsena, kurią toliau skleidžia žiniasklaida. Vagnorius atliepia šią būseną skaitytojams pateikdamas tai, ką skaitytojai mano esant. Būtent šiame pavyzdyje

atsispindi ydingas ratas, kurį pradeda visuomenės nuogąstavimus atspindinti žiniasklaida, toliau diegdama tokią pačią neigiamą nuomonę apie pabėgėlius. Pastebėtina ir vandens metafora *užplūdę*, kuria įvardijami ekonominiai migrantai, taip sukeliant gausumo įspūdį.

Toliau pavyzdyje (14) pabėgėliai minimi neigiamame kontekste, kalbant apie jų priėmimą.

14. Kadangi vienai ar kelioms valstybėms vis tiek būtų per sunku priimti visus pabėgėlius ir pasirūpinti stovyklomis – tame galėtų dalyvauti visos šalys: ar priimdamos dalį pabėgėlių ar smarkiai prisidėdamos finansiškai. Tokiu būdu nebūtų užkrauta prievarta, kaip dabar priimti ir integruoti tūkstančius pabėgėlių, nes paprasčiausiai kažkas taip nusprendė. Kiekviena valstybė turėtų teisę ir netaikyti „laikinosios apsaugos“ priemonių. Jeigu Švedija, Vokietija ar Danija nori nedelsiant integruoti pabėgėlius savo valstybėse taip spręsdamos darbuotojų ir gyventojų trūkumo problemą – jų teisė tai daryti. Jeigu kitos mato, kad to nepajėgs – gali elgtis kitaip. 6. „Laikinosios apsaugos“ politika siųs aiškią žinią pabėgėliams, kad ES **priims** tik karo pabėgėlius. Ekonominiai migrantai bus gražinti iš kur atvyko. Kai baigsis karai jų tėvynėse – bus gražinti ir karo pabėgėliai. Niekas jiems nedraus prašyti prieglobsčio, bet tai turės būti daroma pagal galiojančius įstatymus.

Šioje ištraukoje matoma V. Mazuronio nuomonė, kad šalys karo pabėgėlius yra priverstos priimti, kitaip sakant, joms nepaliekama pasirinkimo galimybė. Jo manymu, visos valstybės turėtų turėti teisę netaikyti laikinosios apsaugos priemonių. Taip pat pastebima jau ankstesniuose pavyzdžiuose išryškėjęs būdas įvardyti ne tikslų karo pabėgėlių skaičių, bet vartoti abstrakčius skaičius, kaip *tūkstančiai karo pabėgėlių*. Svarbi politiko parinkta leksika, kalbant ir apie kitas šalis. Jis teigia, kad šalys (Vokietija, Švedija, Danija, priėmusios daugiausiai pabėgėlių visoje Europoje) *nori* priimti pabėgėlius, bet iš tikrųjų – jos solidarizuoja.

Išanalizuotuose dviejuose pavyzdžiuose juntamas neigiamų nuostatų, grėsmės skleidimas, karo pabėgėliai vaizduojami kaip užkrauta našta valstybei. Tokie politikų žodžiai gali daryti įtaką skaitytojui, formuoti jo nuomonę, neva nėra jokio pagrindo priimti karo pabėgėlius, koncentruojamasi ne į situacijos priežastingumą, juntamas per žiniasklaidą skleidžiamas nerimo ir baimės įspūdis, kuris gali neigiamai prieš pabėgėlius nuteikti visuomenę ir formuoti neigiamą karo pabėgėlio paveikslą.

2.5.2. Kolokacija *pabėgėlių problema*

Šiame poskyryje aptariama dar viena analizei parinkta kolokacija *pabėgėlių problema*. Atlikus tekstyno statistinę analizę, kolokacijos *pabėgėlių problema* gauta 111 konkordanso eilučių. Kaip matyti 5 lentelėje (38 p.), kolokacija dažniausiai jungėsi žodžius *spręsti* (35) ir *opi* (4). Toliau pateikiama kolokacijos su žodžiu *spręsti* trijų pavyzdžių analizė ir aptariamas vienas pavyzdys, kai kolokaciją lydėjo būdvardis *opi*.

2.5.2.1. *Spręsti*

Pastebėta, kad daugiausiai (35 kartus) kalbama apie pabėgėlių problemos **sprendimą**, tad kolokacija *pabėgėlių problema* dažniausiai vartojama su sprendimo veiksmą nusakančiais veiksmažodžiu *spręsti* ir jo vediniais *išspręsti*, *neišspręsti*, taip pat daiktavardžiu *sprendimas* ar junginiu *sprendimo būdas*.

Pavyzdyje (15) pateikiami Vokietijos vicekanclerio S. Gabrielio žodžiai.

15. „Vakar Europa vėl užtraukė sau gėdą“, - sakė vicekancleris kitą dieną po to, kai Bedrijos ministrams nepavyko vienbalsiai sutarti dėl 120 tūkst. pabėgėlių paskirstymo. ES valstybės turi suprasti, kad „grėsmė kyla visai Europai“, sakė S.Gabrielis, pridūręs, jog „tai, su kuo mes susiduriame, kelia Europai kur didesnę pavojų nei Graikijos krizė“. „Mūsų šalis negali viena **išspręsti** pusės pasaulio pabėgėlių problemų“, - sakė vicekancleris, kuris pirmadienį nurodė, kad į Vokietiją per šiuos metus gali atvykti milijonas pabėgėlių, nors anksčiau prognozuota, kad rekordinis migrantų skaičius gali siekti 800 tūkstančių.

Straipsnio ištraukoje pabėgėliai nuasmeninami, sudaiktinami, kalbama apie jų, tarsi daiktų, paskirstymą, kurstomas grėsmės ir baimės jausmas. Vokietijos vicekancleris Graikijos krizę (kuri buvo ekonominio pobūdžio) sulygina su pabėgėlių krize, teigdamas, kad dabartinė padėtis *kelia kur kas didesnę pavojų*. Tad pabėgėlių atvykimas traktuojamas kaip grėsmė ir pavojus Europos šalims, nepateikiant jokios papildomos informacijos. Vicekancleris papildė, kad Vokietija *negali viena išspręsti pusės pasaulio pabėgėlių problemų*, tuo norėdamas pasakyti, kad Vokietijai neužtenka resursų apgyvendinti visiems prieglobsčio prašytojams, suteikti pagalbą integruojantis. Ištraukoje taip pat pateikiama gana tikslūs skaičiai, prognozuota 800 tūkst. pabėgėlių, tačiau gali atvykti milijonas. Reikia pridurti, kad ištraukoje matyti ir žurnalisto papildymas – vartojama *migranto sąvoka*, kuri gali klaidinti skaitytoją, nes šiuo atveju kalbama ne apie migrantus, o apie karo pabėgėlius.

Kitame pavyzdyje (16) teigiama, kad žmonėms kelia nerimą neišspręsta pabėgėlių problema.

16. J.-C. Junckerio kalbą greičiau neigiamai įvertino ir Austrijos sostinės dienraštis „Presse“, klausdamas: „O kam Jūs kalbėjote, pone pirmininke?“ „Junckeris kreipėsi į parlamentarų, kritikavo vyriausybės vadovus, tačiau piliečių jis nepasiekė. Ogi jų rūpesčiai ir nuogąstavimai yra faktas. Dėl to Europos Sąjunga ir ištiko egzistencinę krizę. Žmones jaudina **neišspręsta pabėgėlių problema**, gąsdina ir dėl terorizmo sumažėjęs saugumas bei visokie globalizacijos padariniai. Žmones valdo iš gilumos kylantis pojūtis, kad kažkas čia negerai. O Junckeris galvoja vienu europietišku matmeniu ir pagrįstai kritikuoja trukdantį ir trikdančią populizmą.

Šioje ištraukoje pateikiama informacija iš Austrijos sostinės dienraščio *Presse*, kuriame kritikuojama Europos Komisijos vadovo J.-C. Junckerio pasakyta kalba. Dienraštis komentuoja, kad kalboje nebuvo apeliuojama į rūpesčius ir nuogąstavimus piliečių, kuriuos jaudina neišspręsta pabėgėlių problema, gąsdina dėl terorizmo sumažėjęs saugumas. Pavyzdyje matyti žiniasklaidos

daroma įtaka šalies gyventojams – kuriama nerimo ir grėsmės atmosfera, atsižvelgiant į žmonių nuojautą, *kad kažkas čia negerai*. Tokios informacijos skleidimas, kuri matoma šioje straipsnio ištraukoje, yra vienas iš būdų palaikyti tvyrančią abejonės, nesaugumo, grėsmės jausmą, kitaip tariant – čia yra Greenslade (2005) aprašyto ydingo rato pavyzdys (žr. 10 p.). J.-C. Junckerį kritikuoja dėl neatsakymo į žmonių nerimą, kuris kilo dėl žiniasklaidos formuojamos ir palaikomos nerimo ir grėsmės atmosferos, kurį ji skleidžia, matydama žmonių priešišku pabėgėliams (norėdama išlikti paklausy, skaitoma), o skelbiant tokį, kaip šis, straipsnį yra vienas iš būdų tą ratą palaikyti.

Toliau matoma *Delfi* apžvalgininko L. Labanausko rašyto straipsnio ištrauka, kurioje kalbama apie pasinaudojimą pabėgėlių problema.

17. Kartu būtų įdomu sužinoti, ar toks Seimo nario K. Masiulio pareiškimas tiesiogiai neprieštarauja ilgametėms Pasaulio Lietuvių Bendruomenės (PLB) bei Lietuvos URM Užsienio lietuvių departamento pastangoms integruoti Lietuvos išeiviją į bendrą Lietuvos ekonominį bei kultūrinį gyvenimą. Seimo nario K. Masiulio rinkėjų medžioklė, pasinaudojant opia ir Europoje kol kas tikrai sunkiai **sprendžiama pabėgėlių problema**, atsiduoda pigiausios rūsies politiniu populizmu.

Šiame pavyzdyje pabėgėliai kaip individai niekur nefigūruoja, juntamas jų nuasmeninimas, apie juos kalbama kaip apie objektą, kuriuo galima pasinaudoti. Ištraukoje matyti pabėgėlių krizės realijos sumenkinimas, diskutuojama apie politikų strategijas reitingams kelti.

Išanalizavus dalį žodžių junginio *spręsti pabėgėlių problemą* pavyzdžių galima teigti, kad pabėgėliai vaizduojami kaip Europos ar Europos Sąjungos problema, kurios ji negeba spręsti, kelia sumaištį politikoje. Apie pabėgėlius kaip apie individus nėra kalbama, jie vaizduojami kaip viena grupė žmonių, kelianti problemų ir savo mastu skleidžianti baimės jausmą visuomenėje.

2.5.2.2. Opi

Kolokacijos *pabėgėlių problema* medžiagoje iš 111 konkordanso eilučių 4 kartus aptiktas būdvardis *opi*, einantis su minėta kolokacija. Toliau pateikiama vieno pavyzdžio analizė, nes kituose trijuose diskutuojama apie būtiną kito skausmo supratimą, apie karo kankinamų žmonių patirtį (plg. *Svetimo skausmo nebūna, o šiandieniniame pasaulyje, kur tokia **opi pabėgėlių problema**, kur niekaip nesiliauja pilietinis karas Sirijoje, neramu Artimuosiuose Rytuose ir kitose šalyse, mums visiems labai svarbu neužverti širdžių kitų skausmui*), tad galima teigti, kad pabėgėliai vaizduojami teigiamame kontekste, kviečiama suprasti jų patirtį ir skausmą. Tačiau rastas pavyzdys (18), kuriame kalbama apie situaciją, kuri pablogintų pabėgėlių problemą.

18. V. Nuland atkreipė dėmesį, kad Idlibo ir Alepo miestuose, kuriems tenka dauguma antpuolių, gyvena keturi milijonai sirų. „Jei jie pro Turkiją pradės plūsti į Europą, **pabėgėlių problema** taps dar

opesnė“, – pridūrė ji. Rusijai didinant karinį dalyvavimą Sirijoje JAV žada taip pat tęsti atakas iš oro, nukreiptas prieš „Islamo valstybę“. Šis faktas didina pavojingą atsitiktinio karinio susidūrimo tarp JAV ir Rusijos pajėgų tikimybę.

JAV sekretoriaus pavaduotoja V. Nuland pabėgėlius įvardija vandens metafora *plūsti*, kuria norima pasakyti, kad pabėgėlių, vykstančių į Europą, skaičius yra itin didelis, sudaromas įspūdis, kad tai nevaldoma griauanti jėga. Tokiu atveju, pasak V. Nuland, pabėgėlių problema taps dar opesnė, kitaip sakant – sukels dar daugiau problemų. Šiame pavyzdyje apie pabėgėlius nekalbama kaip apie žmones, jie neindividualizuojami. Atsižvelgus į kontekstą, galima sakyti, kad pabėgėliai čia nėra vaizduojami neigiamame kontekste, turint galvoje, kad kalbama apie „Islamo valstybės“ puolamus miestus ir žudomus žmones. Tačiau nerimo pojūtį didina žodžių junginio *pabėgėlių problema taps dar opesnė* vartojimas, kuris reiškia didėjančią ir taip opią pabėgėlių krizę, t. y. skleidžiamas nerimo ir baimės jausmas dėl ateities.

2.5.3. Kolokacija *pabėgėlių krizė*

Kita kolokacija tekстыne aptikta 775 kartus – *pabėgėlių krizė*. Tolesnei analizei atrinkta dalis ne mažiau nei keturis kartus pasikartojusių pavyzdžių, su žodžiais ar žodžių junginiais aplink tiriamą kolokaciją. Dažniausiai kolokacija jungėsi šiuos: *Europos* (47), *Didžiausia nuo Antrojo pasaulinio karo* (48), *klausimas* (8), *reakcija* (7), *įkarštis* (5), *terorizmas* (18), *našta* (4), *spręsti* (111), *susidurti* (8), *susidoroti* (4), *suvaldyti* (14), *pasinaudoti* (4), *krečia* (5), *gilėja* (4). Toliau pateikiami septyni pavyzdžiai, kai kolokacija jungėsi terorizmo realiją įvardijančius žodžius / žodžių junginius, keturi pavyzdžiai, kuriuose kolokacija jungėsi daiktavardį *našta*, po tris pavyzdžius, kai kolokacija jungėsi veiksmažodžius *susidoroti*, *suvaldyti*, *pasinaudoti* ir dalyviu *krečianti*, pateikiama dviejų pavyzdžių analizė su dalyviu *gilėjanti* ir išanalizuoti šeši pavyzdžiai, kai kolokacija *pabėgėlių krizė* jungėsi veiksmažodį *spręsti* ir kitas jo formas.

2.5.3.1. *Terorizmas*

Įdomiausi atvejai rasti analizuojant medžiagą yra pabėgėlių krizės gretinimas su **terorizmu**, pabėgėlių prilyginimas teroristams, pabėgėlių krizės kaltinimas padažnėjusiais teroristiniais išpuoliais ir panašūs atvejai. Tokių pavyzdžių tekстыne rasta 18, jie neturi vienodų konstrukcijų, tačiau semantiškai reiškia tą patį – kalbama pabėgėlių krizę, šalia minint teroristinę grupuotę „Islamo valstybė“ arba jos vykdomus teroro išpuolius ir terorizmą. Dėl šios priežasties darbo autorės nuspręsta

juos visus klasifikuoti kaip įvardijančius tą pačią realiją ir žiūrима kaip į būdą formuoti neigiamą nuomonę apie pabėgėlius, o pabėgėlių lyginimas teroristams traktuojamas kaip neapykantos kalba.

Analizuojami septyni tekстыne rasti pabėgėlių krizės ir terorizmo tapatinimo pavyzdžiai. Ieškoma, kokiame kontekste kolokacija *pabėgėlių krizė* ir žodžiai / žodžių junginiai *terorizmas*, *teroristiniai išpuoliai*, *teroristiniai aktai*, „*Islamo valstybė*“ yra pateikiami kartu, kokiomis kalbinėmis priemonėmis formuojamas neigiamas pabėgėlių įvaizdis.

Pirmame pavyzdyje matoma ištrauka iš *Delfi* žurnalisto rašyto straipsnio.

19. Jungtinės Valstijos ir jų sąjungininkės Saudo Arabija bei Turkija seniai nesutaria su B.al Assada palaikančia Rusija ir Iranu, sprendžiant klausimą, ar Sirijos autoritarinis lyderis turi atsistatydinti, o jeigu taip – tai kada? Tačiau pabėgėlių krizė ir **džihadistų judėjimo „Islamo valstybė“** iškilimas privertė pasaulį iš naujo pažvelgti į konfliktą, kuris vis dar neatrodo rimstantis. JAV pareigūnai reiškė atsargias viltis, kad derybų dalyviai susitars dėl pereinamojo proceso metmenų ir kad bus suplanuota, jog B.al Assadas turi pasitraukti, užleisdamas vietą laikinajam vienybės režimui.

Šioje ištraukoje dėmesys turėtų būti kreipiamas į dviejų to meto neigiamų realijų pateikimą vieną šalia kitos: *pabėgėlių krizė* ir *džihadistų judėjimas „Islamo valstybė“*. Teigiama, kad pabėgėlių krizė ir „Islamo valstybės“ iškilimas privertė pasaulį iš naujo pažvelgti į šį konfliktą, konkrečiai – Sirijos konfliktą. Pabėgėlių krizė yra „Islamo valstybės“ iškilimo pasekmė, kuri, nuolatiniams sprogdinimais ir atakomis daro viską, kad pabėgėliai Europoje nebūtų normaliai priimami. Iš šios ištraukos gali susidaryti įspūdis, kad šios dvi realijos visada eina kartu – ten, kur pabėgėlių krizė, ten „Islamo valstybė“ ir atvirkščiai. Žurnalistų pateikiamos šios dvi realijos, kaip glaudžiai susijusios, nors pačiame straipsnyje kalbama apie Sirijos valdymo režimą, kitų šalių santykius ir Sirijos prezidentą. Kitaip tariant, dėmesys telkiamas į Sirijos vidaus politiką ir „Islamo valstybės“ iškilimą, tad minėtos pabėgėlių krizės ir „Islamo valstybės“ pateikimas kartu gali kurti neigiamą pabėgėlio įvaizdį.

Kitas pavyzdys (20) parodo, kaip be jokio pagrindo minima pabėgėlių krizės realija, nes žurnalisto pranešimas su pabėgėlių krize nesusijęs:

20. Tėvai negalėjo paaiškinti, kodėl jų sūnus ėmė šaudyti į žmones. Jie yra ištikti šoko. Šeimoje auga dar ir jaunesnis brolis. Davidas S. gimė ir užaugo Vokietijoje. Jo tėvai iš Irano į Vokietiją atvyko po 1990-ųjų. Veikė vienas. Miuncheno policija šeštadienį spaudos konferencijoje patvirtino, kad Davidas S. penktadienį šaudynes surengė savo asmenine iniciatyva, jo motyvai nesusiję su **radikaliu islamizmu** ar pabėgėlių krize. Vaikino namuose aptikta informacijos, patvirtinančios jo susidomėjimą panašiais išpuoliais. Naktį specialiosios policijos pajėgos krėtė vieną butą Miuncheno priemiestyje Maxvorstadt. Čia greičiausiai gyveno įtariamasis su tėvais. Tačiau policija šios informacijos kol kas oficialiai nepatvirtino.

Straipsnio ištraukoje pateikiamos Miunchene įvykdyto išpuolio detalės, kurio metu vietinis Vokietijos gyventojas ėmė šaudyti į žmones. Paskutiniame ištraukos sakinyje pasitvirtina vienas nuomonės formavimo būdų – skleidžiama oficialiai nepatvirtinta informacija, kuri, nors ir nepatvirtinta, gali formuoti išankstines nuostatas ir neigiamą nuomonę, skleisti nepagrįstą baimę, kitaip sakant – skleidžiant padrikas įvykio detales be pagrindo bauginama visuomenė. Straipsnyje teigiama, kad Davidas S. šaudynes surengė savo asmenine iniciatyva ir nėra susijęs su radikaliu islamizmu ar pabėgėlių krize. Šioje vietoje taip pat atsiskleidžia klaidingas junginių pateikimas skaitytojui. Jungtuku *ar* du žodžių junginiai *pabėgėlių krizė* ir *radikalus islamizmas* yra pateikiamos kaip tapačios realijos. Tad šiame kontekste įvardijant pabėgėlių krizę gali būti formuojama skaitytojo nuomonė, kad atvykstantys pabėgėliai yra radikalaus islamizmo šalininkai, kas gali būti traktuotina kaip neapykantos kalba, nes pabėgėliai gretinami teroristams.

Pavyzdyje (21) matomas žodžių junginys *pabėgėlių krizė ir terorizmo keliama grėsmė*, taigi vėl šios dvi realijos pateikiamos viena šalia kitos.

21. Pabėgėliai, norintys atvykti į JAV, jau anksčiau būdavo griežčiau tikrinami įvairių federalinių agentūrų, teigė ji. „Pasaulinė pabėgėlių krizė ir **terorizmo** keliama grėsmė visiškai pateisina tai, kad svarstome, kaip geriausia apsaugoti savo sienas, – rašo ji. – Kiekviena vyriausybė privalo subalansuoti savo piliečių poreikius ir savo tarptautinius įsipareigojimus. Tačiau mūsų reakcija privalo būti pasverta ir pagrįsta faktais, o ne baimė.“

Straipsnyje pateikiama ištrauka iš internetinio naujienų portalo *The New York Times*, kuriam kalbėjo Jungtinių Tautų gerosios valios ambasadorė A. Jolie. Ji teigia, kad pabėgėlių krizė ir terorizmo keliama grėsmė pateisina griežtesnių įstatymų svarstymą, tačiau priduria, kad reakcija į įvykius turi būti pagrįsta faktais, o ne baimė. Manytina, kad šių dviejų sąvokų pateikimas, kaip lygiavertės priežastys svarstymams, kaip geriausia apsaugoti savo sienas, yra klaidinantis. Karo pabėgėliai savo namus palieka dėl teroristų keliamos grėsmės ir teroro išpuolių ir siekia prieglobsčio Europos šalyse. Suprantama, kad pabėgėlių krizė šalių ekonomikai gali kelti iššūkių. Tačiau esminė problema yra „Islamo valstybės“ vykdomas teroras, gilinantis krizę, dėl kurios pirmiausia kenčia to krašto gyventojai.

Pabėgėlių krizė su teroristiniais išpuoliais siejama įvairiai. Aptiktas dar vienas žodžių junginys – *pabėgėlių krizė teroristinių išpuolių kontekste* (22) – matomas sakinyse, kuriame teigiama, kad vienas iš nerimą didinančių veiksnių yra pabėgėlių krizė teroristinių išpuolių kontekste.

22. Tokios stambios ekonomikos kaip Prancūzijos ir Italijos yra daugiau paslaugas generuojančios, o ne pramonę plėtojančios ekonomikos, tad susijusi su terorizmu rizika turizmo sektoriaus perspektyvas prastina“, - sakė ji. Dėl šios priežasties investuotojai finansų rinkose elgiasi atsargiau ir vengia rizikos. „Rinkose investuotojai į bet koki padidėjusį nerimą reaguoja išparduodami bet

kokį rizikingesnį turtą ir savo finansų srautus nukreipdami į saugesnius finansinius išteklius, tokius kaip obligacijos, auksas, saugias valiutas, pavyzdžiui, Šveicarijos franką ar Japonijos jeną. Bet istoriniai duomenys po išpuolių Londone ar Madride rodo, kad finansų rinkų reakcija yra trumpalaikė – kelioms savaitėms“, - apibendrina I. Genytė-Pikčienė. Visgi ekonomistė sako, kad prognozuoti, kaip bus šiuo konkrečiu atveju yra labai sunku – neapibrėžtumas yra labai didelis. Pabėgėlių krizė nerimą tik didina. Dar vienas nerimą didinantis veiksnys - pabėgėlių krizė teroristinių išpuolių kontekste.

Straipsnyje kalbinama banko „Luminor“ analitikė I. Genytė-Pikčienė. Pašnekovė komentuoja finansų rinką ir teigia, kad terorizmo rizika prastina turizmo sektoriaus perspektyvas ir investuotojai rizikuoja atsargiau. Tačiau jos teigimu, nerimą didina pabėgėlių krizė teroro išpuolių kontekste. Įdomu tai, kad analitikė pabėgėlių krizę ir pabėgėlių krizę teroro išpuolių kontekste pateikia kaip du atskirus nerimą didinančius veiksnius. Kaip aptarta Scimecos (2017) tyrime (žr. 19–20 p.), išpuoliai nėra vykdomi karo pabėgėlių, tad teigti, kad pabėgėlių krizė yra teroristinių išpuolių kontekste būtų klaidinga, kitaip sakant – išpuolių kontekste yra Europa, bet ne pabėgėlių krizė.

Kitame pavyzdyje (23) implikuojama, kad prasidėjus pabėgėlių krizei padažnėjo teroristinių aktų:

23. ES ne tik pervertino savo galimybes paveikti reformas kitose šalyse, ypač nepasiūlant joms narystės ES perspektyvos, bet ir neįvertino kitų galios centrų, pavyzdžiui, Rusijos, geopolitinių išskaičiavimų bei jų valdančiųjų susirūpinimo, kad demokratinių reformų plėtra gali būti vertinama kaip tiesioginė grėsmė jų pačių išlikimui. Pastarųjų metų pabėgėlių krizė bei padažnęję **teroristiniai aktai** Prancūzijoje ar Belgijoje rodo, kad ši karinių konfliktų ugnies apsiastis jau tapo ne tik kaimynystės politikos problema, bet ir tiesiogiai ėmė veikti pačių ES šalių gyventojų kasdienybę.

Ištraukoje išvalgomis dalijasi politologas R. Vilpišauskas. Suprantama, kad pabėgėlių krizės problemos gyventojų kasdienybę paliečia vienaip, o teroro išpuoliai – kitaip, tačiau skaitytojui šios dvi realijos, kaip du to meto negatyvūs reiškiniai, gali atrodyti kaip vienas ir tas pat reiškinys, kitaip tariant – padažnęję teroristiniai aktai yra pabėgėlių krizės ar atvykstančių pabėgėlių pasekmė. Šioje ištraukoje esminė mintis yra pabėgėlių krizė būtent Prancūzijoje ar Belgijoje, šalyse, kuriose pabėgėlių (ir imigrantų) yra nepalyginamai daugiau nei Lietuvoje. Užsienio valstybėse priimamų pabėgėlių yra daugiau nei Lietuvoje, tad politologo išvalga gali nerimo ir baimės jausmą perkelti Lietuvos visuomenei ir taip formuoti negatyvų nusistatymą prieš pabėgėlius, kurių mastas Lietuvoje yra žymiai mažesnis.

Toliau pateikiama straipsnio ištrauka, kurioje teigiama, kad pabėgėlių krizę lydi terorizmas.

24. Pradėkime nuo pabėgėlių krizės ir ją lydinčio **terorizmo** priežasčių aptarimo. Pabėgėlių krizę Europoje lėmė ne Vokietijos demonstruojamas geranoriškumas. Pabėgėlių krizę lėmė tai, kad jau keletą metų keli milijonai sirų nuo karo grėsmės glaudžiasi pabėgėlių stovyklose Turkijoje ar Libane, kad nuo karo bėga irakiečiai ar Eritrėjos gyventojai. Panašiai germanų gentys traukėsi į

Vakarus, link Romos, nes iš kitos pusės, iš Rytų, jas spaudė agresyvios stepių gentys. Galima kritikuoti Vokietiją, kad ji rizikuoja visos Europos vienybe ir saugumu, demonstruodama savo patrauklumą visiems pabėgėliams. Tačiau įsivaizduoti, kad Europa pajėgtų uždaryti duris ir apsisaugoti nuo tokio pabėgėlių spaudimo, būtų naivu.

A. Kubilius autoriniame straipsnyje „Artimieji Rytai – pabėgėliai ir terorizmas: kas mūsų laukia ir ką turime daryti?“ analizuoja pabėgėlių krizės problemas, gilinasi į istoriją, lygina praeities ir dabarties įvykius, ieško analogijų ir atsakymų. Randamas teiginys, kad pabėgėlių krizę lydi terorizmas. Iš dalies tai yra tiesa – pabėgėlių krizė sukėlė sumaištį politikoje, kuri padidino gyventojų baimę, dėl ko buvo keisti įstatymai, dėl kurių ir kilo didžioji dalis teroristinių išpuolių (žr. 20 p.). Tačiau Kubiliaus žodžiai skaitytojui implikuoja ką kitą – su pabėgėliais į Europą atvyksta teroristai, kurie vykdo išpuolius, jo žodžiais tariant, *pabėgėlių krizę lydi terorizmas*, tad čia taip pat įžvelgiamas neapykantos kalbos bruožas.

Dar vienas šį aspektą iliustruojantis pavyzdys (25) – žodžių junginys *pabėgėlių krizė ir ją lydinti terorizmo banga*. Pavyzdys yra panašus į jau nagrinėtą (24), tik šiuo atveju terorizmo aktų sąvokai nusakyti yra vartojama *terorizmo bangos* metafora.

25. Geriau prarasti kelis šimtus milijonų ar milijardų eurų subsidijų, kurios tenka visiems Europos ir mūsų žemdirbiams, nei prarasti šimtus ar tūkstančius gyvybių teroristiniuose karuose. Turime taip pat suprasti, kad pabėgėlių ir terorizmo krizės pasekmės Europoje gali būti daug gilesnės ir skausmingesnės nei vien tik klausimų, susijusių su terorizmo prevencija ar pabėgėlių integravimu, sprendimas. „Pabėgėlių krizė“ ir ją lydinti **terorizmo banga** dar labiau radikalizuos Europos politiką, kurioje to ryškių požymių matėsi jau po ekonominės krizės, dar iki dabartinės pabėgėlių ir terorizmo krizės pradžios (prisiminkime vien tik Graikijos „Syriza“ iškilimą).

Straipsnio ištrauka įdomi tuo, kad dviejuose sakiniuose teksto autorius A. Kubilius keturis kartus pavartojo pabėgėlio ir terorizmo sąvokas vieną šalia kitos (*pabėgėlių ir terorizmo krizės pasekmės*; *terorizmo prevencija ar pabėgėlių integravimu*; „pabėgėlių krizė“ ir ją lydinti *terorizmo banga*; *pabėgėlių ir terorizmo krizės pradžios*). Tik viename jų yra gana aiškiai pabrėžiama reikalingų tolesnių veiksmų skirtis – *terorizmo prevencija* ir *pabėgėlių integravimas* – kurie traktuotini kaip teigiami ir palankūs pabėgėliams (nėra siūloma jų išsiųsti iš šalies, kaip kitų politikų). Ištraukoje matoma, kad esančią pabėgėlių krizę politikas du kartus įvardija *pabėgėlių ir terorizmo krize*. Manoma, kad dažnas šių dviejų sąvokų vartojimas kaip viena nuo kitos neatskiriamos dalys gali klaidinti skaitytoją ir kelti įspūdį, kad tai ta pati realija. Taip pat ištraukoje matyti ir minėta vandens metafora *terorizmo banga*, kuri priskirtina prie vieno iš neigiamos nuomonės formavimo būdų – gali būti sudaromas įspūdis, kad terorizmo išpuolių Europoje nebeįmanoma suskaičiuoti ir lyg gamtos jėgos neįmanoma pažaboti. Tokia implikacija šioje ištraukoje eina kartu su kolokacija *pabėgėlių krizė*.

Reikia pridurti, kad *bangos* metafora žiniasklaidoje yra itin dažnai vartojama su pabėgėlio sąvoka, tad skaitytojas gali suprasti, kad teroristinių išpuolių yra tiek, kiek į Europą atvykstančių pabėgėlių.

Išanalizuotuose pavyzdžiuose, kuriuose minimos dvi realijos – *pabėgėlių krizė* ir *terorizmas*, pastebėta, kad jos vartojamos viena šalia kitos tokiomis konstrukcijomis kaip *pabėgėlių krizę lydintis terorizmas*, *pabėgėlių krizė teroristinių išpuolių kontekste*, *pabėgėlių krizė ir padažnęję teroristiniai aktai*. Darbo autorės manymu, tokiu būdu du skirtingi reiškiniai yra sutapatinami, ypač juos pateikiant kaip neatsiejamus (plg. *pabėgėlių ir terorizmo krizė*). Neapykantos kalbos pavyzdžiu galima laikyti pabėgėlių krizės minėjimą ar gretinimą radikaliai islamizmui (20) – tokiu būdu kurstoma neapykanta pabėgėliams. Taip pat pasitaikė vandens metafora *terorizmo banga*, kuria kuriamas nesuvaldomų ir nesuskaičiuojamų įvykdytų teroro išpuolių įspūdis. Tokia metafora dažniausiai apibūdinami atvykstantys pabėgėliai, taigi manytina, kad ji gali kurti ir stiprinti klaidingas nuostatas. Pavyzdyje (20) rasta pateikiama oficialiai nepatvirtinta informacija taip pat yra vienas iš būdų skleisti grėsmės ir nerimo jausmą ir formuoti skaitytojo neigiamą nuomonę apie pabėgėlius.

2.5.3.2. Našta

Toliau pateikiama pavyzdžių grupė, kurianti neigiamą pabėgėlio įvaizdį – jo situacijos įvardijimas kaip **naštos**. Pirmuose pavyzdžiuose kalbama apie pabėgėlių krizės naštos dalijimąsi.

Pavyzdyje (26) žodžių junginiu *pabėgėlių krizės našta* kuriamas pabėgėlių, kaip objekto, kuriuo galima dalintis, įspūdis.

26. Vokietijos kanclerė Angela Merkel sekmadienį lankėsi į Stambulę, kur bandė įtikinti Turkiją sustabdyti migracijos srautą į Europą, informuoja AFP. Turkijos premjeras Ahmetas Davutoglu sekmadienį po Stambulę įvykusių derybų su Vokietijos kanclere gyrė Europos Sąjungos (ES) „geresnę prieigą“ dalijantis pabėgėlių krizės našta. „Deja, tarptautinė bendrija paliko Turkiją vieną kalbant apie naštos pasidalijimą. Mes labai patenkinti, kad dabar prieiga geresnė“, – sakė A. Davutoglu, kuris gyrė A. Merkel, kad ji „nežiūri pro pirštus“ į šį klausimą.

Straipsnio ištraukoje matomas žodžių junginys „*geresnė prieiga*“ *dalijantis pabėgėlių krizės našta*. Tokios leksikos parinkimu pabėgėliai, kaip individai, išvis neatspindimi. Jie vaizduojami kaip viena didelė problema, kelianti našta, kalbama, kad rasta *geresnė prieiga* dalintis šia problema. Pabėgėlius įvardijant kaip našta, kuria dalijasi Europos valstybės, jie vaizduojami kaip statistiniai skaičiai ar net daiktai, bet ne individai. Galima teigti, kad tokiu junginiu yra kuriamas pabėgėlių kaip vienos grupės ar masės daiktiškumas. Įdomu tai, kad Lietuvai pabėgėliai nėra našta, lyginant su Graikija, Turkija ar Vokietija pasiekiančių pabėgėlių skaičiumi, todėl šių Europos valstybių realijų

perkėlimą į Lietuvos kontekstą galima būtų traktuoti kaip vieną iš žiniasklaidos taikomų nuomonės formavimo būdų.

Dar vienas pavyzdys (27), kuriame kalbama apie pabėgėlių naštos dalijimąsi.

27. Turkijos premjeras Ahmetas Davutoglu sekmadienį gyrė Europos Sąjungos „geresnį požiūrį“ į pasidalijimą pabėgėlių krizės našta po derybų Stambule su Vokietijos kanclere Angela Merkel. „Deja, naštos pasidalijimo klausimu Turkija buvo palikta viena tarptautinės bendrijos. Mums labai malonu, kad dabar požiūris geresnis. Klausimas dėl tolesnio dalijimosi yra labai svarbus“, – sakė A. Davutoglu.

Matoma, kad straipsnio ištraukoje kalbama apie tą patį susitikimą Stambule, tik įvykiai aprašomi kitais žodžiais. Galima pridurti, kad ir šioje ištraukoje pabėgėliai vaizduojami kaip objektas ar masė, kuri kelia šalims naštą, aktualizuojamas dalijimosi pabėgėlių sukeltos naštos reiškinys ir pabėgėlių, tarsi daiktų, dalijimasis ateityje (*klausimas dėl tolesnio dalijimosi*). Atkreiptinas dėmesys, kad politikų kalbėjimas apie pabėgėlių krizę kaip apie vykdomą projektą juos itin nuasmenina, nužmogina.

Toliau pateikiami politologo M. Puidoko žodžiai.

28. Išaugęs turkų atvykėlių srautas apsunkintų padėti Europoje. Jei pavyktų pasiekti susitarimą ir būtų įvestas bevizis režimas tarp Turkijos ir ES, turkų srautas į ES galėtų stipriai padidėti. Pirmiausia to poveikį pajustų valstybės, kurias jau dabar užgulusi didelė pabėgėlių krizės našta, sako M. Puidokas. „Kadangi musulmonų bendruomenės turi įprotį gyventi ir migruoti šeimomis, giminėmis, atvykėlių srautas iš Turkijos į Europą labai padidėtų ir kontroliuoti tą srautą nelabai turėtume galimybių“, – pažymi politologas.

Analizę galima būtų pradėti nuo vien šioje ištraukoje keturis kartus pavartotos vandens metaforos *srautas* (*turkų atvykėlių srautas*, *turkų srautas*, *atvykėlių srautas iš Turkijos*, *kontroliuoti tą srautą*). Vartojant tokią metaforą neįvardijami tikslūs žmonių skaičiai, sudaromas žmonių gausumo įspūdis – tai jau anksčiau aptartas vienas iš neigiamo pabėgėlių įvaizdžio formavimo būdų. Skirtumas tas, kad ne visi turkai yra karo pabėgėliai: dalis iš Turkijos bėgančių žmonių yra ekonominiai migrantai, dalis – per Turkiją iš kitų Artimųjų Rytų šalių bėgantys karo pabėgėliai. Pavyzdyje žodžių junginys *pabėgėlių krizės našta* eina su neigiamai konotuotu žodžiu *užgulusi*, kuris kelia prispaudimo, apsunkinimo, apnikimo įspūdį. Galima teigti, kad tokiu junginiu yra kuriamas pabėgėlių kaip vienos grupės ar masės daiktiškumas, skleidžiama slegianti atmosfera.

Toliau pavyzdyje (29) kalbama apie Sirijos karo pabėgėlius Turkijoje.

29. Baiminamasi, kad uždarius maršrutą iš Turkijos į Graikiją, nuo konfliktų ir skurdo bėgantys žmonės gali rinktis dar pavojingesnį maršrutą per Viduržemio jūrą, kad pasiektų Italijos teritoriją. Aukšto lygio komisija, koordinuojanti Graikijos atsaką į šią krizę, perspėjo, kad minėtas paros atokvėpis

gali būti laikinas ir kad jo priežastis galbūt yra blogi orai, trukdantys migrantų laivams išplaukti iš kaimyninės Turkijos, nes Egėjo jūroje nuo trečiadienio siautė smarkus vėjas. ES ir Ankara praeitą penktadienį susitarė sustabdyti migrantų srautą iš Turkijos į salas, kurioms praeitais metais teko didžiausia Europos pabėgėlių krizės **našta**. Šis susitarimas, pagal kurį visi naujai į Graikiją atvykstantys migrantai turės būti gražinami į Turkiją, įsigaliojo anksti sekmadienį.

Pirmame ištraukos sakinyje reiškiamas baiminimosi dėl pavojingo maršruto aspektas. Tačiau įvardijama, kad žmonės bėga nuo konfliktų ar skurdo, tokiu būdu stiprinama paplitusi nuomonė, kad Sirijos gyventojai yra skurdūs ir karas nėra vienintelė priežastis palikti namus ir bėgti į Europą. Šioje ištraukoje taip pat painiojamos sąvokos *pabėgėlis* ir *migrantas* (*migrantų laivai*, *į Graikiją atvykstantys migrantai*, *migrantų srautas*). Šie žmonės bėga nuo Sirijos karo, tad turėtų būti įvardijami pabėgėliais, nes bėga nuo gyvybei gresiančio pavojaus, persekiojimo religiniu ar kitu pagrindu. Migrantai, kaip jau aptarta, šalį palieka dėl asmeninių priežasčių (geresnio pragyvenimo lygio, šeimyninių priežasčių). Tokiu būdu ir pabėgėliai, ir migrantai yra priskiriami vienai žmonių grupei. Kolokacija *pabėgėlių krizė*, einanti su neigiamai konotuoju daiktavardžiu *našta*, taip pat kuria pabėgėlių, kaip objekto išpūdį, kitaip tariant – realija yra sudaiktinama, nuo karo bėgantys žmonės vaizduojami kaip masė. Vartojant tokią leksiką formuojamas negatyvus pabėgėlio paveikslas, pateikiant juos kaip krizę, keliančią sunkumų, kitaip – naštą.

Išanalizavus keturis kolokacijos su neigiamai konotuoju daiktavardžiu *našta* pavyzdžius, pastebėta, kad yra kuriamas daiktiškumas: pabėgėliai vaizduojami kaip objektas ar daiktai, kuriais galima dalintis, jie nėra individualizuojami, tad skaitytojui ne tik formuojamas jų neigiamas įvaizdis (pabėgėlių krizę pateikiant kaip naštą), bet ir nepaliekama galimybės susipažinti su situacijos priežastingumu, tapatintis ar suprasti, ką žmonėms teko / tenka patirti.

2.5.3.3. Susidoroti

Analizuojant medžiagą, rasta 19 pavyzdžių, kuriuose pabėgėlių krizės sprendimas įvardijamas neigiamai konotuoju junginiu **susidoroti**. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne (DLKŽ, 2017) pateikiamos trys žodžio *susidoroti* reikšmės: ‘sudoroti’, ‘pajėgti atlikti’ ir ‘neteisėtai, smurtiškai pasielgti’. Šiuo atveju žodis *susidoroti* vartojamas pabėgėlių krizės kontekste: Europa susidūrė su pabėgėlių krize ir jos tikslas, kaip teigiama, – su ja susidoroti. Darbo autorė abejoja, ar tai yra tinkamiausias žodis apibūdinti didelio masto tragedijai, ypač kai šios tragedijos centras – karo ištikti žmonės. Aklaai pasikliauti žodyno apibrėžtimis nebūtų visiškai objektyvu, nes žiniasklaidos kalba yra itin vaizdinga, metaforiška. Tačiau liekama prie minties, kad susidorojimas su pabėgėlių krize yra

gana neigiamas problemos sprendimo įvardijimas, pabėgėlius vaizduojant kaip uždavinį ar problemą. Galima teigti, kad neutraliausias žodis šiam reiškiniui įvardyti būtų veiksmažodis *spręsti*.

Pavyzdyje (30) pabėgėlių krizė pateikiama kaip viena iš problemų, su kuriomis Europos Sąjunga gali nesugebėti susidoroti:

30. M. Wolfas išskyrė tris pagrindines rizikas, kurios pasaulio ekonomikai gali turėti poveikio 2016 metais. Pirmoji – kad dėl pastaraisiais metais ypač aktyviai veikusių ir savo balansus išpūtusių centrinių bankų kaltės prasidės didžiulė infliacija, tačiau, jo manymu, jie sugebės situaciją suvaldyti. Antroji – finansų krizės grėsmė besivystančiose rinkose, tačiau patikino, kad ji labiau primintų 1998-uosius, o ne 2009-uosius ir viso pasaulio smarkiai nepaveiktų. Trečioji – geopolitiniai konfliktai, pavyzdžiui, gal kilti karas tarp dviejų supervalstybių, naujas JAV prezidentas gali pasirodyti visiškai netinkamas savo darbui, Islamo valstybė gali pateikti naujų iššūkių, o Europos Sąjunga gali nesugebėti **susidoroti su pabėgėlių krize** ir kitomis problemomis ir t.t.

Straipsnio ištraukoje buvęs *Swedbank* vadovas M. Wolfas pateikia tris pagrindines rizikas, kurios galėjo paveikti pasaulio ekonomiką 2016 metais. „Islamo valstybės“ vykdomas terorizmas vadinamas *iššūkais*, o pabėgėlių krizės sprendimas įvardijamas, manytina, iš anglų kalbos neutraliu *to deal with* (verčiamu į *spręsti*) išverstu neigiamai konotuoju žodžiu *susidoroti*, priskiriamas prie kitų Europos Sąjungos problemų. Tokia leksika išryškina pabėgėlių krizę kaip pagrindinę Europos Sąjungos problemą, kuri kelia sunkumų, su kuriais reikia susidoroti. Pabėgėliai nėra minimi, tik įvardijami kaip *krizė* ir priskiriami prie kitų „problemų“.

Kitame pavyzdyje (31) *pabėgėlių krizė* eina vienuose sakinių dalimis su kitomis neigiamomis realijomis – problemomis, su kuriomis bando susidoroti ES.

31. „Niekas nežino, kas nutiks“, – sakė šią savaitę premjeras verslo dienraščiui „Financial Times“ ir pabrėžė nesigailis dėl savo sprendimo organizuoti referendumą. „Manau, jis vienaip ar kitaip bus lemtingas. Britanija nebenorės to kartoti“, – pridūrė D. Cameronas. Britanijos pasitraukimo – „Brexit“ – perspektyva pakibo virš ES ateities, blokui bandant **susidoroti su užsitęsusia pabėgėlių krize**, virtine kruvinų atakų ir finansiniu krachu, kuris sukėlė pavojų bendrajai valiutai eurui.

Straipsnio ištraukoje Britanijos premjeras D. Cameronas vardija, kokia galimai yra Europos Sąjungos ateitis – ji bandys susidoroti su pabėgėlių krize, virtine kruvinų atakų ir finansiniu krachu. Šių trijų realijų (*pabėgėlių krizės*, *virtinės kruvinų atakų* ir *finansinio kracho*) pateikimas viena šalia kitos skaitytojui gali kelti nerimo, baimės jausmą, kuriant tapačių reiškinių įspūdį. Kuriamas ir bejėgės Europos Sąjungos įvaizdis, vartojant veiksmažodį *bandant*, kuris tik patvirtina abejonės, nesaugumo, grėsmės jausmą.

Dar viename pavyzdyje (32) matomas žodžių junginys vartojamas kaip neiginys.

32. Italijos užsienio reikalų ministras Angelino Alfano apkaltino Europos Sąjungą (ES) **nesusidorojant su pabėgėlių krize** Viduržemio jūroje. Atsakydamas į klausimą, ar Italija jaučiasi Europos palikta likimo valiai, ministras interviu Vokietijos laikraščiu „Bild“ sakė: „Vienareikšmiškai - taip“. Pabėgėlių paskirstymas į ES valstybes „visiškai nefunkcionuoja“, - kritikavo A. Alfanas, kurį cituoja agentūra AFP. „Tai reiškia, kad pabėgėliai lieka Italijoje“, - kalbėjo ministras. Tačiau jo šalis „negali viena atlaikyti šios naštos“.

Straipsnio ištraukoje teigiama, kad A. Alfanas apkaltino Europos Sąjungą nesusidorojant su pabėgėlių krize Viduržemio jūroje, komentuoja, kad ji nefunkcionaliai paskirstė pabėgėlius, dėl šios priežasties į Italiją atvykę pabėgėliai lieka, o šalis tam jaučiasi nepasirengusi. Šiuo atveju taip pat gali būti spėjama, kad veiksmažodis verstas iš anglų kalbos junginio *not dealing with* (nesprendžia), tad lietuvišku vertimu iškreipiama ministro pasakymo esmė. Ištraukoje vėl matyti neigiamai konotuotas daiktavardis *našta*, kuriuo įvardijami pabėgėliai. Taip pat pastebima žurnalistų užduodamo klausimo vienas formuluoatė – klausime matyti teiginys, kad Italija jaučiasi Europos palikta likimo valiai, į kurį ministras atsakė pritarimu. Taigi ištraukoje matyti, kad pabėgėliai vaizduojami kaip problema, su kuria Europos Sąjunga nesugeba susidoroti, vadinami našta. Taip pat juntama abejonė Europos Sąjungos veiklumui, kuri gali skaitytojui formuoti nerimo būseną – ir dėl jos neveiklumo, ir dėl neišspręstos pabėgėlių krizės.

Apžvelgus žodžių junginio *susidoroti su pabėgėlių krize* platesnį kontekstą matyti, kad pabėgėlių krizė vaizduojama kaip problema, su kuria Europos Sąjunga negali susidoroti. Pabėgėliai nėra individualizuojami, visas dėmesys sutelkiamas į pabėgėlių krizę, kaip problemą, našta, formuojamas nerimo jausmas, abejonė Europos Sąjunga.

2.5.3.4. Suvaldyti

Analizuojant medžiagą aptiktas dar vienas šalia kolokacijos *pabėgėlių krizė* vartojamas veiksmažodis **suvaldyti**. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne (DLKŽ, 2017) pateikiama viena jo reikšmė ‘priversti paklusti, sutramdyti’. Šis žodis ir įvairios jo formos (*suvaldyti, valdyti, suvaldyta, nesuvaldė, suvaldymas, valdymas, nevaldo, suvaldant*) šalia nagrinėjamos kolokacijos tekstyne aptiktos 19 kartų, toliau pateikiama trijų pavyzdžių platesnio konteksto analizė.

Pavyzdyje (33) matomas veiksmažodinės kilmės daiktavardis *valdymas*.

33. „Europos Komisijos vardu noriu jus pasveikinti su praėjusio vakaro rinkimų rezultatais“, – sakoma J.-C. Junckerio laiške, kurio turinys buvo paskelbtas žurnalistams. „Esu įsitikinęs, kad tai bus pagrindas greitai suformuoti jūsų naują vyriausybę ir leis pasinaudoti demokratiniu mandatu ėjimui į priekį“ ir rugpjūtį pasirašytos trejų metų finansinės pagalbos sutarties įgyvendinimui. J.-C. Junckeris tai pat perspėjo A. Tsiprą dėl „neatidėliotinos būtinybės įgyvendinti **pabėgėlių krizės valdymą**“ Graikijoje, kurią užplūdo dešimtys tūkstančių migrantų.

Žodžių junginys *įgyvendinti pabėgėlių krizės valdymą* yra versta iš anglų kalbos (*to operationalize the management of the refugee crisis*⁴⁵). Nors junginys, įvardijantis pabėgėlių krizės sprendimą, šiuo atveju yra neutralus, pabėgėlius nuasmenina, nes esminiu aspektu laikoma krizė, kurią reikia suvaldyti, tad pabėgėliai čia vaizduojami kaip problema, galima sakyti – objektas, kuris nėra valdomas. Atkreiptinas dėmesys į paskutinį sakinį – J.-C. Junckerio citatos papildymą žurnalistų žodžiais. Matoma vartojama vandens metafora *užplūdo*, kuri sukelia nevaldomos gamtos jėgos išpūdį (tarsi banga, potvynis). Pastebimas ir jau ankstesniuose pavyzdžiuose aptartas sąvokų painiojimas (*pabėgėliai* ir *migrantai*). Šie aspektai (*užplūdo*, *migrantai*) yra žurnalistų parinkta leksika, taip pat ir neigiamos nuomonės skleidimas, kurios J.-C. Junckerio citatoje nebuvo. Galima teigti, kad žurnalistai, remdamiesi tvyrančiomis visuomenės negatyviomis nuostatomis, prie jų taikosi, taip kurstydami nerimo jausmą.

Dar viename pavyzdyje (34) vartojamas tas pats veiksmazodis *suvaldyti*.

34. Anksčiau šį mėnesį šurprios nuotraukos, kuriose matomas į Turkijos paplūdimį išmestas nuskendęs trimetis siras pabėgėlis Aylanas Kurdi, žuvęs jūroje, kai valtis, kuria plaukė jo šeima, nuskendo pakeliui į Graikijos salą Kosą, sukrėtė visą pasaulį ir paskatino Europos lyderius labiau stengtis **suvaldyti pabėgėlių krizę**.

Straipsnio ištraukoje primenamas mėnesio senumo įvykis, skaitytojams taip pat primenama, kad jis sukrėtė pasaulį ir tai paskatino Europos lyderius labiau stengtis suvaldyti situaciją. Kontekstas, kuriame minimi pabėgėliai, šiuo atveju yra jiems palankus, nes kalbama apie žiaurias terorizmo pasekmes. Reiktų paminėti, kad šis pavyzdys yra vienas iš kelių, kuriuose pabrėžiama, kaip nuo terorizmo nukentėjo pabėgėliai, o ne Europa. Tačiau pavyzdyje vartojamas veiksmazodis *suvaldyti* sukelia nevaldomos padėties ar žmonių kiekio išpūdį. Visgi manytina, kad pabėgėlių krizę ar problemos sprendimui įvardyti reiktų vartoti neutralią leksiką, pavyzdžiui, neutralų veiksmazodį *spręsti*.

Dar viename šią realiją iliustruojančiame pavyzdyje (35) matoma nagrinėjamo veiksmazodžio neigiama forma – *nevaldo*.

35. Jeanas-Claude'as Junckeris teigė nemanaš, „kad yra daug europiečių, norinčių mirti dėl Sirijos“. Tačiau Europa esą „visomis priemonėmis“ spaudžia, kad būtų pasiektas „humanitarinis sprendimas“ civiliams gyventojams Sirijoje. Jeanas-Claude'as Junckeris kartu pripažino, kad ES kol kas „**nevaldo**“ pabėgėlių krizės.

---

⁴⁵ Plačiau žr.: https://www.maltatoday.com.mt/news/europe/57378/juncker_tusk_congratulate_tsipras_on_election_win#.Wv38foiFOUk (žiūrėta 2018 05 21).

Ištraukoje šiuo veiksmažodžiu pabėgėliai vėl yra nuasmeninami, kuriamas daiktiškumas, apie karo pabėgėlius kalbama ne kaip apie žmones, o kaip apie abstraktų reiškinių, krizę, kurią reikia suvaldyti. Toks įvardijimas kuria pabėgėlių, kaip masės ar net bandos, įvaizdį, kurios neįmanoma pažaboti.

Išanalizuoti trys pavyzdžiai, kuriuose kolokaciją *pabėgėlių krizė* lydi veiksmažodžiai *suvaldyti*, *nevaldo* ir valdymo veiksmą nusakantis daiktavardis *valdymas*. Labiausiai išsiskyrė pabėgėlių vaizdavimas ne kaip žmonių, bet kaip objekto ar bandos, kurios Europos šalims nepavyksta suvaldyti arba skatinama tai daryti geriau. Tokiu būdu kuriamas nevaldomo reiškinių įspūdis, nerimo, nepasitikėjimo Europos Sąjunga jausmas.

2.5.3.5. *Pasinaudoti*

Toliau aptariama realija – **pasinaudojimas** pabėgėlių krize. Tekstyne rasti penki atvejai, kuriuose kalbama apie pasinaudojimą esama situacija, pateikiama trijų pavyzdžių platesnio konteksto analizė.

Pavyzdyje (36) matyti politiko citata:

36. Šengeno sistema leidžia žmonėms laisvai judėti 26 šalių zonos viduje be pasų tikrinimo prie sienų, tačiau ši tvarka patyrė didelį spaudimą šiais metais, kai žemynas išgyvena didžiausią migracijos krizę nuo Antrojo pasaulinio karo. Jau daugiau negu 800 tūkst. migrantų ir pabėgėlių šiemet atvyko į Europą, o M. Vallsas pabrėžė, jog kai kurie iš Paryžiuje siautėjusių užpuolikų pasinaudojo šia sumaištimi. „Tie asmenys **pasinaudojo pabėgėlių krize**... šituo chaosu, tikriausiai leidusiu kai kuriems prasmukti“ į Prancūziją, jis sakė televizijai „France 2“.

Ištraukoje pateikiama Prancūzijos premjero M. Vallso citata, kurioje jis dalijasi įžvalgomis apie esamą padėtį. Jis teigia, kad teroristai, Prancūzijoje įvykdę išpuolį, pasinaudojo pabėgėlių krizės sukelta sumaištimi, ypač Šengeno zonai priklausančių šalių pasieniuose, ir tokiu būdu pateko į šalį. Kadangi ištraukoje įvardijami teroristai, pasinaudoję pabėgėlių krize, galima būtų teigti, kad naujienai skelbti parinkta neutrali leksika. Tačiau matoma, kad po to pabėgėlių krizė pavadinama *chaosu*. Galima būtų bandyti suprasti, ką prancūzams teko išgyventi, todėl Vallso leksika, transliuojama žurnalistams, yra paremta emocija. Žurnalistai šį palyginimą vis dėlto pateikia ir Lietuvos skaitytojams, kuris, kai kalbama apie Šengeno zoną – laisvą judėjimą Europos Sąjungos šalyse – kuria nerimo, baimės ir, svarbiausia, teroro grėsmės jausmą.

Dar viename pavyzdyje (37) pabėgėlių krizės išnaudojimu kaltinama Rusija. Platesnėje ištraukoje atsiskleidžia politikos apžvalgininko M. Laurinavičiaus įžvalgos apie Rusijos poziciją:

37. Vytautas Landsbergis ir Linas Linkevičius mūsų laidoje yra kalbėję, kad apskritai ši pabėgėlių krizė yra kažkieno valdoma, kelia klausimus, kam ji yra naudinga. V. Landsbergis mano, kad pirmiausiai ji naudinga Rusijai. Ką jūs manote apie tokias prielaidas, pone Laurinavičiau? M. Laurinavičius: Manau, kad Vytautas Landsbergis, bent jau Rusijos klausimu, labai dažnai turi labai gerų įžvalgų. Kol kas, neturėdamas jokių įrodymų, nenorėčiau kalbėti apie „Rusijos ranką“ tiesiogiai, tačiau galime matyti, kas viešoje erdvėje labiausiai **išnaudoja** šią pabėgėlių krizę – būtent Rusija. Galima tikrai daryti išvadą, kad Rusija buvo bent jau pasiruošusi pabėgėlių problemai, nes tai, ką jie daro informacinėje erdvėje – tikrai ne eksromptas.

Tarp jau nagrinėtų pavyzdžių matyti, kad pabėgėlių krize naudojasi ekonominiai migrantai, minimi buvo ir teroristai pasinaudoję pabėgėlių krize (36). Šiame pavyzdyje teigiama, kad pabėgėlių krize naudojasi Rusija (socialiniuose tinkluose skelbdama žinutes apie pabėgėlių keliamą pavojų ir pan.) ir taip darydama įtaką. Atkreiptinas dėmesys, kad lietuvišku veiksmažodžiu *valdoma* (pirmame sakinyje), kalbama apie galios turėjimą kažką valdyti, kontroliuoti (šiuo atveju kalbama apie Rusijos galią). Ankstesniame pavyzdyje (33) parinktas žodis *valdymas*, turint galvoje pabėgėlių krizės vadybą (angl. *management*). Tačiau abiem atvejais vartojant tokią leksiką nuo karo bėgantys žmonės yra nuasmeninami.

Dar viename pavyzdyje matoma V. Mazuronio nuomonė:

38. Darbo partijos siūlymui kuo skubiau kurti Migracijos departamentą prie Vyriausybės, kuris galėtų koordinuoti kelių ministerijų ir žinybų darbus pabėgėlių klausimu, paprieštarauti atsiunčiamai kita konservatorė Agnė Bilotaitė, kuri vėlgi be jokių konstruktyvių pasiūlymų tiesiog vykdo ardomąją veiklą. Kritika vardan kritikos yra blogiausia, kas gali būti krizių metu. Akivaizdu, kad opozicija, visą kadenciją stokojusi racionalių pasiūlymų, ir toliau jų neturi, bet nepraleis progos **pasinaudoti** iškilusia pabėgėlių krize, kad galėtų kelti savo reitingus.

Ištraukoje V. Mazuronis atsiliepia į TS-LKD partijos narės Agnės Bilotaitės, anot jo, nekonstruktyvią kritiką, neva Darbo partijos siūlymas įsteigti Migracijos departamentą prie Vyriausybės yra nelogiškas (dabartinis Migracijos departamentas veikia prie Vidaus reikalų ministerijos). Kitos partijos kaltinimas pabėgėlių krizės situacijos išnaudojimu pačiam naudojantis esama situacija tap pat laikytina viena iš nuomonės formavimo strategijų.

Pavyzdžių, kuriuose vartojamas junginys *pasinaudoti pabėgėlių krize* yra penki, iš jų aptarti trys (plg. *suvaldyti pabėgėlių krizę* 19), tad išvados turėtų būti daromos atsižvelgiant į pavartotų atvejų kiekį. Matyti, kad apie pasinaudojimą pabėgėlių krize kalba politikai arba Europos Komisijos atstovai, kritikuojamas Europos Sąjungos nepajėgumas. Taip pat rastas pavyzdys, kuriame teigiama, kad pabėgėlių krize pasinaudojo išpuolį Prancūzijoje įvykdę žmonės. Pabėgėliai nagrinėtuose pavyzdžiuose vaizduojami bendrai kaip krizė, kuri gali kurti atsiribojimo nuo karo pabėgėlių jausmą, juos vaizduojant kaip objektą, kuriuo galima pasinaudoti.

2.5.3.6. *Krečianti*

Tekstyne rasti penki atvejai, kuriuose pateikiama Europą **krečiančios** pabėgėlių krizės realija. Toliau pateikiama dalis pavyzdžių, žodžių junginys analizuojamas platesniame kontekste.

Šiame pavyzdyje (39) pateikiama europarlamentaro A. Guogos straipsnio ištrauka.

39. „Europos Sąjungoje yra per mažai Europos ir per mažai Sąjungos“. Frazė, nuskambėjusi iš Europos Komisijos vadovo Jeanas Claude'as Junckeris lūpų per pirmąją jo, kaip Komisijos Prezidento, ES padėties vertinimo kalbą. Frazė, kaip kūju sutrupinusi ES viršūnių išsisukinėjimus ir bandymus išvengti bendros atsakomybės dėl pabėgėlių krizės, **krečiančios** Europą.

Ištraukoje pateikta Europos Komisijos vadovo J.-C. Junckerio kritika Europos Sąjungos valstybių vadovams, komentarą aptaria A. Guoga. Europarlamentaras pabėgėlių krizę apibūdina kaip *krečiančią Europą*, neigiamai konotuoju veiksmažodžiu. Tokia leksika gali tik pastiprinti įspūdį, kad Europos Sąjungos sprendimai abejotini, diegti nerimo jausmą. Negalima nepastebėti, kad pabėgėliai, kaip individai, čia nėra vaizduojami, jie įvardijami bendrai, kaip grupė.

Toliau pavyzdyje (40) atsiskleidžia jau anksčiau aptarti dauguma aspektų.

40. Per pertraukas tarp posėdžių ir pozavimo fotografams, į susitikimą suvažiavusiems įtakingiausiems Europos politikams buvo surengtos ekskursijos laivais netoli uosto, į kurį kasmet suplūsta tūkstančiai migrantų ir pabėgėlių iš Libijos – kiek daugiau nei už 320 kilometrų esančios valstybės. Europą **krečianti** migrantų ir pabėgėlių krizė turėjo tapti prioritetiniu viena dieną tetrukusio susitikimo klausimu. Tačiau labai greitai tapo neaišku, kuri aplinkybė, Europos lyderių supratimu, kelia didesnę grėsmę – nesiliaujantys migrantų srautai, ar D. Trumpo vykdoma politika.

Vartojama vandens metafora – *į uostą kasmet suplūsta* – sustiprina žmonių, pasiekiančių Europos šalių salas, kiekio įspūdį. Žurnalisto įvardyti *tūkstančiai migrantų* – tikslaus skaičiaus nepateikianti, bet nerimo ir baimės jausmą kelianti informacija. Tokia vartojama leksika sustiprina neigiamai konotuoją žodžių junginį *Europą krečianti migrantų ir pabėgėlių krizė*. Be to, atrodo, kad tai turėjo tapti pagrindiniu susitikimo klausimu. Ištraukos paskutiniame sakinyje migrantai įvardyti vandens metafora *srautai*, kategorizuojant pabėgėlius ir migrantus į vieną grupę žmonių, kurie nesiliauja vykti į Europą. Neigiamai konotuoju daiktavardžio *grėsmė* minėjimas, kartu su junginiu *migrantų srautai* gali skiepyti baimės, nerimo jausmą. Taigi žurnalistai, minėdami užsienio šalių patirtį ir tai įvardydami bendrai *Europos patirtimi*, gali kurstyti baimę, kitaip tariant – Lietuvos skaitytojas nepagrįstai gąsdinamas dideliais pabėgėlių skaičiais.

Kitame pavyzdyje (41) matyti straipsnio ištrauka, kurioje žurnalistai pateikia išpuolio detales:

41. Tris dūrius į pilvą gavęs pareigūnas buvo sunkiai sužeistas, tačiau po operacijos jo būklė tapo stabili. „Šis įvykis tiriamas kaip pasikėsinimas nužudyti“, – sakoma policijos pranešime. Įtariamasis yra pilietybės neturintis 1990 metais gimęs palestinietis, kurio laukė deportacija iš šalies. Kiek laiko jis

išgyveno Danijoje ir kur jis turėjo būti deportuotas, nežinoma. Anksčiau šią dieną policija atitvėrė rajoną apie buvusias kareivines Sandholmo centre, didžiausioje Danijos prieglobsčio prašytojų institucijoje, kurioje šiuo metu gyvena apie 600 žmonių. Į šį centrą, esantį Birkeriude, maždaug už 20 km į šiaurės vakarus nuo Kopenhagos, patenka ir naujai atvykę pabėgėliai ir tie, kurie turi išvykti iš šalies, kai jų prašymas nėra patenkinamas. Nuo rugsėjo 6 dienos, kai Europą **krečianti pabėgėlių krizė** pasiekė Daniją, į šalį, policijos duomenimis, atvyko mažiausiai 17 700 migrantų, bet dauguma jų tęsia kelionę į Švediją, kur prieglobsčio gavimo sąlygos yra kur kas patrauklesnės.

Analizuojamas žodžių junginys *krečianti pabėgėlių krizė* čia vartojama su žodžiu *pasiekė* norint pasakyti, kad karo pabėgėliai atvyko į Daniją. Priduriama, kad dauguma (neįvardijama, kiek) vyksta į Švediją, kur prieglobsčio gavimo sąlygos *kur kas patrauklesnės* – tokia leksika kuriamas pabėgėlio, kaip besinaudojančio šalių teikiamomis sąlygomis, paveikslas. Manytina, kad visa ištrauka kuria negatyvų pabėgėlio paveikslą, iš pradžių pateikiant informaciją apie palestiniečio įvykdytą išpuolį prieš pareigūną, pereinant prie Danijos pabėgėlių stovyklų aspekto, baigiant pabėgėlių kelionės tęsimu į patrauklesnes sąlygas teikiančias šalis.

Išanalizavus tris pavyzdžius, kuriuose vartojamas junginys *krečianti pabėgėlių krizė* matyti, kad neigiamas pabėgėlių įvaizdis kuriamas skleidžiant abejonę dėl Europos Sąjungos vykdomos politikos, vartojant netikslią leksiką (*tūkstančiai migrantų*) ir pateikiant papildomą pabėgėlių atžvilgiu negatyvią informaciją.

2.5.3.7. Gilėjanti

Atliekant tyrimą rastas dar vienas veiksmožodis, einantis su kolokacija *pabėgėlių krizė*. **Gilėjimo** veiksmą nusakančiu veiksmožodžiu pabėgėlių krizė vaizduojama kaip blogėjanti, nestabdoma, didėjanti. Toliau pateikiami tekстыne rasti du šio junginio pavyzdžiai.

Pavyzdyje (42) matoma ištrauka iš žurnalisto straipsnio.

42. Penktadienį Lenkijos ir Vokietijos vadovai susitiko J. Gauko oficialioje rezidencijoje Berlyne. Atsižvelgdamas į **gilėjančią pabėgėlių krizę**, privertusią Berlyną kovoti su beprecedenčiu migrantų antplūdžiu, kurio mastas Vokietijoje, kaip prognozuojama, šiemet gali pasiekti 800 tūkst., prezidentas J. Gaukas pasinaudojo galimybe paraginti Lenkiją veikti labiau.

Šiame pavyzdyje aktualizuojama gilėjanti pabėgėlių krizė. Žurnalistų vartojama vandens metafora *migrantų antplūdis*, kuria norima sudaryti išpuolį, kad pabėgėliai į šalį vyksta nevaldomai. Tad šioje sąlyginai trumpoje ištraukoje *gilėjančios pabėgėlių krizės* įvardijimas pastiprinamas metafora, taip pat painiojamos sąvokos *pabėgėlis* ir *migrantas*, kurios gali neigiamai paveikti pabėgėlio ir migranto įvaizdį.

Kitame pavyzdyje (43) teigiama, kad pabėgėlių krizę pagilino Rusija bendradarbiaudama su Sirijos prezidentu.

43. pasakymas, kad V. Putinas panaudojo kaip ginklą pabėgėlių krizę, suteikia jam per daug įvykių kontroliavimo galios, nors savaime suprantama, kad Rusija šios krizės nepradėjo. Vis dėlto tenka pripažinti, kad Rusija išnaudojo susiklosčiusią situaciją savo naudai akcentuodama Europos silpnąsias vietas ir susiskaldymą. NATO pajėgų vadas teisus pabrėždamas, kad Rusija kartu su savo protežė Sirijos prezidentu Bashar al Assadu **pagilino pabėgėlių krizę**. Rusų karinių lėktuvų vykdyti bombardavimai Sirijoje, ypač Alepo regione pastūmėjo tūkstančius neivilties apimtų šeimų Turkijos sienos link. Vis dėlto derėtų nepamiršti, kad migrantų krizės problema į viešumą iškilo ne 2015 m., o 2013 m. spalio 3 d., kai šalia Lampedūzos salos krantų nuskendo šimtai migrantų, o tai buvo dar gerokai prieš Rusijos karinės intervencijos Sirijoje pradžią.

Šis junginys ištraukoje vartojamas reikšme ‘pablogino situaciją’. Taip pat pastebimas netikslių skaičių vartojimas (*tūkstančiai neivilties apimtų šeimų, nuskendo šimtai migrantų*). Toks nekonkrečių jų įvardijimas gali formuoti klaidingą nuomonę, nes skaitytojas tūkstančius ir šimtus gali interpretuoti individualiai. Taip pat tikslinama, kada pabėgėlių krizė prasidėjo, ją įvardijant *migrantų krizės problema*. Taigi vėl yra painiojamos sąvokos *pabėgėliai* ir *migrantai*, taip kuriamas neigiamas abiejų šių statusų įvaizdis.

Apžvelgus pusę tekстыne rastų kolokacijos pavyzdžių su veiksmazodžiu *gilėja* matyti, kad pabėgėlių krizė įvardijama kaip blogėjanti, stiprėjanti. Šiam išpūdžiui kurti pasitelkiama metafora *antplūdis*, painiojamos sąvokos *pabėgėlis* ir *migrantas*.

2.5.3.8. *Spręsti*

Toliau aptariami kolokacijos *pabėgėlių krizė* su veiksmazodžiais **spręsti** ir įvairiomis jo formomis pavyzdžiai, su minėta kolokacija tekстыne aptikti 111 kartų.

Toliau pavyzdyje (44) pateikiama ES plėtros komisaro J. Hahno teiginiai.

44. Lankydamasis migrantų priėmimo centre prie Makedonijos sienos, ES plėtros komisaras Johannesas Hahnas sakė, kad Europos Sąjungai dabar tenka keli uždaviniai. Pasak jo, ES privalo padėti savo pasienio šalims **spręsti pabėgėlių krizę** ir „stiprinti mūsų išorines sienas“. „Tačiau, sakyčiau, žymiai svarbiau padėti šalims šiame regione susidoroti su padėtimi“, – nurodė J. Hahnas. Šis už ES plėtrą atsakingas pareigūnas aiškino Europos Komisijos planą, kurio dalyje numatyta persikirstyti Turkijai numatytą ES paramą.

Šios ištraukos platesnis kontekstas, kaip pateikiama ir pačiame straipsnyje, beveik pusė (iš 4 mln.) Turikijoje prisiglaudusių nuo Sirijos karo bėgančių pabėgėlių. Jei ne neigiamai konotuotas veiksmazodis *susidoroti*, žurnalistų pateikiama naujiena atrodytų neutrali. Manytina, kad žodis gali būti verstas iš angliškos konstrukcijos *to deal with*, kuri galėtų būti verčiama veiksmazodžiu *spręsti*.

Tačiau žurnalistų parinktas negatyvus veiksmažodis *susidoroti* formuoja neigiamą pabėgėlių įvaizdį, juos nuasmeninant, paverčiant problema, klausimu ar uždaviniu.

Analizuojant medžiagą rastas pavyzdys (45), kai pabėgėlių krizės sprendimo nebuvimas įvardijamas kaip grėsmė Europos Sąjungai.

45. W. Faymannas perspėjo: jeigu nebus rastas bendras **sprendimas**, pabėgėlių krizė gali kelti realų pavojų Europos Sąjungos ateičiai. „Manau, kad ši problema – potenciali grėsmė Europos Sąjungai kaip projektui“, – perspėja Austrijos kancleris.

Šiuo atveju apie karo pabėgėlius nėra kalbama, jie, kaip ir kituose pavyzdžiuose, įvardijami kaip objektas – *pabėgėlių krizė*. Galima teigti, kad viešojo asmens, Austrijos kanclerio, transliuojama nuomonė yra vienas iš grėsmės ir baimės visuomenėje skleidimo būdų, nepateikiant detalios informacijos, bet vartojant tokią abstrakčią leksiką, kaip *sprendimas*, *problema*, *realus pavojus*, *potenciali grėsmė*, kuri nesuteikia tikslios informacijos, bet formuoja neigiamą nuomonę apie pabėgėlius, kaip galimai keliančius grėsmę visai Europos Sąjungai, todėl pavyzdys traktuotinas kaip turintis neapykantos kalbos bruožų.

Dar viename pavyzdyje (46) matoma *Delfi* žurnalistų verstas straipsni iš Danijos dienraščio *Politiken*.

46. Žurnalistai pabrėžia, kad „Brexit“ sukūrė precedentą, kai ES pirmą kartą istorijoje ne padidės, o sumažės. Vietoje progreso – regresas. „Globalizacijos amžiuje jokia šalis negali viena išspręsti problemų, kurias patiriame. Negalime **išspręsti pabėgėlių krizės**, apsitvėrę tvoromis ar nutiesę palei sienas spygliuotą vielą. Negalime įveikti terorizmo vien sienų kontrole. Jei užuot veikę išvien veiksime po vieną, niekada nepriversime daugianacionalinių korporacijų liautis slėpus mokesčius ar ieškojus mokesčių lengvatų, – konstatuoja „Politiken“ žurnalistai.

Šiuo atveju *Delfi* žurnalistų yra strategiškai skleidžiama neigiama informacija apie pabėgėlių situaciją, pabėgėlių krizės keliamus iššūkius Europos šalims, cituojami Danijos žurnalistų žodžiai. Junginiu *negalime įveikti terorizmo vien sienų kontrole* skleidžiamas grėsmės jausmas, kurstomas nerimas, kuriamas įspūdis, kad teroristai į Europą atvyksta tokiu pačiu mastu, kaip pabėgėliai.

Dar viename pavyzdyje analizuojamas veiksmažodis matyti straipsnio antraštėje.

47. **Sprendžiant pabėgėlių krizę** vien solidarumo nepakaks. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija pranešė, jog 12 savivaldybių sutinka apgyvendinti po vieną ar dvi 3-5 asmenų pabėgėlių šeimas. Tarp jų – ir Šiaulių miesto savivaldybė. Šįkart – ne apie tai, ar mano gimtuosiuose Šiauliuose iš tikrųjų atsirastų vietos pabėgėliams, ar būtų, kas ne priešokiais, o nuolatos užsiima jų integracija, užimtumu, kalbos mokymu, vaikų ugdymu. Šįkart - apie valstybės požiūrį į pabėgėlių problemą. Mano įsitikinimu – netinkamą požiūrį. Lietuva, o ir visa Europos Sąjunga, žengia klaidingu keliu. Tas kelias – priimti visus, kurie atplaukia, ateina, atvažiuoja. Jau dabar jų yra daugiau kaip 160 tūkstančių – oficialiais duomenimis. O neoficialiais? O kiek jų atsiras papildomai, kai priimsime ir pasidalinsime tuos 160 tūkstančių? Kelis, jei ne keliolika kartų daugiau. Akivaizdu: mūsų noras

padėti visiems atsisuks prieš mus pačius. Kuo daugiau priimsime, tuo daugiau bus norinčių atvykti. Srautai tik didės. Irakas, Pakistanas, Afganistanas, Sirija, Eritrėja, Somalis, Nigerija – tai dar ne visos šalys, iš kurių plūsta pabėgėlių srautai. Retorinis klausimas: ar ES pajėgi priimti juos visus? Milijoną, dešimt milijonų, dar daugiau?

Šis pavyzdys – tai ištrauka iš Seimo nario V. Simuliko straipsnio⁴⁶. Straipsnio ištraukoje pabėgėlių krizė įvardijama kaip uždavinys ar problema, kurią reikia spręsti. Politikas Lietuvą ir Europos Sąjungą kaltina netinkamu požiūriu į pabėgėlių krizę. Jo teigimu, ir Lietuva, ir Europos Sąjungos šalys priima, pasak jo, „visus, kurie atplaukia, ateina, atvažiuoja“. Pavartotos dvi vandens metaforos *plūsta* ir *srautai*, kuriomis sustiprinamas pabėgėlių, kaip nesutramdomos ir visa griauinančios jėgos įspūdis. Politikas kelia daug retorinių klausimų ir Lietuvos gyventoją gąsdina abstrakčiais ir netiksliais skaičiais – *keliolika kartų daugiau, milijoną, dešimt milijonų, dar daugiau*. Atkreiptinas dėmesys, kad V. Simulikas straipsnį pradeda kalbėdamas apie Šiaulių miesto savivaldybę, po to iškart pereina prie statistikos, kuri nurodo į pabėgėlių skaičių kitose Europos šalyse. Skaitytojui gali susidaryti įspūdis, kad į Lietuvą atvyks daugiau nei 160 tūkst. pabėgėlių ir dalis jų teks Šiauliams. Tokia leksika kurstomas nepagrįstas, neargumentuotas baimės ir nerimo jausmas.

Toliau pateikiama straipsnio ištrauka, kurioje TS-LKD partijos narė Agnė Kairiūnaitė kalbina terorizmo ekspertą iš Didžiosios Britanijos Tasnime Akunjee.

48. Ar Europa įgali **išspręsti pabėgėlių krizę**, „ateivių“ bendruomenių, gyvenančių mūsų visuomenėje, problemas? Kokias regite kliūtis, kad įvairovės ir daugiakultūriškumo idėjos mūsų visuomenėse būtų įgyvendintos? – Apskritai, kalbant apie tai, kaip pavyko įtraukti kitoniškumą į mūsų visuomenes, žvelgiant iš istorinės perspektyvos, manau, kad Europoje tai buvo padaryta gana sėkmingai. Net Lietuva, kuri gana homogeniška, turi ilgai siekiančią ir sėkmingą tradiciją į savo kultūrą integruojant musulmonus – kalbu apie totorius.

Dėmesys šioje ištraukoje kreipiamas į žurnalistės suformuluoto klausimo leksiką. Ji pašnekovo klausia, ar Europa gali išspręsti mūsų visuomenėje gyvenančių imigrantų ir prieglobsčio gavėjų problemas – vartoja dvi skirtingas sąvokas. Tačiau pabėgėlius, galimai būsimus prieglobsčio gavėjus, žurnalistė įvardija kolokacija *pabėgėlių krizė*, kitas etnines mažumas vadina „ateiviais“, nors šio žodžio reikšmė Dabartinės lietuvių kalbos žodyne (DLKŽ, 2017) ‘kas atvykęs, atsikėlęs gyventi iš kitur’. Tad nėra aišku, kokių pagrindų redaktorai šį žodį dėjo į kabutes – manytina, kad žodį norėta pavartoti neigiama reikšme ‘svetimas’, todėl pasirinkta dėti į kabutes, ją padarant neutralesnę.

Toliau pavyzdyje (49) V. Mazuronis kritikuoja tuometinę laikinosios apsaugos politiką.⁴⁷

⁴⁶ Straipsnis publikuotas 2015 09 24.

⁴⁷ Straipsnis publikuotas 2015 09 07.

49. V. Mazuronis. „Laikinoji apsauga“ - planas pabėgėlių krizei spręsti. Vakar turėjome 325 pabėgėlių skaičių skirtą Lietuvai, šiandien jau turime virš 2000, kiek turėsime rytoj? Pritariu, kad Europos Sąjunga turi būti solidari pabėgėlių krizės akivaizdoje, šalys turi dalintis tenkančia našta, bet tik ne tokiu būdu, koks dabar siūlomas ir bandomas vykdyti. Dabartinis kelias beveik garantuotai baigsis visišku fiasko: išaugusiu socialinių, ekonominių ir saugumo problemų skaičiumi visose valstybėse ir dar didesniu pabėgėlių srautu Europai, tuo pačiu ir Lietuvai. Kaip kitaip gali viskas baigtis, kai aiškiai duodame signalą visai Afrikai ir Artimiesiems bei Vidurio Rytams, kad kiekvienas čia atvykęs gaus prieglobstį, piniginių paramą, butą ir darbą? Vykdydami dabartinį planą po kelių metų mes spręsime ne 1-2 mln. pabėgėlių klausimą, bet keliasdešimt kartų didesnį, nes staiga visi norintys gyventi geriau taps „pabėgėliais“ ir pareikalas savo dalies.

Pavyzdyje matoma straipsnio antraštė, paantraštė ir straipsnio pradžia. Paantraštėje politikas pateikia realybės neatitinkančius skaičius ir implikuoja jų dar didesnę augimą Lietuvoje. Toks paantraštėje pateiktas retorinis klausimas, matomas internetinėje paskyroje dar neatsivertus paties straipsnio, kuria įspūdį, kad pabėgėlių, skirtų Lietuvai, skaičius auga dienomis. Straipsnis pasirodė po to, kai Lietuvai buvo priskirta suteikti prieglobstį papildomiems 780 pabėgėlių iš Graikijos, Vengrijos ir Italijos⁴⁸. Lietuvoje tokio pabėgėlių skaičiaus, kurį įvardija politikas, niekada nebuvo, tad minimi 2000 pabėgėlių yra netiesa. Matyti, kad politikas sutinka, jog Europos Sąjunga turi būti solidari pabėgėlių krizės akivaizdoje, tačiau visoje ištraukoje nė karto nepaminėta apie pabėgėliams reikalingą pagalbą integruojantis svečioje šalyje, galimą ekonominę šalies augimą juos integravus, o kaip tik teigiama, kad dabartinis pabėgėlių krizės keliamų iššūkių sprendimas *garantuotai baigsis visišku fiasko*. Savo mintį pagrindžia paminėdamas galimas saugumo problemas ir dar didesnę *pabėgėlių srautą*. Taigi politikas teikia realybės neatitinkančius faktus, skleidžia nerimo ir grėsmės jausmą, vartoja *pabėgėlių srauto* metaforą, juos vaizduojančią kaip nesuvaldomą, griauinančią jėgą. Paskutiniame ištraukos sakinyje politikas akcentuoja ekonominių migrantų patekimo į šalį galimybę, juos įvardydamas *norintys gyventi geriau staiga taps „pabėgėliais“* junginiu. Tokiu būdu yra menkinamas pabėgėlio statusas, implikuojama, kad juo gali naudotis bet kas. Tad šioje ištraukoje matyti neapykantos kalbos bruožai, formuojantys neigiamą pabėgėlio įvaizdį.

Ištyrus šešis pavyzdžius matyti, kad kolokacija *pabėgėlių krizė* eina su veiksmožodžiais *spręsti*, *išspręsti* ir sprendimo veiksmą nurodančiu daiktavardžiu *sprendimas*. Platesnio konteksto analizė parodė, kad pabėgėlių krizės sprendimo realija vaizduojama neigiamame kontekste: pabėgėliai vaizduojami kaip problema ar uždavinys, kurios negeba spręsti Europos Sąjunga, kitaip tariant – nėra kalbama apie pabėgėlius kaip apie individus, jie vaizduojami kaip grupė, kuri Europos šalims kelia sunkumų. Matyti skleidžiamas jausmas, kad pabėgėlių krizės sprendimo nebuvimas gali kelti grėsmę

---

⁴⁸ Europos Komisijos pranešimas spaudai, žiūrėti plačiau.: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5596_en.htm (žiūrėta 2018 04 22).

Europos Sąjungai. Taigi žurnalistai ir politikai per žiniasklaidą kursto baimės ir grėsmės visuomenei jausmą vartodami neapykantos kalbą, skleidžia abejonę Europos Sąjunga, pateikia netikslius skaičius.

Išvados

Šiame darbe tiriama neigiamo pabėgėlių įvaizdžio kalbinė raiška, analizuojama, kokie neapykantos kalbos elementai pasitelkiami tokiam įvaizdžiui formuoti. Tiriamąją medžiagą sudarė visi nuo 2011 iki 2017 m. lapkričio mėnesio naujienų portale *Delfi* publikuoti straipsniai, kuriuose bent kartą pavartota lema *pabėgėlis*. Surinkus medžiagą darbo autorės sudarytas baigtinis 2 963 152 žodžių tekstynas, iš kurio sugeneruotas dažniausių žodžių sąrašas, o iš jo tyrimui atrinkti tik turinį perteikiantys žodžiai. Sąrašo žodžius sulemavus ir suklasifikavus pagal kalbos dalis analizei atlikti imti 100 daiktavardžių, 100 veiksmažodžių ir 50 būdvardžių. Žodžiai buvo įvertinti pagal teigiamą, neutralią ir neigiamą konotaciją, tyrimui nuspręsta imti tik neigiamai konotuosius daiktavardžius, su kuriais išgautos dažniausios kolokacijos: *karo pabėgėliai* (276), *pabėgėlių problema* (111), *pabėgėlių krizė* (775). Darbe tirta, kokius jos dažniausiai jungiasi žodžius / žodžių junginius. Atrinkti bent keturis kartus pasikartojantys žodžiai / žodžių junginiai šalia kolokacijų, atlikta platesnio konteksto analizė. Atlikus tyrimą, galima daryti tokias išvadas:

1. Kolokacijos *karo pabėgėliai* junginiai:

1.1. su *ekonominiai migrantai*. Straipsniuose akcentuojama būtina jų skirtis, nurodant pabėgėliais apsimetusius teroristų ir ekonominių migrantų patekimo į Europą grėsmę. Šios dvi realijos dažnai pateikiamos kartu formuoja neigiamą pabėgėlio įvaizdį, skiepija abejonę prieglobsčio prašančių žmonių motyvais, suteikia pagrindą karo pabėgėlių prilyginti ekonominiam migrantui, kitaip sakant – kursto priešiškamą pabėgėlių atžvilgiu.

1.2. su *tikras / tikrai yra*. Pabėgėliai kategorizuojami į tuos, kurie yra karo pabėgėliai, ir tuos, kurie jais apsimeta. Ne karo pabėgėliai įvardyti *pašalpu prašytojais, pasaulio pašalpiniais, tokiais apsimetančiais banditėliais, kiekvienas norintis*. Taip išryškinama ekonominių migrantų patekimo į Europos Sąjungos (ES) šalis problema, kurstoma baimė ir nerimas.

1.3. su *suteikti visą būtinąją pagalbą*, kuris nors yra teigiamas, platesniame kontekste pabėgėlių vaizduoja negatyviai – pagalba bus suteikta, bet akcentuojama artimiausios deportacijos galimybė, siūloma pabėgėlius izoliuoti pabėgėlių centruose be galimybės migruoti šalyje.

1.4. su *priimti*. Teigiama realija (*priimti karo pabėgėlius*) platesniame kontekste atskleidė, kad apie pabėgėlių priėmimą kalbama kaip apie naštą ir grėsmę šaliai.

2. Kolokacijos *pabėgėlių problema* junginiai:

2.1. su *spręsti* vediniais (*spręsti, išspręsti, neišspręsti*). Analizė parodė, kad pabėgėliai įvardijami kaip Europos problema, kurios ji negali išspręsti, skleidžiama abejonė ES veikla.

2.2. su būdvardžiu *opi*. Nerimą sėja žodžių junginio *pabėgėlių problema taps dar opesnė* vartojimas, kuris reiškia didėjančią ir taip opią pabėgėlių krizę.

3. Kolokacijos *pabėgėlių krizė* junginiai:

3.1. su *terorizmo* realiją įvardijančiais žodžiais / žodžių junginiais (plg. *terorizmas, teroristiniai išpuoliai, teroristiniai aktai*). Aiškiai išsiskyrė pabėgėlių krizės, kaip nuo terorizmo neatskiriamos dalies, įvardijimas (plg. *radikalus islamizmas ar pabėgėlių krizė, susidoroti su pabėgėlių krize ir virtine kruvinų ataku*). Dažnas šių dviejų realijų pateikimas kartu sutapatina du visiškai skirtingus reiškinius, gali skleisti grėsmės, nerimo jausmą, sėti baimę dėl galimų teroro atakų, jas siejant su pabėgėliais ir taip formuoti neigiamą nuomonę pabėgėlių atžvilgiu.

3.2. su neigiamos konotacijos daiktavardžiu *našta*. Pabėgėlius įvardijant kaip naštą, kuria dalijasi Europos valstybės, jie vaizduojami kaip statistiniai skaičiai ar daiktai, bet ne individai. Politikų kalbėjimas apie pabėgėlių krizę kaip apie vykdomą projektą juos nuasmenina. Junginys *pabėgėlių krizės našta* aptiktas ir su neigiamai konotuotu *užgulusi*, keliančiu prispaudimo, apsunkinimo įspūdį.

3.3. su neigiamos konotacijos veiksmažodžiu *susidoroti*. Iš analizės matyti, kad pabėgėlių krizė vaizduojama kaip problema, su kuria ES nesusidoroja. Taip formuojamas ne tik pabėgėlių, kaip naštos Europai, įvaizdis, bet skleidžiama abejonė ES veikla.

3.4. su *valdyti*. Pavyzdžių platesnis kontekstas parodė, kad pabėgėliai nėra individualizuojami, kuriamas nevaldomos situacijos, reiškinio įspūdis, skleidžiamas nepasitikėjimo ES jausmas.

3.5. su *pasinaudoti*. Straipsniuose kalbama apie politikus, išnaudojančius pabėgėlių krizę reitingams kelti, teigiama, kad pabėgėlių krize naudojasi Rusija ir teroristai. Pabėgėliai pavyzdžiuose sudaiktinami, vaizduojami bendrai kaip krizė ar situacija, kurią galima išnaudoti.

3.6. su *krečianti*. Junginys *krečianti pabėgėlių krizė* skiepija abejonę dėl ES vykdomos politikos, kurstomas nerimo jausmas, taigi pabėgėliai vaizduojami kaip keliantys grėsmę Europos šalims.

3.7. su *gilėjanti*. Išanalizavus pavyzdžius matyti, kad pabėgėliai vaizduojami neigiamame kontekste, nes šis veiksmažodis pabėgėlių krizę parodo kaip stiprėjančią ir blogėjančią, skleidžiamas nerimas, kurstoma įtampa.

3.8. su *spręsti* ir jo vediniais (*spręsti, išspręsti, sprendimas, sprendimo būdas, nesprendžia*). Analizė parodė, kad pabėgėliai vaizduojami kaip ES sprendžiama problema, nuasmeninami, parodomi kaip uždavinys, kurio sprendimo nebuvimas gali kelti grėsmę Europos šalims.

4. Atlikus kolokacijų *karo pabėgėliai, pabėgėlių problema* ir *pabėgėlių krizė* su dažniausiai vartojamais žodžiais / žodžių junginiais platesnio konteksto analizę išaiškėjo keletas tendencijų:

4.1. Straipsniuose nepaisoma sąvokų *pabėgėlis* ir *migrantas* skirties. Painiojant šias sąvokas karo pabėgėliai ir migrantai yra vaizduojami kaip ta pati žmonių grupė, nors pabėgėliai bėga nuo karo, o migrantai šalį palieka dėl ekonominių ar asmeninių priežasčių. Dėl ko nukenčia pabėgėlio įvaizdis – juos vadinant migrantais gali būti sudaromas įspūdis, kad pabėgėliai siekia to paties, ko ir migrantai – ekonominės gerovės, karjeros galimybių ir pan.

4.2. Pasitelkiant vandens metaforas (*srautas, antplūdis, banga, plūsti, užplūdo*) pabėgėliai vaizduojami kaip nesustabdoma, nekontroliuojama gamtos jėga, pabrėžiamas atvykstančių pabėgėlių gausumas. Grėsmės atmosferą ypač sustiprina žurnalistų, politikų vandens metaforų perkėlimas į Lietuvos kontekstą – šitaip skaitytojas gąsdinamas į kitas Europos šalis atvykstančių pabėgėlių skaičiais.

4.3. Vengiama įvardyti tikslus pabėgėlių skaičius. Nurodomi *šimtai, tūkstančiai, milijonai, dešimt milijonų* – taip kurstomas nerimas ir baimė. Netikslių skaičių vartojimas figūruoja ne tik rašant apie užsienio šalis – politikai ir žurnalistai jį pritaiko ir Lietuvos kontekstui, taip nepagrįstai bauginami visuomenę ir kurdami neigiamą pabėgėlio įvaizdį.

5. Platesnio pavyzdžių konteksto analizė atskleidė, kad žurnalistai, apžvalgininkai ir politikai pasitelkdami žiniasklaidą neigiamam pabėgėlių įvaizdžiui formuoti vartoja ryškių neapykantos kalbos bruožų turinčią kalbą.

5.1. Politikai nevengia pabėgėlius gretinti su teroristais: „*pabėgėliais be dokumentų*“ *prisidengę teroristai* – implikuojama, kad dalis pabėgėlių, neturinčių dokumentų, yra teroristai.

5.2. Pabėgėliai kategorizuojami – kuriamas daiktiškumas, jie vaizduojami ne kaip individai, o kaip daiktai, kuriais dalijamasi (*klausimas dėl tolesnio dalijimosi*), įvardijami kaip viena grupė žmonių.

5.3. Pabėgėliai parodomi neigiamame kontekste, įvardijami temose, kuriose kalbama apie nusikaltimus, terorizmą ar kitas neigiamas realijas. Neretai politikai kalbėdami apie pabėgėlių krizę vartoja abstrakčią leksiką (*realus pavojus, potenciali grėsmė*). Pabėgėliai vaizduojami kaip keliantys grėsmę ir pavojų visuomenei, skleidžiama baimė dėl saugumo.

5.4. Žurnalistai, apžvalgininkai, politikai, politologai teikia dalinę informaciję: tikrovės neatitinkančius faktus, oficialiai nepatvirtintą informaciją apie įvykdytą išpuolį, realybės neatitinkančius skaičius.

5.5. Dalis šių pavyzdžių patvirtino, kad visuomenėje vyraujant žiniasklaidos sukeltai įtampai dėl esamos pabėgėlių krizės pati žiniasklaida, atkreipdama į tai dėmesį, skaitytojams teikia neigiamą pabėgėlių atžvilgiu informaciją, taip užsitikrindama skaitomumą. Taip pat matyti, kad šalies politikos

atstovai ar politologai skleidžia žiniasklaidos sukonstruotus realybės neatitinkančius faktus. Tokiu ydingo rato principu žiniasklaidoje ir visuomenėje vyrauja neigiamas pabėgėlio įvaizdis.

Pabėgėlių neigiamam įvaizdžiui tirti derintos TL ir KDA metodologinės priemonės, dėl šios priežasties atliktas nedidelės pavyzdžių dalies tyrimas. Tačiau darbe pateikta išsami kokybinė pavyzdžių analizė, neapsiribota konkordanso eilute ir tirtas platesnis kontekstas, todėl tikimasi, kad tai padėjo atskleisti tendencijas, sietinas su neigiamu pabėgėlio įvaizdžiu ir neapykantos kalba žiniasklaidoje. Šiuo darbu siekta prisidėti prie tik pradėtos analizuoti neapykantos kalbos pabėgėlių atžvilgiu tyrimų lauko, todėl tyrimas galėtų būti tęsiamas atliktiekant psicholingvistinį eksperimentą su žodžiu *pabėgėlis*, rezultatus lyginant su likusių pavyzdžių analizės išvadomis. Taip pat atlikti išsamesnį tyrimą lyčių aspektu. Šio tyrimo rezultatai galėtų būti naudingi lingvistams, sociologams ir žurnalistams bei prisidėti prie pabėgėlių įvaizdžio gerinimo, dėmesį atkreipiant į žiniasklaidoje ir viešai valstybės atstovų vartojamą leksiką.

Literatūra

- Akdenizli Banu, Dionne Eugene J., Kaplan Martin, Rosenstiel Tom, Suro Roberto, 2008: *A Report on the Media and the Immigration Debate*. Governance Studies at Brookings.
- Baker Paul, Gabrielatos Costas, Khosravini Majid, Krzyżanowski Michal, McEnery Tony, Wodak Ruth, 2008: „*A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics to examine discourses of refugees and asylum seekers in the UK press*“, *Discourse & Society*. Lancaster university. UK: SAGE Publications.
- Baker Paul, Gabrielatos Costas, McEnery Tony, 2012: „*Sketching Muslims: A Corpus Driven Analysis of Representations Around the Word Muslim in the British Press 1998–2009*“, *Applied Linguistics* 2013: 34|3. 225–278. Department of Linguistics and English Language, Lancaster University and Edge Hill University.
- Balsiūnaitė Ieva, 2016: „*Neapykantos kalbos raiška Lietuvos interneto dienraščių publikacijose apie pabėgėlius*“, *Mokslo darbų žurnalas (Komunikacija ir informacija)* Nr. 11. Vilnius.
- Bell Allan, 2006: „*News Language*“. Auckland University of Technology, Auckland, New Zealand.
- Benamara Farah, Cesarano Carmine, Picariello Antonio, Reforgiato Diego, 2007: „*Sentiment Analysis: Adjectives and Adverbs are better than Adjectives Alone*“. JAV.
- Berbers Anna, 2015: *The News Framing of the ‘Syria Fighters’ in Flanders and the Netherlands: Victims or terrorists?*
- Berry Mike, Garcia-Blanco Inaki, Moore Kerry, 2015: „*Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries*“. Cardiff School of Journalism, Media and Cultural Studies.
- Biekša Laurynas, Račius Egdūnas, Skuodienė Ilma, Žibas Karolis, 2016: *Migracijos samprata ir tarpkultūrinė kompetencija darbe su prieglobsčio gavėjais: sociologinis, teisinis ir kultūrinis pjūviai: mokymų programos metodologija*. Vilnius: Diversity of Development Group.
- Bridges Sarah J., Mateut Simona, 2014: „*Should they stay or should they go? Attitudes towards immigration in Europe*“, *Scottish Journal of Political Economy*, 61 (4). 397–429. University of Nottingham.

- Buchanan Sara, Grillo Bethan, Threadgold Terry, 2003: *What's the story? Media representation of refugees and asylum seekers in the UK*, ARTICLE 19. Cardiff University.
- Cohen-Almagor Raphael, 2014: „Countering Hate on the Internet“. *Annual Review of Law and Ethics*, Vol. 22. University of Hull.
- Čeponytė Zita, Tamošiūnas Tadas, Vinokuras Arkadijus, Žiobienė Edita, 2009: *Pabėgėlis daugiakultūriškumo kontekste*. Vilnius: Lietuvos žurnalistų sąjunga.
- DLKŽ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, atnaujinta elektroninė versija, 2017. Prieiga per internetą: <http://lkiis.lki.lt/>.
- Dijk van. Teun A., 1995: „A proposal for multicultural media monitoring in Europe“, Communication Institute for Online Scholarship, Inc. University of Amsterdam, prieiga per internetą: <http://www.cios.org/EJCPUBLIC/005/2/00529.html> (žiūrėta 2018 04 02).
- Dijk van Teun A, 2000: *New(s) Racism: A discourse analytical approach*, In: Simon Cottle (Ed.), *Ethnic minorities and the media*. 33–49. Buckingham, UK & Philadelphia, USA: Open University Press.
- Esses M. Victoria, Medianu Stelian, Lawson S. Andrea, 2013: „Uncertainty, Threat, and the Role of the Media in Promoting the Dehumanization of Immigrants and Refugees“, *Journal of Social Issues*, Vol. 69, No 3. 518–536. University of Western Ontario.
- Etninių tyrimų institutas*, 2015: „Visuomenės nuomonių apklausos tyrimų rezultatai“. Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Gagliardone Iginio, Gal Danit, Alves Thiago, Martinez Gabriela, 2015: „Countering Online Hate Speech“. Prancūzija: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Greenslade Roy, 2005: „Seeking Scapegoats: The Coverage of Asylum in the UK Press“. United Kingdom: Institute for Public Policy Research.
- Héricourt Jérôme, Spielvogel Gilles, 2014: „Beliefs, media exposure and policy preferences on immigration: Evidence from Europe“.
- Hoyer Ariana, 2016: „Spanish News Framing of the Syrian Refugee Crisis“. Western Washington University.
- Kamandulytė Laura, 2006: „Onimų reikšmės tyrimai tekstynų lingvistikos metodu“, *LITUANISTICA*. 2006. T. 65. Nr. 1. 38–47. Lietuvos mokslų akademijos leidykla.

Keen Ellie, Georgescu Mara, 2016: *Bookmarks – A manual for combating hate speech online through human rights education*. Europos Taryba.

Kenyon Linda, „Media influence on Society: refugees and asylum seekers“, Swinburne University of Technology, prieiga per internetą: https://www.academia.edu/4493321/Media_influence_on_Society_refugees_and_asylum_seekers?auto=download (žiūrėta 2018 03 21).

Kosho Joana, 2016: „Media Influence On Public Opinion Attitudes Toward The Migration Crisis“, *International Journal of Scientific & Technology Research*. Volume 5, Issue 05.

Kovalenko Julia, Mensah Peter, Leončikas Tadas, Žibas Karolis, 2010: „New immigrants in Estonia, Latvia and Lithuania“. Talinas: Legal Information Centre for Human Rights.

Law Ian, 2013: *Racism and Ethnicity Global Debates, Dilemmas, Directions*. London and New York: Routledge, University of Leeds.

Lazović Vesna, 2017: „Refugee Crisis in Terms of Language: from Empathy to Intolerance“. Serbija: University of Novi Sad.

Lee Gregory, 2007: „Risk, Representation, Repression: Constructing and Manipulating Fear of the Chinese Other“, *Chinese Migrants and the „Inundation“ Metaphor*. Švedija: LUND.

Leudar Ivan, Hayes Jaquelin, Nekvapil Jiri, Baker Johanna Turner, 2008: *Discourse & Society*, „Hostility themes in media, community and refugee narratives“. Los Angeles, London, New Delhi and Singapore: SAGE Publications.

Lietuvos vartotojų institutas, 2009: „Pabėgėlių įvaizdis respublikinėje ir regioninėje spaudoje“. Vilnius, prieiga per internetą: http://www.vartotojai.lt/public/file/tyrimai/spaudos_tyrimas.pdf (žiūrėta 2018 04 02).

LRT laida „Anapus čia ir dabar“, Etiška kritika [2018 05 17]. Pokalbis su Žurnalistų sąjungos pirmininku D. Radzevičiumi, prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013691798/anapus-cia-ir-dabar-etiska-kritika> (žiūrėta 2018 05 17).

Marcinkevičienė Rūta, 2001: „Daiktavardžių konotacijos tyrimas tekstynų lingvistikos metodu“, *Lituanistica*, Nr. 3(47). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Marcinkevičienė Rūta, 2007: „Kauno dienos antraščių neigiamumas“, *Acta humanitarica universitatis Saulėmis*. T. 3. 109–117. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Marcinkevičienė Rūta, 2010: *Lietuvių kalbos kolokacijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Marcinkevičienė Rūta, 2011: *Žodžio reikšmė. Žodynai ir tekstynai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

McCombs Maxwell, „The Agenda-Setting Role of the Mass Media in the Shaping of Public Opinion“. University of Texas at Austin, prieiga per internetą: <http://www.virtualrhetoric.com/onlineclass/moodledata/11/McCombsAgenda.pdf> (žiūrėta 2018 02 20).

„Musulmonai Lietuvoje ir Europoje. Ko (ne)žinome ir (ne)bijome?“ *Atviros Lietuvos fondas*, diskusija, [2018 03 19], prieiga per internetą: <http://olf.lt/event/musulmonai-lietuvoje-ir-europoje-ko-nezinome-ir-nebijome/>.

Nikunen Kaarina, Horsti Karina, 2013: „The ethics of hospitality in changing journalism: A response to the rise of the anti-immigrant movement in Finnish media publicity“, *European Journal of Cultural Studies*.

O'Doherty C. Kieran, Lecouteur Amanda, 2007: “Asylum Seekers”, “Boat People” and “Illegal Immigrants”: Social Categorisation in the Media”, *Australian Journal of Psychology*, Vol. 59, No. 1. Australija.

Papademetriou G. Demetrios, Heuser Annette, 2009: *Public Opinion, Media Coverage, and Migration. Developing Strategies for Immigration and Integration Reforms*. Italija.

Parker Samuel, 2015: „‘Unwanted invaders’: The representation of refugees and asylum seekers in the UK and Australian print media“, Issue 23: Myth and Nation, Cardiff University.

Partington Alan, 2002: *The Linguistics of Political Argument: The Spin-Doctor and the Wolf-Pack at the White House*. New York: Routledge, prieiga per internetą: <https://www.questia.com/read/108069396/the-linguistics-of-political-argument-the-spin-doctor> (žiūrėta 2018 04 26).

Saleem Haji Mohammad, Dillon Kelly P., Benesch Susan, Ruths Derek, 2017: „A Web of Hate: Tackling Hateful Speech in Online Social Spaces“, School of Computer Science, McGill University, Montreal; School of Communication, The Ohio State University, Ohio; Berkman Center for Internet & Society, Harvard University, Massachusetts.

Scimeca Taylor M., 2017: „The European Immigration Crisis: An Analysis of how Terror Attacks have Affected Immigrant and Refugee Populations in Western Europe“ (magistro darbas). University of Central Florida.

Sides John, Citrin Jack, 2007: „European Opinion About Immigration: The Role of Identities, Interests and Information“. 477–504. United Kingdom: Cambridge University Press.

„Spinter“ tyrimas: lietuvių nuomonė apie pabėgėlius – radikali, prieiga per internetą: http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis_noslides/menutop/9/home/publish/NzYyOzk7OzA= (žiūrėta 2017 11 17).

Švėgždaitė Raminta, „Antraščių negatyvumo, nuotaikos ir skaitytojų reakcijos konstravimas“, *Mokslų darbų žurnalas (Komunikacija ir informacija)*, Nr. 11. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.

Telešienė Audronė, 2005: „Kritiškosios diskurso analizės metodologinio principo taikymas sociologiniuose tyrimuose“, *Filosofija. Sociologija*. Nr. 2. Lietuvos mokslų akademijos leidykla.

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, 2005. Visuomenės informavimo etikos komisija. Vilnius, prieiga per internetą: <http://www.etikoskomisija.lt/teisine-informacija/etikos-kodeksas/item/10-etikos-kodeksas> (žiūrėta 2018 05 18).

Warner William, Hirschberg Julia, 2012: *Detecting Hate Speech on the World Wide Web*, New York: Columbia University, Department of Computer Science.

Wodak Ruth, Brigitta Busch, 2004: „Approaches to Media Text“, *Handbook of Media Studies*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.

Summary

The aim of this MA thesis is to analyze collocations of the token *refugee*, and nouns of negative connotation in a broader context, and find out what linguistic constructs are used to convey the negative image of refugees in the DELFI news portal. Also, to determine what traits of hate speech are used to form this negative image. The material of this study consists of corpora compiled by the author of this paper and is based on all articles published on the DELFI from 2011 to 2017 November that had the token *refugee* mentioned at least once. The total amount of words of the corpora is 2 963 152. The corpora is available at Vilnius university, Faculty of Philology, Institute of Applied Linguistics studies department. After analyzing the token's *refugee* grammatical forms, the use of feminine and masculine gender, and corpora's most common negative nouns, three collocations were discovered to be most commonly used: *war refugees*, *refugee problem* and *refugee crisis*. After carrying out the analysis of the most common words that go with these collocations, it was decided to concentrate only on those examples that portray refugees in a negative context. While analysing the data both quantitative (corpus linguistics) and qualitative methods were applied and 49 examples were examined. Given the results of the study, the following conclusions can be drawn. The negative image of refugees is constructed by comparing them with terrorists, portraying them as a mass or a group of people, avoiding to show them as individuals, and naming groups of them as objects that can be shared (*sharing the burden of refugee crisis*, *the question of further sharing*). The use of water metaphors (*tide*, *flood*, *flow*) create the impression that refugees pose an unstoppable and destructive effect. It was also discovered that refugees are often portrayed within negative themes, the presented information about them is half true or false, refugees are frequently named next to other negative phenomena of the time (*terrorist attacks*, *economic migrants*). Furthermore, refugees are portrayed as a threat and danger to society, and politicians, journalists, and columnists tend to use negatively connotated lexis that incite fear for safety (*real danger*, *potential threat*). These findings could be useful for linguists, sociologists, and journalists, and contribute to the improvement of the refugee image, taking notice in media's and country leaders' publicly used lexis.